

T.C.

Siirt ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MOLLA MUHYİDDİN HÂVELÎ VE RİSÂLETU'L-ESÂS Fİ AHKÂMİ'L-
HAYDİ VE'N-NİFÂS ADLI ESERİNİN TAHLİL, TAHKİK VE TERCÜMESİ**

Yunus DEMİRHAN

Danışman

Doç. Dr. Adnan MEMDUHOĞLU

Siirt - 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1
I- KONUNUN MAHİYETİ VE SINIRLARI.....	1
II- KONUNUN ÖNEMİ	1
III- ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	2
IV- ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAYNAKLAR.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
MOLLA MUHYİDDİN HÂVELÎ HAYATI VE ESERLERİ	4
1. HAYATI.....	4
1.1 Doğumu, İsmi ve Ailesi.....	4
1.2 İlmî Hayatı	4
1.3. İlmî Şahsiyeti	5
1.4. Tasavvufî Kişiliği	6
1.5. Hocaları.....	7
1.6. Talebeleri	7
2. ESERLERİ.....	8
2.1. el-Mektûbât.....	8
2.2. Risâletu'l-Esâs fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifâs.....	10
2.3. İbn-i Mâlik'in Elfiyyesi Üzerine Eklediği Beyitler.....	10

2.4. Ta'likât ve Şerh Türü Eserleri	11
İKİNCİ BÖLÜM	12
<i>RİSÂLETU'L-ESAS Fİ AHKÂMÎ'L-HAYDİ VE'N-NİFAS</i> ADLI ESERİN	
TAHLİLİ	12
1. ESERİN İSMİ VE MÜELLİFE ÂİDİYETİ	12
2. ESERİN NÜSHALARI	13
2.1. “م” Nüshası.....	13
2.2. “ح“ Nüshası.....	14
3. ESERİN YAZILIŞ AMACI VE KAYNAKLARI	16
3.1. Eserin Yazılış Amacı	16
3.2. Eserin Kaynakları	16
4. ESERDE GEÇEN KAVRAMLAR (HAYIZ, NİFAS, İSTİHÂZE)	17
4.1. Hayız.....	18
4.1.1. Hayız Görme Yaşı	19
4.1.2. Hayız Süresi.....	20
4.1.3. Hayız Halindeki Yasaklar.....	21
4.2. Nifas.....	23
4.3. İstihâze.....	24
5. ESERDE İZLENEN YÖNTEM	24
6. TAHKİKTE TAKİP EDİLEN YÖNTEM.....	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	28
RİSALENİN TERCÜMESİ ve TAHKİKİ	28
1. RİSÂLENİN TERCÜMESİ	28
SONUÇ.....	51
KAYNAKÇA	52

ÖZGEÇMİŞ.....	55
2. RİSALENİN TAHKİKİ	56

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MOLLA MUHYİDDİN HÂVELÎ VE RİSÂLETU'L-ESÂS Fİ AHKÂMÎ'L-HAYDİ VE'N-NİFÂS ADLI ESERİNİN TAHLİL, TAHKİK VE TERCÜMESİ

Yunus DEMİRHAN

Danışman: Doç. Dr. Adnan MEMDUHOĞLU

SİİRT 2020

114 Sayfa

Jüri : Doç. Dr. Adnan MEMDUHOĞLU (Danışman)

Doç. Dr. Bedri ASLAN

Dr. Öğr. Üyesi Hamit SEVGİLİ

Molla Muhyiddîn Hâvelî 20. yüzyılda, Siirt'te yaşamış Şafî mezhebine mensup bir ilim adamıdır.

Bu çalışma Molla Muhyiddîn Hâvelî'nin (1909/1987) hayatı ve *Risâletu'l-Esâs fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifâs* adlı eserinin tahkik, tahlil ve tercümesinden oluşmaktadır.

Molla Muhyiddîn Hâvelî bu eserinde kadınların ibâdet ve sosyal hayatlarını etkileyen hayız, nifas ve istihâze meselelerini Şafî mezhebi ağırlıklı olarak ele almıştır. Hâvelî'nin eseri kaleme almasındaki amacı konu ile ilgili olarak kendisine soru soranlar için başvuracakları temel bir kaynak oluşturmaktır.

Tezin birinci bölümünde Hâvelî'nin hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise *Risâletu'l-Esas fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* adlı eserin nüshaları, eserin ismi ve müellife aidiyeti, eserin kaynakları ve içeriği, eserde kullanılan yöntem ve eserde geçen temel kavramlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise eserin tercümesi yapıldıktan sonra tahkikli metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayız, Nifas, İstihaze, Tahkik, Molla Muhyiddîn Hâvelî.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****MULLA MUHYİDDİN HÂVELÎ AND THE CRITICAL EDITION,
ANALYSIS AND TRANSLATION OF HIS WORK 'RİSÂLETU'L-ESAS Fİ
AHKÂMÎ'L-HAYDÎ VE'N-NİFAS'****Yunus DEMİRHAN****Advisor: Doç. Dr. Adnan MEMDUHOĞLU****SİİRT 2020****114 Page****Chairman (Thesis Consultant) : Associate Prof. Adnan MEMDUHOĞLU****Jury Member: Associate Prof. Bedri ASLAN****Jury Member: Assistan Prof. Üyesi Hamit SEVGİLİ**

This study consist of investigation, analysis and translation of the work *Risâletu'l-Esâs fî Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifâs* by Mollah Muhyiddîn Hâvelî (1909/1987).

Hâvelî is a scholar who devoted his all life to the Islamic religion in the madrasah, lived in Siirt which was the center of science in the 20th century. Hâvelî, who is a member of the Shafii sect, wrote this work which he wrote in concise type in accordance with the request of those who asked him.

In this work he discussed the issues of menstruation, postnatal andistihâze affecting women's worship, daily and social lives. In his work, the author firstly based the subjects according to the Shafii sect of which he and his circle belonged, and then explained the differences in other sects.

In the first chapter, information was given about the life and works of Hâvelî. In the second chapter, *Risâletu'l-Esas fî Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* was analysed.

In the third chapter, the work was investigated and translated.

Keywords: Menstruation, Postnatal, İstihâze, Investigation, Mollah Muhyiddîn Hâvelî

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

b. : İbn, bin

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

d. : Doğum

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

h. : Hicrî

haz. : Hazırlayan

İSAM : Diyanet İşleri Başkanlığı İslâm Araştırmaları Merkezi

ist. : İstinsah

m. : Miladî

md. : Maddesi

mst. : Müstensih

nşr. : Neşreden

ö. : Ölüm

s. : Sayfa

thk. : Tahkik eden

yy : Yüzyıl

ÖNSÖZ

Hayız, nifas ve istihâze ilk insanların yaratılmasından şu ana dek ve kıyamet kopana kadar devam edecek olan, kadınların gördüğü doğal bir durumdur. Şüphesiz bu üç durum kadınların sosyal ve dini yaşantılarını etkilemektedir.

Fıkıh kaynaklarında hayız, nifas ve istihâze konuları bazen kısa bazen de ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Konu bazı kaynaklarda bir bölüm olarak ele alınırken bazı kaynaklarda sadece bu konuya dair telif edilmiştir. Molla Muhyiddîn Hâveli'nin *Risâletu'l-Esas fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* adlı eseri de konu ile alakalı yazılmış müstakil bir eserdir. Müellif bu eserini, başta Şafii mezhebi olmak üzere mutemet fıkıh eserlerinden konuyla alakalı temel bilgileri derleyerek meydana getirmiştir.

Molla Muhyiddîn Hâveli 20. yy'da Siirt'te yaşamış döneminin meşhur tasavvuf büyüklerinden ve şer'î ilimlerde mümtaz bir yer edinmiş âlimlerindedir. İslam hukukuna hâkimiyeti ile yaşadığı bölgede kendisine itimat edilen ve fetvasına güvenilen bir âlim olarak bilinir. Kendisine soru soranlara kolaylık olması maksadıyla telif ettiği *Risâletu'l-Esas fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* adlı eserinin üzerinde çalışıp ilim dünyasına takdim etmenin önemli bir hizmet olacağı kanaatini taşıyoruz.

İlk olarak tez seçiminde bizi tahkik çalışmasına yönlendiren ve bu konuda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve desteklerini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim tez danışman hocam Doç. Dr. Adnan MEMDUHOĞLU'na en derin saygılarımı arz ediyorum. Değerli tavsiye ve yönlendirmelerinden dolayı Hamit SEVGİLİ ve Bedri ASLAN hocalarıma en samimi şükranlarımı arz ediyorum.

Siirt'in Ziyaret (Veysel Karani) Beldesinde hâlen tedrisata devam eden; risâlenin tahkiki aşamalarında her türlü yardımlarını esirgemeyen Molla Muhyiddîn Hâveli'nin değerli aile efradına teşekkür ediyorum.

Yetişmemde en büyük emeği olan babam ve aynı zamanda hocam olan Mehmet Şefik DEMİRHAN'a hürmetlerimi sunuyorum. Son olarak bu yoğun dönemde her türlü fedakârlıktan kaçınmayan aileme sevgilerimi sunuyorum. Gayret bizden tevfiğ Allah'tandır.

Yunus DEMİRHAN

Siirt, 2020

GİRİŞ

I- KONUNUN MAHİYETİ VE SINIRLARI

Bu çalışma Molla Muhyiddîn Hâvelî'nin (1909/1987) hayatı, ilmi kişiliği ve *Risâletu'l-Esas fî Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* adlı eserinin tahlil, tahkik ve tercümesinden oluşmaktadır.

Üç bölümden meydana gelen tezin birinci bölümünde Hâvelî'nin hayatı, ilmi tahsili, hocaları, öğrencileri ve eserleri ele alınmıştır.

İkinci bölümde, eserde geçen hayız, nifas ve istihâze kavramları açıklanmış ve müellifin risâlede konuyu açıklarken izlediği yöntem tasvir edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise risâlenin tercümesi yapılmış ve ardından tahkikli metin sunulmuştur.

II- KONUNUN ÖNEMİ

Molla Muhyiddîn Hâvelî, yaşadığı dönemde başta Siirt'in Baykan ilçesi ve çevresinde ilme büyük hizmetleri olmuş bir âlimdir. Bu hizmetlerin başında dinî eğitim ve öğretimin yaygınlaşması ve medrese kültürünün devam etmesi gelmektedir. Molla Muhyiddîn ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda bu çalışmaların müellifin hayatı, ilmî ve fikhî kişiliği hakkında değerli bilgiler verdiği görülmektedir. Ancak tezimizin konusu olan *Risâletu'l-Esas fî Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* isimli eser hakkında yeterli malumat vermedikleri görülmektedir. Biz de gerek elimizdeki kaynaklardan gerekse müellifin ailesi ile birebir görüşme yaparak Hâvelî'nin hayatını, ilmî kişiliğini ve eserlerini ele alıp tanıtmaya çalıştık.

Çalışmanın adından da anlaşılacağı üzere risâlenin temel konusu hayız, nifas ve istihâzedir. Nüfusun yarısını oluşturan ve toplumun her kesiminde etkili olan kadının bu özel durumu ferdî hayat kadar sosyal hayatı, özellikle de aile hayatını etkilemektedir. Bu sebeptendir ki tüm Müslümanların sosyal ve ibâdet hayatlarını bu derece etkileyen bu özel durum ile ilgili bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Her ne kadar konu ile ilgili fıkıh kitaplarında yeterli bilgi olsa da üzerinde çalışma yaptığımız eser içerik olarak

başlı başına bu konuyu almaktadır ve bu da eseri, müstakil olmayan diğer eserlerden ayıran önemli bir etkidir.

III- ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Çalışmanın konusu olan *Risâletu'l-Esâs fî Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifâs* adlı eser tahlil edilirken müellif nüshası ile müstensih nüshası karşılaştırılıp en doğru metin elde edilmeye çalışılmıştır. Müellifin yapmış olduğu ve tahkik metni üzerinde gösterilen alıntılar içerlek içine alınmış ve alıntılarının sonunda dipnot olarak kaynakları verilmiştir. Meşhur olan kişiler ve kitaplardan ihtiyaç olmadığı için bahsedilmezken daha az meşhur olanlar için dipnotta bilgi verilmiştir. Tercihimiz, metnin tahlilinde müellifin konuyu işlerken takip ettiği yöntemin gösterilmesi ve çoğunlukla alıntılarının sonrasındaki açıklamalarda kapalı kalmış olması muhtemel yerlerin açıklanması olmuştur.

Risâlenin muhtevası başlığı altında müellifin konuyu ele alış biçiminin hemen öncesinde risâlede yer alan kavramlardan hayız, nifas ve istihâze temel fıkıh kaynaklarından yararlanılarak açıklanmıştır. Bu kavramları açıklamamızın sebebi, okuyucuyu tahkikli metni okumadan önce konu ile ilgili kısaca bilgilendirmektir. Tahkik metninin üzerinde açıklama gerektiren yerler ilk geçtiği yerin dipnotunda kısa açıklama olarak verilmiş ve risâlede atıf yapılan âlimler ve eserleri ikinci bölümde listelenmiştir.

IV- ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAYNAKLAR

Tezde müellifin hayatı işlenirken, Siirt ilinin Baykan ilçesine gidilip, müellifin aile efradından müellifin hayatı ile ilgili görüşülmüş ve azami derecede birinci elden hayatı işlenmiştir. Daha sonra müellif ile ilgili akademik çalışmalar incelenmiş ve kaynak olarak kullanılmıştır. Bu çalışmalardan ilki olan Abdalbaki Güneş'in çalışması¹ daha çok müellifin hayatına odaklanmıştır. Çalışmalardan bir diğeri olan Mesut Bayar'ın çalışması² Molla Muhyiddîn'in ilmi kişiliğini yansıtmaktadır. Bir diğer

¹ Abdalbaki Güneş, Molla Muhyeddin-i Haveli, *İbrahim Hakkı ve Siirt Uleması Sempozyumu Bildirileri*, Beyan Yayınları (ss.537-557), İstanbul 2008.

² Mesut Bayar, Molla Muhyeddin-i Haveli ve İmi Kişiliği, *Uluslar Arası Veysel Karanî ve Manevi Kültür Mîrâsımız Sempozyumu*, Master Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. (ss.227-243), Ankara 2012.

çalışma olan Necmettin Kartal'ın çalışması³ ise müellifin hayatını kapsamakla beraber fıkıhçılığını öne çıkarmaktadır. Bizim çalışmamız ise müellifin *Risâletü'l-Esas fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* adlı eserinin tahkik ve tercümesi olduğu için yukarıda zikredilen çalışmalardan farklılık arz etmektedir.

Eserde geçen temel kavramlar işlenirken ve tahkik kısmı oluşturulurken, kaynak olarak müellifin kullandığı kaynakları kullanmaya azami derecede özen gösterdik. Kaynak olarak kullandığımız eserlerden bazıları bunlardır: Şafî mezhebi için kaynak olarak kullanılan kitaplar; Nevevi'nin *Minhâcü't-Tâlibîn*'i, İbn Hacer el-Heytemi'nin *Tuhfetü'l-Muhtâc*'ı, Remlî'nin *Nihâyetü'l-Muhtâc*'ı, Şîrbînî'nin *Muğni'l Muhtâc*'ıdır. Hanefî mezhebi için kaynak olarak kullanılan kitaplar; Şeyhîzâde'nin *Mecma'u'l-Enhur'u*, Merginânî'nin *el-Hidâye Şerhu Bidâyetü'l-Mübtedi'si*, Serahsî'nin *el-Mebsût'u*, Kâsânî'nin *Bedaiü's-sanai' fi tertibi'sşerai'sıdır*. Mâlikî mezhebi için kaynak olarak kullanılan kitaplar; İbn Rüşd (el-cedd) *el-Mukaddimat*'ı, İbn Rüşd (el-hafid) *Bidâye*'sidir. Hanbelî mezhebi için kaynak olarak kullanılan kitaplar; İbn Kudâme'nin *el-Mugni*, Buhûtî'nin *Kessâfü'l-Kına'sı*, İbn Müflih'in *el-Mübdî' Şerhü'l-Mukni* eserleridir. Tabakât kitapları olarak İsam Tahkikli Neşir Klavuzu'nun tavsiye ettiği kitaplar azami derecede tercih edilmiş ve daha birçok eserden istifade edilmiştir.

---

³ Necmettin Kartal, *Molla Muhyiddîn el-Hâvelî ve Fıkıhçılığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bingöl Üniversitesi, Bingöl 2016.

BİRİNCİ BÖLÜM

MOLLA MUHYİDDİN HÂVELÎ HAYATI VE ESERLERİ

1. HAYATI

1.1 Doğumu, İsmi ve Ailesi

Molla Muhyiddîn Hâvelî her ne kadar Siirtli olarak bilinse de ailesi aslen Irak'ın Süleymaniye şehrine bağlı Berzenc köyündendir. Ailesi Berzenc'den yaklaşık olarak 150-200 sene önce bilinmeyen bazı sebeplerden ötürü Gercüş ilçesinin Vergili (Becirman) köyüne göç etmişler ve burada yaşamaya başlamışlardır. Daha sonra Siirt'in Baykan ilçesinin Ormanpınar (Bilvanîs) köyüne yerleşmişlerdir.⁴

Molla Muhyiddîn Siirt ilinin Baykan ilçesinin Garzan denilen bölgesinin Ormanpınar (Bilvanîs) köyü doğumludur.⁵ Doğum tarihi resmi olarak 1896 olsa da *el-Mektûbât* adlı eseri ve çocuklarının beyanına göre 1909 yılında dünyaya geldiği anlaşılmaktadır.⁶ Babası halk arasında Molla Ali diye bilinen dönemin meşhur âlimlerindedir.

1.2 İlmî Hayatı

Hâvelî yedi yaşına kadar bölgenin meşhur âlimlerinden olan babası Molla Ali Efendi'nin yanında Kur'ân-ı Kerîm ve Mevlid-i Şerif'i okuyup bitirmiş ve diğer âlet ilimlerine başlamıştır.⁷

Yedi yaşından sonra "Hazret" lakabı ile bilinen Norşinli Şeyh Diyauddin Efendi'den teberrüken birkaç ders almıştır. Medrese sıra kitaplarından olan *Tedricu'l-edâni* kitabına kadar babası Molla Ali'nin yanında okumuş, daha sonra Molla Alaaddin Efendi'nin yanına Çukurca Köyü'ne (Çirre) gitmiş ve orada 17 yaşlarında iken Molla Alaaddin'den icâzetnâmesini almıştır.⁸ Üç yıl hocası ile aynı medresede ders verdikten

⁴ Kartal, 4.

⁵ Molla Muhyiddîn Evrensel, *el-Mektûbât*, Mektebetu Seyda, Diyarbakır, 2014, s. 5.

⁶ Evrensel, 15; Abdurrahman Evrensel, röportaj, Eylül 2018.

⁷ Güneş, 538.

⁸ Abdurrahman Evrensel, Röportaj, Eylül 2018.

sonra 20 yaşlarında hocası Molla Alaaddin'nin kızı ile evlenmiştir. Bu evlilikten 3'ü kız 3'ü erkek olmak üzere toplam 6 çocuğu olmuştur.⁹

Molla Muhyiddîn, evlendikten sonra Siirt ilinin Baykan ilçesine bağlı Koh (Tütenocak), Nare (Sarısalkım), Hâvel ve Batman ilinin Kozluk ilçesine bağlı Batran (Yellice), Şikefta (Suçeken), Harbelus (Beybağı) köylerinde müderrislik yapmıştır. 1949 yılında Hâvel'e gelmiştir. 1950'den sonra Baykan merkez vaizliğine geçmiş ve aynı zamanda Hâvel Cami imam-hatipliğini de sürdürmüştür. 1971 yılında vaizlikten emekliye ayrılmıştır. Molla Muhyiddîn'in müderrislik hayatının 35 yılı Baykan'ın Hâvel köyünde son on yılı da Bayika (Yeşilçevre) köyünde geçmiştir. 60 yıla yakın müderrislik hayatında birçok talebeye ders vermiş ve bunlardan bir kesimine de icazet vermiştir.¹⁰

Müellif 22 Aralık 1987 Salı günü sabah namazı vaktinde vefat etmiştir.¹¹ Makberi en son ikamet ettiği Siirt İli Baykan İlçesi Yeşilçevre köyünde bulunmaktadır.

1.3. İlmî Şahsiyeti

Hâvelî yaşadığı bölge olan Doğu'da yaygın olarak okutulan Arapça gramer ve kelimenin yapısı ile ilgili olan sarf ilminin yanı sıra fıkıh, tefsir, hadis, ferâiz, siyer, meâni, bedi' ve beyan gibi ilimleri de okumuştur.¹² Bununla beraber fıkıh, tefsir, hadis gibi İslâmî ilimlerin klasik kaynaklarına çok hâkimdi. Özellikle ciltler tutan fıkıh kitaplarına ezberlemişçesine vakıftı.¹³

Hâvelî'nin ilme olan düşkünlüğüne eski öğrencilerinden Abdülbaki Güneş'in şu sözleriyle şahit olabiliriz:

“1977-1978 yıllarında Üstad'ın yanında Arapça ve diğer ilimleri okumak üzere bulunduğum sırada derslerimiz hiç aksamadan devam etti. O, pek nadir de olsa eski öğrencilerini zaman zaman ziyaret ederdi. Bu seyahatlerinde özel arabalarla ve kalabalık kitlelerle değil, yanına sadece bir talebesini alırdı. Gerek yolda

⁹ Nizamettin Evrensel, Röportaj, Eylül 2018.

¹⁰ Güneş, 539; Bayar, 228.

¹¹ Güneş, 539.

¹² Medreseler ve Medrese müfredatı hakkında geniş bilgi için bkz: Adnan Memduhoğlu, “Geçmişten Günümüze Tillo Medreseleri”, *Medrese Gelenegi ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Uluslararası Sempozyumu* 5-7 Ekim 2012-2013, cilt: II, s. 135-149; İbrahim Harrani, *Tuhfetu' l-ihvani' l-medresiyye fi teracimi ba'zi musannifi'l-kütübi'd-dirasiyye*, y.y, h. 1427; Muhammed İkbâl Ekinci, “Tillo Mücahidiyye Medresesi'nde İcâzet ve İcâzetnâme”, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 2017, 241-260.

¹³ Güneş, 544-545.

giderken gerekse gidilen yerde beraberinde götürdüğü talebesine dersini aksatmadan verirdi. Üstad gittiği birkaç seyahatinde beni yanında götürmüştü. Bu seyahatlerin birinde Silvan'ın bir köyüne gidecektik. Veyselkarani kasabası yolumuzun üzerindeydi, ilk önce Veyselkarani camisine giderek hocamdan Muhtasaru'l-Maânî kitabından dersimi aldım, daha sonra Silvan'a giden bir otobüse binerek yolumuza devam ettik. Köyde kaldığımız günlerde de dersimi aksatmadan aldım.”¹⁴

Havili'nin hayatı bu tür örneklerle doludur. Yukarıdaki örnek dahi ilme olan iştiyakını göstermektedir.

1.4. Tasavvufi Kişiliği

Müellif 22 yaşından itibaren tasavvufî ve ilmî çalışmalarını Şeyh Abdülhakim el-Hüseynî (1902/1972) ile birlikte zamanın meşhur mutasavvıflarından, Suriye'de ikamet eden Şeyh Ahmed Haznevî'nin (1886/1950) yanında sürdürmüş, şeyhinin vefatı üzerine yine şeyhinin halifesi olan Norşinli (Güroymak/Bitlis) Şeyh M. Maşuk'un yanında tasavvuf eğitimini tamamlayıp hilafetini ondan almıştır.¹⁵

Molla Muhyiddîn altı kişiye tasavvuf icazeti vermiştir. Bunlar:

1. Molla Hasip Seven. (Risâlenin müstensihî)
2. Şeyh Maşuk'un oğlu Şeyh Bedreddin.
3. Şeyh Fadli.
4. Molla Havi Akkuş.
5. Molla Abdulah'ı Dibo (Arı).
6. Molla Muhammed-i Arincî.

Molla Muhyiddîn'in öğrencilerinden Abdalbaki Güneş onun ahlakı hakkında şunları söylemektedir:

“İnsanlara kızmaz, sesini yükseltmezdi. Herkesin gönlünü almayı herkesle ilgilenmeyi kendisine düstur edinmişti. Sade giyinirdi. Medreseden mezun olduktan sonra 60 yıl boyunca ilimle, zikirle ve ilmi talebe yetiştirmekle meşgul olmuştur. Az yer, az uyurdu. Üstad'ın yiyeceğin az

¹⁴ Güneş, 544-545.

¹⁵ Abdurrahman Evrensel, Röportaj, Eylül 2018.

olduğu dönemlerde talebeleri çok yesin diye aç kaldığı çok zamanlar olmuştur.”¹⁶

Müellifin kâtiplerinden ve üzerinde çalışma yaptığımız risalenin kâtibî Molla Ramazan Comani'nin (Bayar) oğlu Mesut Bayar şunları aktarmıştır:

“Merhum Babam Molla Ramazan, her sene yazın Seyda'yı misafir ederdi. Camiye namaza gittiklerinde tüm Mollaların birbileriyle sohbet ederken Seyda'nın mihrabda tek başına kıbleye dönük zikir halinde olduğunu görürdüm.”¹⁷

1.5. Hocaları

Molla Ali (Babası): İlk olarak babası Molla Ali'den ders almıştır. Kur'an-ı Kerim ve Mevlidi babası Molla Ali'nin yanında okumuştur. Siirt ilinin Baykan ilçesine bağlı Siyanis (Gümüškaş) köyünde imam olarak görev yapan babası onun ilk hocası olmuştur.

Molla Alaaddin (Kaympederi): Daha sonra Molla Alaaddin'in yanında Baykan ilçesine bağlı Çukurca (Çirre) köyünde medrese eğitime devam etmiştir. Geriye kalan eğitimini burada tamamlamış ve ilmi icazetini Molla Alaaddin'den almıştır.¹⁸

Bununla beraber bir ay Norşin'de Hazret'in torunu Molla Cemâleddin'den ve bir ayda Kozluk ilçesinde Molla Râşid Arıncî'den ders almıştır.¹⁹ Ayrıca medrese eğitimini babasının yanında sürdürdüğü sırada sarf ilmi kitaplarından olan İzzuddin ez-Zencânî'nin *el-İzzi fi't Tasrif* adlı kitaba teberrüken Hazret diye anılan Şeyh Muhammed Diyauddin'in yanında başlamıştır. *Sadullah es-Sağir* kitabına kadar bu şekilde ilk derslerini Hazretten almaya devam etmiştir.

1.6. Talebeleri

Müellifin rahle-i tedrisatından geçmiş birçok öğrencisi mevcuttur. Bu öğrenciler çeşitli yerlerde ilme hizmet etmeyi sürdürmektedirler. Öğrencilerinden bazıları şunlardır:

¹⁶ Güneş, 555.

¹⁷ Bayar, 223.

¹⁸ Bayar 239.

¹⁹ Bayar 239; Abdurrahman Evrensel, Röportaj, Eylül 2018.

1. Molla Ramazan Comani (Bayar).
2. Kozluk, Sason, Derik, Nusaybin, Mardin ve Siirt eski müftüsü Hasip Seven.
3. Sadreddin Yüksel.
4. Şeyh Muhammed Raşit Erol.
5. Eski Diyanet İşleri başkanlarından M. Nuri Yılmaz.
6. Tekirdağ eski müftülerinden Ali Arslan.
7. Çanakkale, Hakkâri, Konya eski müftülerinden Habib Gören.
8. Gaziantep, Kayseri eski müftüsü Feyyaz Yaşar.
9. Batman eski müftülerinden Alaaddin Yavuz.
10. Norşinli şeyhlerden Şeyh Bedreddin Mutlu.
11. Norşinli şeyhlerden şeyh Fadlı Kocaman.
12. Molla Sadık Öztürk.
13. Molla Havi Akkuş.
14. Molla Abdullah-ı Dibo.
15. Molla İbrahim Gülçimen.
16. Abdalbaki Güneş.
17. Molla Cesim Cezni.
18. Molla Abdurrahman Evrensel (Molla Muhyiddîn'in büyük oğlu).²⁰

2. ESERLERİ

Müellifin eserlerinden ilki, üzerinde çalışma yaptığımız “*Risâletü'l-esâs fi ahkâmi'l-Haydi ve'n-nifâs*” adlı risalesidir. Eser el yazması olarak Müellifin oğlu Molla Abdurrahman'nın kişisel kütüphanesinde muhafaza edilmektedir ve henüz basılmamıştır. Değişik mektuplardan müteşekkil olan ve sonradan kitaplaştırılan *el-Mektûbât* adlı eseri de önemli bir fetva kitabıdır. İbn-i Malik'in *Elfiyye*'sinin üzerine eklediği 70 beyit, not olarak yazdığı ta'lik ve şerhleri de mevcuttur.

2.1. el-Mektûbât

Müellif ders vermekle meşgul olurken bir yandan da İslâmî ilimlerle meşgul olmuş ve zamanını okuyarak değerlendirmiştir. Kendisi bölge âlimlerince muteber

²⁰ Güneş, 547; Bayar 240.

sayılmış ve görüşleri bir dayanak olarak kabul edilmiştir. Bölge âlimleri kendilerine gelen sorularda müşkil duruma düştükleri zaman soruları Molla Muhyiddîn'e havale etmişlerdir. İşte bu eser kendisine mektup yoluyla gelen soruların ve bu sorulara verdiği cevapların toplanmasından meydana gelmiştir. Eserin el-Mektûbat diye isimlendirilmesinin sebebi de budur.

Eser, bölge insanının Şafî mezhebine mensup olması sebebi ile genel bir fıkıh eseri olmaktan çok Şafî fıkıhı ağırlıklı bir fetva kitabıdır. Hâvelî'ye mektup yoluyla gelen soruların dili Arapçadır ve o da cevabı Arapça olarak vermiştir. Hâvelî eserde sade bir dil kullanmıştır.

Elli sekiz mektuptan meydana gelen eser, Hâvelî'ye gelen mektupların yalnızca dörtte birini barındırmaktadır.²¹ Müellif ilk olarak kendisine gelen soruyu zikretmekte ardından besmele ve hamdele çekerek soruyu soran zâtın güzel hasletlerini sayıp soruyu cevaplamaktadır. Ardından soruyu soran zâta dua edip, dua talebinde bulunduktan sonra mektubunu bitirmektedir.²²

Mektuplar klasik konularla beraber güncel meseleleri de barındırmaktadır. Güncel konular arasında Hâvelî'ye rahim naklinin caiz olup olmadığı sorulmuş o da kaynaklardan hareketle organ naklinin caiz olduğunu söylemiştir.²³

Başka bir soruda da Hâvelî'ye araba ve motosikletlerin zekâtının olup olmadığı sorulmuştur. Cevap olarak Hâvelî bu araçların kar amacı ile alınmışsa araçların değeri üzerinden zekâtlarının olduğunu, alınan araçlar çalıştırılmak için alınmışsa kâr etse dahi zekâtlarının olmadığını söylemiştir.²⁴

Molla Muhyiddîn kendisine gelen soruları cevapladığı gibi kendisi de birtakım konuları sormaktan çekinmemiştir. Bu sorulardan biri Mısır'da bulunan Ezher Üniversitesi'nin öğretim üyelerine sorduğu sorudur. Bu soruda yakın mesafeli birkaç köyün Cuma namazı için toplanmalarının gerekli olup olmadığını sormuş ve Ezher hocaları da da mektup yoluyla soruyu cevaplamışlardır.²⁵

²¹ Kartal, 26.

²² bkz: Evrensel, (birinci mektup) 19-20.

²³ bkz: Evrensel, (yirmi birinci mektup) 57-58.

²⁴ bkz: Evrensel, (yirmi birinci mektup) 58-59.

²⁵ bkz: Evrensel, (on sekizinci mektup) 49-52.

el-Mektûbât'ın ilk nüshası 8 aralık 2001 yılında Molla Zeynülabidîn el-Amidî tarafından temize çekilmiştir. Bu eser ilk olarak 8 Aralık 2003 tarihinde Hâvelî'nin talebesi ve halifesi olan ve Diyarbakır Bismil'de ikamet eden Mardin Kızıltepeli Molla Havî'nin gayret ve çabalarıyla yayımlanmış daha sonra 2014 yılında ikinci kez tekrar basılmıştır.²⁶

2.2. Risâletu'l-Esâs fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifâs

Müellifin tahkikini yaptığımız eseridir. Elimizde iki nüsha örneği olan bu eserin ilk nüshası müellif nüshasıdır. Müellif, Molla Ramazan Comani'ye (Bayar) h. 1380 yılında eserini dikte etmiştir. Risâlenin ikinci nüshası ise Hasip Seven tarafından h. 1394 (m. 1974) yılında istinsah edilmiştir.

Müellif, risâlesinin dîbâcesinde eserini yazma maksadını şu şekilde açıklamaktadır: Kendisine özellikle Ramazan ayında hayız konusunda çok fazla soru sorulduğunu ve bu sorulardan sıkıntı çektiğini ve elinin altındaki kitaplarda konunun derli toplu değil de dağınık olduğunu görmüştür. Sonra güvendiği kitaplardan konuyu derlemiş ve eserine “*Risâletu'l-Esas fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas*” adını vermiştir.

Müellif, eserinde ilk olarak hayız, nifas ve istihâzenin tariflerini kısa bir şekilde yapmıştır. Daha sonra aynı sıralama ile hayız konularını daha ayrıntılı bir şekilde detaylandırmıştır. Müellif eserini kaleme alırken Şafî mezhebine ait birçok eserden istifade etmiş ve açık olarak sayfa numarasına kadar kaynak göstermiştir.

Hanefî, Malikî ve Hanbelî mezheplerindeki farklılıklara ise Şeyhîzâde Abdurrahman'ın (ö. 1078/1667) *Mecmau'l-Enhur fi şerhi Mülteka'l-ebhur (Dâmât)* adlı eserinden alıntı yaparak değinmek ile yetinmiştir.

Eser, ikinci bölümün başında ayrıntılı bir şekilde tanıtılacaktır.

2.3. İbn-i Mâlik'in Elfiyyesi Üzerine Eklediği Beyitler

Şiiri çok seven ve şiir yazma kabiliyeti yüksek olan Hâvelî, bazı meselelerde değişik şairlerin şiirlerini söylediği gibi kendisi de bazı meseleleri şiir yazarak cevaplandırmıştır. *El-Mektubat* adlı eserinde bazı konuları şiir ile dile getirdiğini

²⁶ bkz: Molla Muhyiddîn Evrensel, *el-Mektûbât*, Mektebetu Seyda, Diyarbakır, 2014.

görmekteyiz. Müellifimiz *Elfiyye* üzerine 70 kadar beyit yazmıştır, örnek olarak İbni Malik'in (ö. 672/1274) *الكلام والكلمة* başlığı altında söylediği *كلامنا لفظ مفيد كاستقم* ifadesini şu şekilde açıklamıştır:²⁷

كلامنا لفظ مفيد كاستقم   الذي أتى في قول الله فاستقم

فكونه مقصودًا من ذا يعلم   خروج ما بنحو سهو يفهم

تعالى الله عنه ذو الجلال   فذا أعطاء الحكم بالمثل

وهكذا القصد لذاته لزم   واسم وفعل ثم حرف الكلم

Şu örnekte müellifin, Suyûtî'nin kelimenin taksimi ile ilgili söylediği: *تتمة إذا دلت*

*كلمة... Şu beyitlerle örnek vererek açıklamıştır:*²⁸

كلمة دلت علي ماض ولا   تقبل لتأ باسم فعل انجلا

وهكذا الدال على حاضر ولا   تقبل للم فاسم فعل اقبلا

مثل بشتان لبدإ وكذا   بأوه للثاني المثال حبدا

2.4. Ta'likât ve Şerh Türü Eserleri

Müellif ister ders okuttuğu esnada ister mütalaa yaptığı esnada olsun anlaşılması zor ibareleri çözüp bunlara açıklamalar getirmiştir. Bunların bir kısmı yukarıda bahsettiğimiz el-Mektubat adlı eserinde yer almıştır, bir kısmı ise medreselerde sıra kitabı olarak okutulan ders kitapları üzerinde el yazısı şeklindedir.

²⁷ Güneş, 553.

²⁸ Güneş, 553.

İKİNCİ BÖLÜM

RİSÂLETU'L-ESAS Fİ AHKÂMİ'L-HAYDİ VE'N-NİFAS ADLI ESERİN TAHLİLİ

1. ESERİN İSMİ VE MÜELLİFE ÂİDİYETİ

Risâletu'l-Esâs fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifâs adlı eserin Molla Muhyiddîn Hâvelî'ye ait olduğu, müellifin yaşadığı çevrede bilinen bir gerçektir. Biz yine de ona aidiyetine birkaç örnek ile işaret edeceğiz. İlk olarak Molla Muhyiddîn'in aile efrâdı bu yönde şahitlik etmektedir.²⁹

Müellif nüshası olan ve müellif tarafından Molla Ramazan'a dikte edilen ve “m” nüshası diye adlandırdığımız nüshanın hâtimesine baktığımızda Molla Ramazan tarafından hem kitabın ismi hem de müellife aidiyeti açık bir şekilde belirtilmiştir. Molla Ramazan ilk olarak kitabın ismini ardından müellifin ismini ve son olarak da kendi ismini zikretmiş ve kitabı dua ile sonlandırmıştır.

“m” nüshası hâtîme sayfası:

تم الكتاب المسمّى ب:رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس للعالم الفطين محي الشريعة
المتين أستاذي الملا محي الدين زيد قدرا وشرفا أمين، على يد الفقير صاحب الذنب الكثير رمضان
الحقير، في سنة ١٤٨٠ هجرى، لا إله إلا الله محمد رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله
وصحبه وسلّم، سيبقى الخط مني في الكتاب وتبلى اليد مني في التراب.

Eserin Molla Hasip tarafından yazılan ve “h” nüsha diye adlandırdığımız nüshasının unvan sayfasında Molla Hasip açık bir şekilde eserin ve müellifinin adını zikretmiştir.

“h” nüshası unvan sayfası:

²⁹ Abdurrahman Evrensel; Nizamettin Evrensel, röportaj, Eylül 2018.

هذه رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس للاستاذ الملا محي الدين البلوانسي أصلاً

الهاولي مسكناً.

Aynı şekilde Molla Muhyiddîn ile ilgili yazılmış akademik çalışmalarda bu eserin Molla Muhyiddîn'e ait olduğu açıkça vurgulanmaktadır.³⁰ Bu durumların hepsini birleştirip değerlendirdiğimizde eserin Molla Muhyiddîn'e nisbeti net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

2. ESERİN NÜSHALARI

Molla Muhyiddîn Hâveli bir şey yazmak istediği zaman bunu kendi yazmaz öğrencileri arasında belirlemiş olduğu kâtiplerine yazdırırdı. Bu kâtiplerin en önemlileri şu an Ziyaret beldesinde ders vermeye devam eden Molla Abdurrahman Evrensel ve Molla Ramazan Comani'dir (Bayar).³¹

2.1. “م” Nüshası

Elimizdeki ilk nüsha müellif nüshasıdır. Müellif, öğrencilerinden Molla Ramazan Comani'ye (Bayar) h. 1380 yılında eserini dikte etmiştir. Müellif nüshası olduğu için³² “م” harfi ile rumuzlandırdık. Eser, müellifin oğlu Molla Abdurrahman Evrensel'in özel kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Eser 10 varaktan³³ meydana gelmektedir ve her varakın satırlarının sayısı aynı değildir, varaklar 14, 16, 17, 18, 19 ve 20 satırlardan oluşmaktadır. Nüshanın herhangi bir yerinde mukabele kaydı bulunmamaktadır. Bazı sayfalarında ta'likât bulunmaktadır. Nüshanın varaklarının sol alt köşesinde ta'kibe³⁴,

³⁰ bkz. Abdalbaki Güneş, Molla Muhyeddin-i Haveli, *İbrahim Hakkı ve Siirt Uleması Sempozyumu Bildirileri*, Beyan Yayınları (ss.537-557), İstanbul 2008; Mesut Bayar, Molla Muhyeddîn-i Hâveli ve İmi Kişiliği, *Uluslararası Veysel Karanî ve Manevi Kültür Mîrâsımız Sempozyumu*, Master Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. (ss.227-243), Ankara 2012; Necmettin Kartal, *Molla Muhyiddîn el-Hâveli ve Fıkıhçılığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bingöl Üniversitesi, Bingöl 2016.

³¹ Nizamattin Evrensel, röportaj, Mart 2020.

³² “Müellifin imlâ/dikte ettiği (bizzat yazmayıp, kendi söyleyip başkasına yazdırdığı) nüshalar da müellif nüshası sayılır.” Okan Kadir Yılmaz, *İsam Tahkikli Neşir Kılavuzu*, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2018, 30-31.

³³ Yazmanın üzerine yazıldığı çift yüzlü kâğıt. Arapça yazmalarda varağın ön (sol) yüzüne vech, arka (sağ) yüzüne zahr denilir. Bkz. Yılmaz, 16.

³⁴ Yazma bir eserde, sayfa sıralamasının doğruluğunu teyit etmek amacıyla sayfanın sonuna, bir sonraki sayfanın baş tarafından yazılan kısım. Bkz. Yılmaz, 19.

hâtimesinde ise istinsah kaydı³⁵ bulunmaktadır ve bu istinsah kaydında Arapça olarak şöyle yazmaktadır:

{تم الكتاب المسمّى ب:رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس للعالم الفطين محي
الشريعة المتين أستاذي الملا محي الدين زيد قدرا وشرفا أمين، على يدى الفقير صاحب الذنب
الكثير رمضان الحقيير، في سنة ١٣٨٠ هجرى، لا إله إلا الله محمد رسول الله صلى الله تعالى
عليه وعلى آله وصحبه وسلم، سيبقى الخط مني في الكتاب وتبلى اليد مني في التراب.}

Eserin kitap ölçüleri A5 ölçülerindedir. Eserin başında müellifin ismi sonunda ise kâtibin ismi yazılmıştır ve son sayfasında kâtip tarafından hicrî 1380 yılında kaleme alındığına dair tarih atılmıştır.

2.2. “ح” Nüshası

Bir diğer nüsha yine müellifin öğrencilerinden Molla Hasip Seven tarafından müellif nüshasından on dört yıl sonra yani 1394/1974 tarihinde istinsah edimiştir. Nüshayı müstensihin isminin baş harfi olan “ح” harfi ile rumuzlandırdık. Eser, müellifin oğlu Molla Abdurrahman Evrensel’in özel kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Eser 13 varaktan meydana gelmektedir ve her varakın satırlarının sayısı aynı değildir, varaklar 7, 13, 14 ve 15 satırlardan oluşmaktadır. Nüshanın herhangi bir yerinde mukabele kaydı bulunmamaktadır. Bazı sayfalarında ta’likât bulunmaktadır. Nüshanın varaklarının sol alt köşesinde ta’kîbe, hâtimesinde ise istinsah kaydı bulunmaktadır. Bu kayıta Arapça olarak şöyle yazmaktadır:

{تمت الرسالة على يد أحقر الورى بين العباد حسيب بن الملا ناصر الذوقيدي أصلا من
ملحقات ولاية إسعد الساكن الآن بوظيفة الإفتاء الغير اللائقة به في قضاء نصيبين، اللهم اغفر له
ولوالديه وأصله وفرعه بجرمة سيّد المرسلين وصلى الله على سيّدنا محمد وعلى آله وصحبه

³⁵ Ferağ kaydı, hardü’l-metn, ketebe kaydı: Yazmanın istinsah tarihini, müstensih adını ve istinsah yerini bildiren müstensih kaydıdır. Bkz. Yılmaz, 18.

أجمعين، سببقى الخط منى فى الكتاب وتبلى اليد منى فى التراب، فى ١٣٩٤هـ/١٩٧٤م فى شهر

شباط ١٦ اليوم الجمعة.}

Eserin kitap ölçüleri A5 ölçülerindedir. Eserin başında müellifin ismi sonunda ise müstensihin ismi yazılmıştır ve son sayfasında müstensih tarafından 1394/1974 yılında kaleme alındığına dair tarih atılmıştır.

3. ESERİN YAZILIŞ AMACI VE KAYNAKLARI

3.1. Eserin Yazılış Amacı

Molla Muhyiddîn yaşadığı dönemde çevresi tarafından daha çok fıkıhçı yönü ile biliniyordu ve insanlar da fıkıh alanındaki sorularını ona danışıyorlardı. Risalenin önsözünde müellifin de belirttiği gibi, özellikle insanların oruç ibâdetini ifa ettiği ramazan ayında hayız ile ilgili çok soru sorulmuş ve Molla Muhyiddîn de soru soranların bu müşkilini halletmek için böyle bir risale yazmaya karar vermiştir.

3.2. Eserin Kaynakları

Hâveli risâlesinde özellikle Şafî mezhebi olmak üzere birçok kitaptan faydalanmıştır. Faydalandığı eserler kendi alanlarında genel olarak meşhur eserlerdir. Gerek kaynakların sıklığı gerekse kaynak göstermesi müellifin konuyu derinlemesine araştırıp, kaynaklardan en gerekli bilgileri muhtasar bir şekilde kitabına aldığına işarettir. Kitapların çoğu meşhur kitaplar olduğundan biz de kitapların isimlerini yazarlarıyla birlikte vermek ile yetineceğiz.

1. *Minhacü't-Talibîn*, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî (ö. 676/1277).³⁶
2. *Tuhfetü'l-Muhtâc fi Şerhi'l-Minhâc*, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî (ö. 974/1567).
3. *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Me'anî Elfâzi'l-Minhâc*, Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî (ö. 977/1569).
4. *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, Muhammed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî (ö. 1004/1596).³⁷
5. *Hâşiyetü's-Şîrvânî*, Abdülhamîd eş-Şîrvânî.³⁸

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Adnan Memduhoğlu, *Şafî Mezhebi'nin Sistemleşmesine Katkı Bağlamında Bir Fakih Olarak İmam Nevevî*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2016, s. 110; M. Kamil Yaşaroğlu, "Minhacü't-Talibîn", *DİA*, İstanbul 2005, 30/111; Adnan Memduhoğlu, İbrahim İlhan, "İmâm Nevevî'nin Minhacü'ttalibîn Eserindeki Farklı Görüş ve Tercihleri", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 2, 93-138; Memduhoğlu, "İmâm Nevevî'nin Minhacü'ttalibîn Eserindeki Farklı Görüş ve Tercihleri" s. 96; Ali Hakan Çavuşoğlu, "Şîrbînî, Hatîp", *DİA*, İstanbul 2010, 39/189.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Adnan Memduhoğlu, İbrahim İlhan, "İmâm Nevevî'nin Minhacü'ttalibîn Eserindeki Farklı Görüş ve Tercihleri", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 2, 93-138. (Memduhoğlu, "İmâm Nevevî'nin Minhacü'ttalibîn Eserindeki Farklı Görüş ve Tercihleri" s. 97.)

6. *Mecmau'l-Enhur fi şerhi Mülteka'l-ebhur (Dâmât)*, Şeyhîzâde Abdurrahman (ö. 1078/1667).³⁹
7. *El-Minhâcü'l-kavîm (Şerh 'alâ Muhtasarı Bâ Fazli'l-Hadramî, Şerhu'l-Mukaddimeti'l-Hadramiyye)*, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî (ö. 974/1567).⁴⁰
8. *El-Mevâhib 'ül-Medeniyye*, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Süleyman el-Kürdî ed-Dımaşkî el-Medenî (ö. 1194/1780)
9. *Fethu'l-vehhâb bi-şerhi Menheci't-tullâb*, Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed es-Süneykî el-Ensârî el-Hazrecî (ö. 926/1520)⁴¹
10. *Hâşiyeye 'alâ Şerhi'l-Muhtâc*, Şihâbüddîn Ahmed b. Kâsım es-Sebbâğ el-Abbâdî el-Mısrî (ö. 994/1586)⁴²
11. *Hâşiyetu'l-Büceyremî 'ala Şerhi'l-Hatîb*, Süleyman b. Muhammed b. Ömer el-Büceyremî eş-Şâfî (ö. 1221/1086)
12. *Hâşiyetu'l-Büceyremî 'ala Şerhi'Menheci't-tullâb*, Süleyman b. Muhammed b. Ömer el-Büceyremî eş-Şâfî (ö. 1221/1086)
13. *el-Envâr li-â'mâl*, Cemâlüddîn (İzzüddîn) Yûsuf b. İbrâhîm el-Erdebîlî (ö. 779/1377 [?])⁴³
14. *Hâşiyetu'l-Kummesri 'ala'l-Envâr li-â'mâl*, Alleme Kümmeşri.

4. ESERDE GEÇEN KAVRAMLAR (HAYIZ, NİFAS, İSTİHÂZE)

Yetişkin bir kadının rahminden üç çeşit kan gelir. İlki belirli yaşlar ve belirli zamanlarda gelen hayız kanıdır. İkincisi doğumdan sonra gelen nifas (lohusalık) kanıdır. Sonuncusu ise bu iki kanama dışında kalan ve sebebi hastalık olan istihâze kanıdır. Her üç kanama durumunda da dinî manada muamelat ve ibâdetlerde (namaz, Kur'an okuma, oruç, hac, itikâf, cinsellik, boşanma vb.) irtibatlı olduğundan dini ve sosyal hayatta

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tefvik Rüştü Topuzoğlu, "Hâşiyeye", DİA, İstanbul 1997, 16/419-422.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tahsin Özcan, "Şeyhîzâde", DİA, İstanbul 2010, 39/86; Şükrü Selim Has, "Mülteka'l-ebhur", DİA, İstanbul 2006, 31/551; Tahsin Özcan, "Şeyhîzâde", DİA, İstanbul 2010, 39/86.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Kallek, "İbn Hacer el-Heytemî", DİA, İstanbul 1999, 19/532.

⁴¹ Bu kitap ise Yahyâ b. Şeref en-Nevevî'nin Minhâcü't-tâlibîn adlı eserinin muhtasarıdır. Bkz; Ahmet Özel – Cengiz Kallek, "Zekeriyâ el-Ensârî", DİA, İstanbul 2013, 44/212-215.

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Bardakoğlu, "Abbâdî, İbn Kâsım", DİA, İstanbul 1988, 1/15.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Zirikli, el-A'lâm 1/287; Saffet Köse, "Erdebîlî", DİA, İstanbul 1995, 11/279-280.

önemlidir ve İslâm âlimlerince en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Tahkikli metnin daha iyi anlaşılması için kısaca bu kavramlara değineceğiz.

4.1. Hayız

Fıkıh kitaplarında hayız konusu adı altında nifas ve istihâze konuları da işlenmekle beraber konu başlığı olarak genelde hayız kullanılır. Bunun sebebi hayız hükümlerinin nifas hükümlerinden daha çok olması yani hayızın nifastan daha çok gerçekleşmesidir.⁴⁴

Hayız (hayz) sözlükte "suyun akıp taşması, kanın akması"⁴⁵ anlamlarına gelir. Hayız için on isim vardır. Bunlar; tams, hayız, nifas,⁴⁶ tamş, dahk, irâk, ikbâr, i'sâr, dirâs, firâk.⁴⁷

Fıkıh terimi olarak hayız, ergenlik çağına giren sağlıklı kadının rahminden düzenli aralıklarla akan doğal kanı ifade eder.⁴⁸ Kadınlarda ergenlikten menopoza kadar devam eden bu fizyolojik olaya "hayız hali" denir. Türkçede "âdet görme, âdet kanaması, aybaşı hali" adı da verilen bu olay, kadında döl yatağının iç yüzünü kaplayan zarın, yumurtanın döllenmeyip ölmesi ve yumurtalık hormon salgısının kesilmesi üzerine

⁴⁴ Bkz; İbn Hacer El-Heytemi, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî (ö. 974/1567), *Tuhfetü'l-Muhtâc bi-Şerhi'l-Minhâc 1-10*, el-Mektebetüt-Ticariyyetül-Kübra, Mısır 1938, 1/383; Remlî, Şemsüddîn, Muhammed b. Ebi'l-Abbâs b. Hamza b. Şihâbüddîn eş-Şehir bi's-Şâfî's Sağır, (ö.1004/1596), *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc 1-8* (3. Baskı), Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003, 1/322; Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed (ö.977/1570), *Muğni'l Muhtâc İlä Ma'rifeti Me'âni Elfâzi'l-Minhâc 1-4*, (thk: Muhammed Halil Aytani), Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1997 1/170.

⁴⁵ İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu'l Arab*, Daru'l Meârif, Kâhire (t.y.), XII/1070; Cürçânî, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali (ö.816/1413), *et-Ta'rîfât*, (thk. Muhammed Sıddık el-Minşâvi), Dârü'l-Fadîle, Kahire 2004; Tehânevî, Muhammed b. Ali, *Mevsûatu Keşşâfi istilhâti'l-funûn ve'l-ulûm 1-2*, (thk. Ali Dahruc), (trc. Abdullah el-Hâlidî), Beyrut 1996, 1/727; İbn Hacer El-Heytemi, 1/38; Remlî, 1/324; Şirbînî, 170; Buhutî, Mansur b. Yunus b. İdris, (ö. 1051/1641), *Keşşafü'l-Kın'a 'an metni'l-İkna 1-7* (Thk. Muhammed Emin Dınnavi), Dâru Alemi'l-Kütüb, Beyrut 1997, 1/181; İbn Müflih, Ebû İshak Burhânüddîn İbrâhim b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed (ö.884/1479), *el-Mübdi' Şerhü'l-Mukni' 1-8*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997, 1/225; Ebû Ceyb, Sadî, *el-Kâmûsü'l-Fıkhî Lüğa ve Istulâha*, Dârü'l-Fıkr, Dımaşk 1982, 107; Ma'lûf, Luvis b. Nikola, *el-Müncid fi'l-Luğa ve'l-Edeb ve'l-Ulûm*, Matbaatü'l-Kasolikiyye, Beyrut.162.

⁴⁶ Ümmü Seleme'den riyâyet edilir: "Nebî ile aynı yatakta yatıyorken benim hayızım başladı, sıyrıldım ve hayız elbisemi giydim. Bana 'nifas mı oldun' (أَنْفَسْتِ) dedi." (İbn Battâl, I/415)

⁴⁷ Remlî, 323; Şirbînî 170; Buhutî, 1/181.

⁴⁸ Remlî, 323; Şirbînî 170.

⁴⁸ İbn Hacer El-Heytemi, 1/383; Remlî, 323; Şirbînî, 170; Kâsânî, Ebû Bekr Alaaddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefi, *Bedaiü's-sanai' fi tertibi'sşerai'* (2. baskı), (thk: Ali Muhammed Muavvez, Adil Ahmed Abdülmevcut), Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003, 1/285; Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl, (ö. 483-1090), *Kitâbü'l-Mebcut 1-30*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1989, 3/147; Buhutî, 1/181; Ebû Ceyb, 107.

parçalanarak kanla birlikte dışarı atılmasından ibarettir. Yumurta, döllenmesi halinde rahmin iç zarına yerleşerek gelişmeye başlar ve âdet kanaması meydana gelmez.⁴⁹ Hayız, Kur’ân-ı Kerîm’de ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ﴾ âyeti kerimesinde⁵⁰ geçmektedir.⁵¹ Peygamber’inde (s.a.v) hayzı kastederek ﴿هَذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَىٰ بَنَاتِ آدَمَ﴾ “*Bu Allah’ın Âdem kızları için takdir ettiği bir şeydir*”⁵² buyurması hayzın ilk kadın Hz. Havva’dan beri devam eden fitri bir durum olduğunu gösterir.

Kadınlarda hayza girme yaşı ve hayız süreleri farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların sebebi kadının fizyolojik, psikolojik yapısı ve yaşadığı iklim olabilir. Bazı kadınlar küçük yaşta hayza girerken bazıları da daha geç girmekte ve bazı kadınların hayız süreleri çok uzayıp bazı kadınların ise kısa sürmektedir. İslâm âlimleri bu karışıklıkların ortadan kalkması için bu sürelere belli vakitler tayin etmişlerdir.

4.1.1. Hayız Görme Yaşı

Şafî mezhebine göre kadın en erken dokuz kameri yılını doldurduğu zaman soğuk bir memlekette doğmuş olsa bile hayza girebilir.⁵³ Daha öncesinde kan görürse, gördüğü kan hayız kanı değildir. Geceleri ile beraber on altı günün bu süreden eksik olması önemli değildir.⁵⁴ Yukarıda “kameri yıl” tabirini kullandık, bu tür uygulamalarda kameri takvimin kullanılmasının delili ise ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ﴾⁵⁵ ayetidir.⁵⁶

Hanefî mezhebine göre de kadın en erken dokuz yaşında hayza girer. Daha öncesinde gördüğü kan hayız kanı değildir.⁵⁷

Hanbelî mezhebine göre kadın, sıcak veya soğuk bir bölgede yaşaması fark etmeksizin en erken dokuz yaşında hayza girer. Daha öncesinde kanama görmüşse bu

⁴⁹ Yavuz, Yunus Vehbi, “Hayız”, DİA, İstanbul 1998, 17/51.

⁵⁰ Bakara, 222.

⁵¹ Remlî, 1/324. ; Şirbînî 170.

⁵² Buhari, Hayız 1.

⁵³ Nevevî, Ebû Zekerriyâ Muhyiddîn Yahya b. Şeref (ö. 676/1277), *Minhâcü't-Tâlibîn ve Ümdetü'l-Müftîn*, Dârü'l-Minhâc, Beyrut 2005, 87; Şirbînî, 1/170.

⁵⁴ İbn Hacer El-Heytemi, 1/384.

⁵⁵ Bakara 189.

⁵⁶ Remlî, 1/324.

⁵⁷ Kâsânî, Ebû Bekr Alaaddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî, *Bedaiü's-sanai' fî tertibi'sşerai'* (2. baskı), (thk: Ali Muhammed Muavvez, Adil Ahmed Abdülmevcut), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, 1/292.

kanaması hayız kanaması değildir. En geç ise elli yaşında hayızdan kesilir yani menopoza girer.⁵⁸

4.1.2. Hayız Süresi

Şafî mezhebine göre hayızın en az miktarı akıntıların toplamının bir gün ve bir gece miktarına ulaşması kadardır.⁵⁹ Yani yirmi dört saattir. Hayızın en uzun süresi ise geceleri ile beraber on beş gündür.⁶⁰ İki hayız arasındaki temizlik süresi en az on beş gündür.⁶¹ Çünkü bir ay içerisinde genel olarak bir hayız ve bir temizlik dönemi olur ve hayızın üst sınırının on beş gün olmasından dolayı temizlik zamanının da en az on beş gün olması gerekir.⁶² Hayızın genel süresi altı yedi gündür.⁶³ Temizlik zamanının üst sınırı yoktur.⁶⁴

Hanefî mezhebine göre hayızın en azı geceleri ile beraber üç gün en çoğu da on gündür. Hayız süresinin en azından daha az ve en çoğundan daha çok kan görülürse o istihâze kanıdır.⁶⁵

Hanbelî mezhebine göre hayızın en azı Şafîlerde olduğu gibi bir gün, en çoğu ise on beş gün, geneli altı yedi gündür. İki hayız arası temizliğin en azı seçkin görüşe göre on üç gün başka bir görüşe göre de on beş gündür. Temizlik süresinin üst sınırı yoktur.⁶⁶

Malikî mezhebine göre temizlik süresinin üst sınırı yoktur. Hayızın en azı İbni Mâlik'e göre bir andır yani tek sefer dahi kan gelmesi hayız sayılabilmesi için yeterlidir.

⁵⁸ İbn Müflih, 1/235; Buhutî, 187.

⁵⁹ Şirbînî, 1/171.

⁶⁰ İbn Hacer El-Heytemi, 1/384.

⁶¹ Nevevî, 87.

⁶² Şirbînî, 1/171.

⁶³ İbn Hacer El-Heytemi, 1/384.

⁶⁴ Nevevî, 87.

⁶⁵ Şeyhîzâde, Abdurrahmân b. Muhammed b. Süleyman (ö.1078/1667), *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur 1-4*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1998, 1/77-78; Merğînânî, Burhânuddîn Ebi'l-Hasan Ali b. Ebi Bekr, (ö. 593-1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyetü'l-Mübtedi 1-8*, (Şerhu Alâmeti Abdulhayy el-Konevî ile birlikte), İdâretü'l-Kur'ân ve'l-Ulûm, Karaçi, h.1317 1/205-206.

⁶⁶ İbn Müflih, Ebû İshak Burhânüddîn İbrâhim b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed (ö.884/1479), *el-Mübdi' Şerhu'l-Mukni' 1-8*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997, 1/238-240; İbn Kudâme, Muvafakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Mugni 1-15* (3. Baskı), (thk: Abdullah b. Abdülmuhsin Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv), Dâru Alemi'l-Kütüb, Riyad 1997, 1/388-390.

Hayzın en çoğu on beş gündür.⁶⁷ Tuhrun en azı meselesine gelince bu konuda Maliki mezhebi içerisinde birçok görüş olmakla beraber baskın olan görüşe göre tuhrun en azının on beş gün olduğu yönündedir.⁶⁸

4.1.3. Hayız Halindeki Yasaklar

Hayzın men ettiği şeyler mezhepler arasında farklıdır. O yüzden mezhepler bağlamında sınıflandırma yapıp sıralamayı uygun gördük.

Şafiî mezhebine göre cünüplük halinin men ettiği durumları hayız hali de men eder. Çünkü hayız durumu cenabet durumundan daha ağırdır.⁶⁹ Bunlar:

1. Namaz kılmak. Namazın farz veya nafil olması fark etmez.
2. Oruç tutmak. Hayızdan sonra kadının oruçlarını tutması farzdır.
3. Kur'ân-ı Kerim'i okumak.
4. Kur'ân-ı Kerim'e dokunmak ve Kur'ân-ı Kerim'i taşımak.
5. Şayet kirletme korkusu varsa mescitten geçmek haramdır. Mescidi kirletme korkusu yoksa kerahetle beraber caizdir.⁷⁰ Bu madde sadece hayızlılar için geçerli değildir, mescide necaset bulaştırabilecek herkes için geçerlidir.⁷¹
6. Tavaf etmek. Tavafın farz veya nafil olması fark etmez.
7. Cima yapmak. Bu durumda kadın ve kocası günahkâr olur.
8. Hayızlı kadının göbek deliğinin aşağısı ve diz kapağının yukarısına eşinin dokunması haramdır.⁷²

Hanefî mezhebine göre:⁷³

1. Namaz kılmak. Hayızdan çıkan kadın hayızlıyken kılmadığı namazların kazasını yapmaz.
2. Oruç tutmak. Hayızdan sonra oruçlarının kazasını tutar.

⁶⁷ İbn Rüşd (el-hafîd), Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed (ö.595/1198), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyeti'l Muktesid 1-4* (thk: Muhammed Subhi Hasan Hallâk), el-Mektebetü İbn. Teymiyye, Kahire 1994, 1/136.

⁶⁸ İbn Rüşd (el-cedd), Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubi, *el-Mukaddimatü'l-mümeħhedat 1-3* (thk. Muhammed Hacci), Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1998, 1/126.

⁶⁹ Nevevî, 87; İbn Hacer El-Heytemi 386; Remlî, 1/327; Şirbînî, 172

⁷⁰ Remlî, 1/328.

⁷¹ Şirbînî, 1/172.

⁷² Bacuri 1/237-242.

⁷³ Merğînânî, 1/208-211; Serahsî, 3/152-153.

3. Mescide girmek.
4. Tavaf etmek. Çünkü Kâbe mescidin içindedir.
5. Cima yapmak. Bu durumda kadın ve kocası günahkâr olur.
6. Kur'ân niyeti ile Kur'ân okumak. Örneğin şükür amaçlı elhamdülillah derse sıkıntı yoktur.
7. Kur'an'ı Kerim'e dokunmak. Bir bez vasıtası ile dokunmasında mahsur yoktur. Aynı şekilde ayet yazılı olan levhaya da dokunmak haramdır.

Hanbelî mezhebine göre:⁷⁴

1. Namaz kılmak. Namazın farz veya nafil olması fark ermez.
2. Namaz vacip olmaktan çıkar.
3. Oruç tutmak.
4. Kur'an'ı Kerim'i okumak.
5. Kur'an'ı Kerim'e dokunmak.
6. Mescitte durmak.
7. Tavaf etmek.
8. Cima yapmak.
9. Sünnet talak; Erkeğin hayızlı karısını boşaması geçerli olmakla beraber sünnete uygun değildir.

Malikî mezhebine göre:

1. Abdestsizlik hali, hayız ve nifas devam ettikçe kalkmaz.
2. Namaz vucübiyeti kalkar.
3. Namaz kılınsa dahi sahih değildir.
4. Hayızlı ve nifaslı kadın oruç tutmaz ama kazasını yapar.
5. Kur'ân-ı Kerîm'e dokunmak.
6. Cima yapmak.
7. Mescide girmek.
8. Kâbe'yi tavaf etmek.
9. İtikâfa girmek.
10. Nafil namaz kılmak.⁷⁵

⁷⁴ İbn Müflih, 226-229.

⁷⁵ İbn Rüşd (el-Cedd), 135-136.

4.2. Nifas

Nifas sözlükte doğumdan sonra gelen kan, doğumdan sonra rahmin normal haline dönmesi için gerekli olan süre⁷⁶ anlamında kullanılmaktadır.

Şafî mezhebine göre kadının doğurduğunun “alaka” veya “mudğa” olması fark etmeksizin doğum yapması ile nifas süresi başlamış olur.⁷⁷ Nifasın en azı bir an, en çoğu altmış gün, geneli ise kırk gündür.⁷⁸ Ümmü Seleme'nin “Rasûlullah aleyhissalatu vesselam devrinde, nifas olan kadınlar kırk gün otururlardı.”⁷⁹ Hadisinde, nifasın en çoğu kırk gündür manası çıkmamaktadır.⁸⁰ Şayet nifaslı kadının nifas süresi atmış günü geçerse, hayızlı kadının hayzının, hayzın en çoğunu geçmesi durumu gibidir. Orda geçerli olanlar bunda da geçerlidir. Çünkü nifas ve hayız birçok konuda ortaktır.⁸¹

Hanefî mezhebine göre nifasın en az süresi için mezhep içerisinde ittifak yoktur. En çoğu kırk gündür.⁸² Hanefîler de nifasın en uzun vakti için yukarıda geçen Ümmü Seleme hadisini dayanak olarak almışlardır.

Hanbelî mezhebine göre nifasın vakti doğumla başlar. Ancak doğumdan iki üç gün önce kadın kan görürse o kan da nifas kanı olarak sayılır ama o iki üç günlük vakit nifas vaktinden sayılmaz.⁸³ Nifasın en azı doğumdan itibaren bir an, en çoğu ise kırk gündür.⁸⁴ Hanbelîler de nifasın en uzun vakti için yukarıda geçen Ümmü Seleme hadisini dayanak olarak almışlardır.⁸⁵

Malikî mezhebine göre nifasın en azı âlimlerin ittifakı ile bir andır. En çoğu için ise mezhep içerisinde ihtilaf vardır. İmam Malik nifasın en çoğu ne kadardır diye sorulduğunda, ilk sefer altmış gün demiş daha sonra da kadına sorulur demiştir ve tam olarak bir zaman tayin etmemiştir.

⁷⁶ Ebû Ceyb, 356-357; Cürçânî, 205; Ma'lûf, 826; Kâsânî, 292; Merğînânî 224; Şeyhîzâde, 82.

⁷⁷ Remlî, 1/356.

⁷⁸ İbn Hacer El-Heytemi, 1/413; Remlî, 1/ 356-357; Şîrbînî, 185.

⁷⁹ Ebu Dâvud, Taharet 121, (311); Tirmizi, Taharet 105, (139).

⁸⁰ Şîrbînî, 185.

⁸¹ Şîrbînî, 185.

⁸² Kâsânî, 293; Merğînânî 226-227; Şeyhîzâde, 82.

⁸³ İbn Müflih, 259.

⁸⁴ Buhutî, 202-203; İbn Müflih, 259.

⁸⁵ İbn Müflih, 259.

İslam âlimleri, hayızlı kadına haram olan muamelelerin nifaslı kadına da haram olacağı ve hayızlı kadından sâkıt olan mükellefiyetlerin nifaslı kadından da sâkıt olacağı hususunda ittifak etmişlerdir.⁸⁶

4.3. İstihâze

Sözlükte “hayız” kelimesinden türeyen ve “suyun akıp taşması, kanın akması” anlamına gelen istihâze⁸⁷ istilahta ise, hayız ve nifas günlerinin dışında hastalık sebebiye kadının rahminden gelen kana denir.⁸⁸ Bu şekildeki kadına da müstehâza denir.

Şâfiî mezhebine göre istihâze; hayzın men ettiği durumları men etmez.⁸⁹ İstihâzeli kadının her namaz için abdest almadan önce avretini yıkaması, pamuk veya benzeri bir şeyle avretine tampon yapması ve bir bez ile avretini örtmesi gerekir. Şayet kadın oruçlu ise orucuna zarar vermesin diye tampon uygulaması yapmaz.⁹⁰

Hanefî mezhebine göre kanama; hayzın en azı olan üç günden daha az ve en çoğu olan on günden de daha çok olursa o kanama istihâzedir.⁹¹ İstihâze kanı; namaz kılmayı, oruç tutmayı ve cinsel ilişkiye girmeyi men etmez.⁹²

Hanbeli mezhebinde de Şâfiî mezhebindeki gibi istihâzeli kadının her namaz için avretini yıkaması, pamuk vb. bir şeyle tampon yapması ve üzerini örtmesi gerekir.⁹³

Maliki mezhebine göre de istihâzeli kadının her namaz için abdest alması gerekir.⁹⁴

5. ESERDE İZLENEN YÖNTEM

Risâletu'l-Esâs fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifâs adlı eseri incelediğimiz zaman müellifin ilmi birikiminin ne denli büyük olduğunu görmekle beraber eserinin câmi‘ bir

⁸⁶ İbn Hacer El-Heytemi, 1/413; Remlî, 1/357; Şirbînî, 186; İbn Müflih, 261; İbn Kudâme 431.

⁸⁷ Cürcânî, 19; Abdülmünim, Mahmud Abdurrahmân, *Mu‘cemü'l-Mustalahâti'l-Elfâzi'l-Fıkhîyye*, Dârü'l-Fadîle, Kâhire, 136. (t.y.).

⁸⁸ Remlî, 1/323, 333.

⁸⁹ İbn Hacer El-Heytemi, 1/392; Şirbînî, 174.

⁹⁰ İbn Hacer El-Heytemi, 1/394-395; Remlî, 34-335; Şirbînî, 174-176.

⁹¹ Kâsânî, 296.

⁹² Merğînânî, 217.

⁹³ İbn Müflih, 255.

⁹⁴ İbn Rüşd (el-cedd), 124.

eser olduğunu da söyleyebiliriz. Müellif konuyu açıklarken önce kendi ilmi birikimi ile konuyu açıklamış sonrasında ise fıkıh kaynaklarından, anlattığı konu ile ilgili nakil yaparak anlattıklarını kuvvetlendirmiştir. Kendi anlatımı ve yaptığı nakiller birbirini desteklemekte ve müellifin anlatım gücü sayesinde konu sapmamaktadır.

Nakil yaptığı kaynaklar metin kitapları, şerhler ve şerhlerin haşiyeleri şeklindedir. Müellif, çoğunluğu Şafî mezhebine ait eserlerden istifade etmiştir. Bu eserlerden bazen bir sayfaya yakın nakil yaptığı olmuştur. Bu nakillerin çoğunun öncesinde, nakil yaptığı eserin ismi, cilt numarası ve sayfasını kaynak olarak göstermiştir. Bazı yerlerde eserleri karşılaştırmış, aynı görüşü savunan eserleri tek bir mesele için zikretmiştir. Bazı yerlerde de şerhten nakil yaptıktan sonra şerhin haşiyesi ile de şerhi açıklamıştır.

En çok atıf yaptığı eserler, Nevevî'ye ait olan *Minhacü't-Talibîn'in* şerhleri *Tuhfetü'l-Muhtâc*, *Muğni'l-Muhtâc* ve *Nihâyetü'l-Muhtâc'tır*. Bunların arasından da *Tuhfetü'l-Muhtâc* en çok nakil yaptığı şerh kitabıdır.

6. TAHKİKTE TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Çalışmamızı hazırlarken İSAM TAHKİKLİ NEŞİR KILAVUZU esaslarına bağlı kalarak yapmaya çalıştık. O yüzden okuyucuya kolaylık olması için tahkikte kullandığımız yöntemleri örneklerle açıklamaya çalışacağız.

Tahkik için araştırmalarımız sonucunda eserin iki nüshasının olduğu bilgisine ulaştık. Tahkikte, ana metni oluştururken iki nüshayı da kullanıp yanlışsız bir metin elde etmeye çalıştık. Nüshalardan müellif nüshasını “م” harfiyle, müstensih nüshasını ise müstensihin isminin baş harfi olan “ح” harfiyle rumuzlandırdık.

Metnin konusuna uygun bir şekilde başlıklar ekleyip paragraflar oluşturduk. Metnin yanlış okunması ihtimali olan yerlerde, aşırıya kaçmadan harekeler ekledik. Ayrıca metne noktalama işaretleri koyarak anlam karışıklığını önlemeye çalıştık.

Tahkikli metinde “م” nüshamızın varak numaraları [١ ظ]/, [١ و]/ şeklinde gösterilmiştir. Burada, “وجه” önyüz kelimesinin kısaltması olarak “و”, “ظهر” arka yüz kelimesinin kısaltması olarakta “ظ” harfini kullandık. Köşeli parantez içerisinde kullanılan rakamlar ise varak numarasını göstermektedir.

Diğer nüshada fazlalık olması durumunda dipnotta ح + الأمر şeklinde (nüsha rumuzu + fazla kelime) yazmak suretiyle; eksiklik durumunda ise; ح - الأمر şeklinde (nüsha rumuzu - eksik kelime) yazmak suretiyle belirttik.

Diğer nüshada, asıl nüshamızda bulunan kelimenin veya cümlenin dışında başka bir kelime veya cümle olması durumunda; ح: الأمر şeklinde (nüsha rumuzu: değişik kelime) kullanarak değişikliği belirttik.

Nüsha farklılıkları olması durumunda, farklılık kelime veya cümle eksikliği ise farklılığı nüsha rumuzundan sonra eksi (-); kelime veya cümle fazlalığı ise artı (+) işareti ile aynen yazarak dipnotta belirttik.

Metindeki hurûfu'l- me'ânî farklılıklarını gösterirken eksik veya fazlalık varsa ح و - veya ح + و şeklinde değil وكذلك ح: veya كذلك ح: şeklinde ifade ettik.

Nüshalardan birinin ta'likâtından bir not aktarmak istediğimizde bunu;

وفي هامش ح: قال فلان şeklinde dipnota aldık.

Metinde bulunan hemze yazılımında mesela رأت yerine رئت şeklinde günümüz imla kurallarını dikkate alarak yazdık ve bu farkları dipnotta belirtmedik.

Metinde çeşitli kaynaklardan yapılan kitap ve kişi alıntılarında, zikredilen kaynağı bulup dipnotta okuyucuyu ayrıntılı bilgi için yönlendirdik.

Metinde verilen âyetleri çiçekli parantez içerisinde ﴿وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطُوهُنَّ﴾ şeklinde harekeli olarak yazdıktan sonra metinden bir punto küçük yazıyla [البقرة، ٢/٢٢٢] şeklinde sûre ismi, sûre numarası ve âyet numarasını ilave edip dipnotta değil de metinde verdik.

Hâdîs-i şerifi, tırnak içerisinde yazarak, dipnotta ilgili hadisin tahrîcini yaptık. Hadis Kütüb-i Sitte'de varsa öncelikli olarak Kütüb-i Sitte'den, yoksa diğer hadis kaynaklarında hangi babda geçtiğini, hadis numarasını, cilt ve sayfa numarasını yazarak belirttik.

Gerek metinde gerekse dipnotta yazılan kaynak isimlerinin tamamını koyu punto ile belirttik. Tahkikte kullanılan kaynakların ve müelliflerinin isimlerini dipnotta meşhur oldukları şekilde kısaca belirttik, kaynakça bölümünde ise tam isimlerini, baskı yeri ve tarihlerini detaylı bir şekilde yazdık. Dipnotta verilen kaynaklar tek ciltli ise ص.

۱۲۰ şeklinde sayfa numarasını yazarak, eğer bir kaç cilt ise, ۱۲۳/۱ şeklinde önce cilt, sonra sayfa numarasını belirttik.

Tahkik metnine yaptığımız ilaveleri (başlıklar ve rakamlar dâhil) köşeli parantez içine yazdık ve metnin kenarında değil ana gövdesi içerisinde yer verdik.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSALENİN TERCÜMESİ ve TAHKİKİ

1. RİSÂLENİN TERCÜMESİ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlar ve yalnız ondan yardım dileriz.

[Müellifin Önsözü]

İlim ile uğraşmayı ibâdetlerin en faziletlisi kılana hamd eder, İlmi; helak edici şeylerden sakınanlar için tutunacak sağlam bir kulp kılana şükrederim.

En temiz salavat ve en bereketli selamlar apaçık mucizelerle gelen efendiler efendisi, yaratılmışların en faziletlisi, efendimiz Muhammed'e (s.a.s) ve onun âline olsun ki; kim onlara bağlanırsa kurtuluşu ve güveni kazanır ve onun arkadaşlarına olsun ki; kim onları izlemezse helak olup hüsrana uğrar. Allah bize birinci sefer zikredilenlerden olmayı nasip etsin, ikinci sefer zikredilenlerden olmaktan muhafaza etsin. Âmin.

Konuya gelince, kadınlar bazı günler kan görür ve bazı günler gördüğü kan kesilir, mübarek Ramazan ayında bana hayız ve nifas hakkında çok soru soruldu ve elimizin altında ki kitaplar da ihtiyaç duyulan meselelerin tümünü barındırmıyordu. Bazı konular bazı kitaplarda, bir diğeri ise bir başkasındaydı ve her kitap tüm meseleleri kapsamıyordu, öğrencileri teşvik etmek, Melik ve Vehhâb olan Allah'tan sevap kazanmak için bu konudaki gerekli bilgileri toplamak istedim.

Araştırma gücümün zayıflığı nispetince güvenilen kitaplardan gerekli olan meseleleri topladım. Topladığımı *Risâleu'l-Esas fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* diye isimlendirdim.

[Kanın Kısımları]

Ben derim ki başarı yalnızca Allah'tandır...

Kadının üç çeşit kanaması olur, bunlar:

Hayız, nifas ve istihâzedir.

Hayız, sözlükte; akmak demektir, "حاض الوادی" vadi aktı manasındadır. Fıkıh Literatüründe ise; ergenlikten sonra kadının rahminin en alt damarından çıkan doğal bir kandır. Bu kanın on tane ismi vardır. Bunları âcizane olarak eskiden şu şekilde nazım etmişim:

O kanın on ismi vardır	Sağlıklı bâliğenin rahminin en altındadır
Bir sebep ve hastalıktan değildir,	On tanesi; tams
Hayız, nifas, tams, dahk ve irâk	İkbâr, i'sâr, dirâs, firâk.

Canlılarda, sekiz kısım hayız görür. Bazı şairlerde bu sekiz kısmı sözlerinde nazım etmişler:

Sekiz cins dışide hayız sabittir	Yalnız kadınların dışındakiler vakitsizdir
Kadın, yarasa, sırtlan, tavşan	Aynı şekilde deve, fare, kısırak ve köpek.

Bazılarına göre; kadın dışındakilerinin hayızının manası kanıdır, hakiki hayız değildir. Hayzın hükümlerinden biri buna bağlanamaz.

Nifas: Doğumun gerçekleşmesiyle kadının rahminden çıkan kandır.

İstihâze: Hayız ve nifasın dışındaki kandır.

[HAYIZ]

[Hayız Görme Yaşı]

En erken hayız görme yaşı yaklaşık olarak dokuz yaştır. Kişinin dokuz yaşına girmesine hayzın ve tuhrun en az miktarının toplamının [16 gün] eksik olması bunu etkilemez.

Tuhfetü'l-Muhtac'ın birinci cildinin 384. Sayfasında şöyle geçmektedir: “Kadının gördüğünün hayız olarak hükmedilebilmesi için kadının yaşının en az dokuz kameri yıl olması gerekir, yani dokuz yılı tamamlaması gerekir. Ancak dokuz yaşına girmesine geceleri ile beraber on altı günün kalmış olması önemli değildir.”

Zaman olarak hayzın en azı bir gün ve bir gecedir. Yani aralıklı kanamaların toplamının miktarı ez az bir gün ve bir gece olmalıdır, o da yirmi dört saattir. Zaman olarak hayzın en çoğu peş peşe olmasa dahi geceleri ile beraber on beş gündür. Hayzın

geneli altı veya yedi gündür. Bunların hepsi İmam Şafii'nin araştırması sonucudur. – Allah Teâlâ kendisinden razı olsun.-

Ebu Hanife'ye göre hayzın en azı geceleri ile beraber üç gün, en çoğu ise on gündür.

Mecma'u'l-enhur'da şöyle geçmektedir:

“Hayzın en azı geceleri ile beraber üç gündür. Ebu Yusuf'a göre hayzın en azı iki gün ve üçüncü günün çoğudur. Kanama hayzın en azından daha az veya en çoğundan daha çok olursa o istihâzedir. İmam Şafii ve Ahmet b. Hanbel'e göre hayzın en azı bir gün bir gecedir. İmam Malik'e göre hayzın en azı bir andır en çoğu da on gündür. İmam Şafii'ye göre hayzın en çoğu on beş gündür. Ahmet b. Hanbel ve İmam Malik de bu görüştedir.”

İki hayız arası temizlik süresi en az on beş gündür. Çünkü ay genel olarak bir hayız ve bir temizlik süresini barındırır. Hayzın en fazlasının on beş gün olmasından dolayı temizliğin en azının da on beş gün olması gerekir.

Minhâcü't-Talibîn'nin şerhi *Nihâyetü'l-Muhtac*'ta şöyle geçmektedir:

“(İki hayız arası temizliğin en azı on beş gündür.) ‘İki hayız arası’ sözü ile hayız ve nifas arasındaki temizlik süresi çıkmış oldu. Çünkü hayız ve nifas arasındaki temizlik süresinin daha az olması caizdir. Hayız nifastan önce olursa bu durum değişmez ama hayız nifastan sonra ise; nifasın en çoğundan sonra gerçekleşmesi gerekir. Şayet nifasın en çoğuna ulaşmadan olursa hayız değildir. Yalnız nifas ile aralarına on beş gün aralık olması istisnadır.”

Zikredilen *Minhâcü't-Talibîn*'nin şerhi olan *Tuhfetü'l-Muhtac*'in birinci cildinin 385. Sayfasında şöyle geçmektedir:

“Hayız ve nifas arasında ki zaman, iki hayız arasındaki zamandan daha azdır ister hayız önce olsun veya sonra olsun fark etmez. Örneğin hamile bir kadın, doğum sancısından hemen önce bir gün ve bir gece kan görürse o hayız kanıdır. Şayet altmış gün nifas görse sonra bir an dahi olsa kanı kesilirse sonra yine kan görse o sonradan gördüğü kan hayız kanıdır.

Altmış günün içinde olması bu duruma istisnadır çünkü tekrarlanan kan hayız değildir on beş günden sonraki kanama yine bu durumdan istisnadır.”

Hâşiyetü'l-Abbâdî 'alâ Tuhfetü'l-Muhtac'ta şöyle geçmektedir:

“(Tekrarlanan hayız değildir) sözüne göre maksadın altmış günden sonra gelen kan değil de altmış günün içerisinde tekrarlanan kan olması gerekir. Örneğin elli beş günden sonra beş gün ve bir miktar zaman sonra kanın kesilmesi durumu gibi. Daha sonra *Tuhfe'nin* (tekrarlanan hayız değildir) sözünden maksadın altmış gün içindeki kanama olması gerekir ondan sonrakinin değil, *Şerhi Ravda'da* böyle ifade etmiştir. *Tuhfe'nin* sözünün gereği; ‘şayet nifası on beş günden önce kesilirse ve nifasın en çoğundan sonra kan görürse kesinti zamanı temiz değildir’ denemez bilakis o kadın temizdir ve sonrasında kan da hayız kanıdır.”

İcmâ ile sabittir ki temizlik zamanının üst sınırı yoktur. Temizlik süresinin geneli ise bir ayda hayız süresinin genelinden sonraki geriye kalan günlerdir.

Cünüp hali ile haram olan şeyler hayız ve nifas hallerinde de haramdır. Farz ve nafil namaz kılmak ve tilavet ve şükür secdeleri yapmak gibi. Hayızlı kadın Kur'an-ı Kerim de okuyamaz hasen hadiste de geçtiği gibi “Cünüplü ve hayızlı Kur'an'dan bir şey okuyamaz.”

İki temizleyici olan su ve toprağı bulamayanın namazın sıhhati için Fatiha'yı okuması gerekir. Haram olan sadece kıraat niyeti ile okumasıdır veya kıraat ile beraber başka bir şeye niyet ederek okuması haramdır. Kur'an kastı ile okunsa haram olmaz ister sadece zikri kastetsin isterse mutlak okumayı kastetsin, çünkü Kur'an bir karine ile beraber mevdu olan kıraate dalalet eder, cenabet ve hayızlı gibilerin okuduğu ancak kasıt olursa Kur'an olur.

Mütekaddim âlimlerin çoğunluğu İhlas Suresi gibi nazmı sadece Kur'an'da olanların okunmasının mutlak olarak haram olduğu görüşüne varmıştır. Muhammed er-Remli'ye göre ise nazmı Kur'an'da olsun veya olmasın fark etmez.

Minhâcü't-Talibîn'nin şerhi olan *Nihâyetü'l-Muhtac'daki* gusül meselesinde şöyle geçmektedir:

“(Cünüp kişiye Kur’an kastı olmaksızın Kur’an okumak helaldir) sözü, ‘Kur’an’dan zikri, öğütü veya hükmünü kastettiği zaman veya mutlak olarak okursa yani bir kasıt olmaksızın dilini getirip götürürse haram değildir’ sözünü de kapsar. Açıktır ki; Âyetü’l-kürsî ve İhlâs Sûreleri gibi nazmı sadece Kur’an’da olsun veya hem Kur’an’da hem de başka yerlerde olsun aralarında fark yoktur. Babamın [Şehâbeddin er-Remlî] itimat ettiği gibi, Allah kendisinden razı olsun. Bu nakil edilenlere daha yakındır.”

Yukarıda *Nihâyetü’l-Muhtac’da* geçen bir benzeri de *El-Minhâcü’l-kavîm’de* de geçmektedir: “Şayet Kur’an’dan kıraati kastetmezse yani sadece zikrini, öğütünü veya hükmünü kastederse besmelede olduğu gibi veya mutlak olarak okursa haram olmaz, çünkü sadece kasıt olursa Kur’an olur.”

Süleyman e-Kûrdî’nin haşiyesi olan *el-Mevâhib’ül-Medeniyye’de* şöyle geçmektedir:

“(Kur’an’ın öğütü...) Sözüünün açıklaması budur: Nazmı sadece Kur’an’da olsun veya Kur’an’ın dışında da olsun aralarında fark yoktur. Şârihin [İbn Hacer el-Heytemî] sözünün açıklaması -Tuhfetü’l-Muhtac ve dışındakilerinde; Fethu’l-cevâd fî şerhi’l-irşâd ve el-îâb şerhi’l-übâb gibi-Senin de aslında anladığın gibi fayda veriyor ki o nakil edilmiştir. Bircümle Şarih el-Îâb’da uzun bir konuşmadan sonra, cünüp kişinin kasıt etmeden bütün Kur’an’ı okuması caizdir demiştir. Hatîp eş-Şirbînî de bu görüştedir. Şirbînî *Muğni’l Muhtac’da* böyle demiştir: -Şeyhim fetva verdi yani Şihab er-Remli- şayet Kur’an kastı olmadan Kur’an’ın hepsini okursa caizdir. Cemal er-Remli de bu görüştedir. Şeyhul İslam ise bunun tersini söylemiştir.”

Yukarıdaki ibarelerden birkaç satır sonra Süleyman e-Kûrdî’nin haşiyesi olan *el-Mevâhib’ül-Medeniyye’de El-Minhâcü’l-kavîm* için şu açıklamalar geçmektedir:

“Tek başına sözünden kasıt Kur’an’ın zikri ve ona atıf edilendir. el-Ezraî *Kuvvetü’l-Muhtac’da* böyle demiştir.

Velhasıl dört şekil okuma vardır:

1. Kur’ân’ı Kerim’den kıraati kast ederek okuyacak.

2. Kıraat ile beraber zikri kast ederek okuyacak, bu ikisi haramdır.
3. Zikir, dua ve tebberrükü kast ederek okuyacak, bu haram değildir.
4. Mutlak olarak okuyacak, bu sağlam görüşe göre haram değildir.”

Zikredilenden anlaşıldı ki; Kur'an'ın nazmı sadece Kur'an'da olsun veya olmasın fark etmez diyen âlimlere göre; kıraat kastı olmadan; zikir kastı, tebberrük kastı veya kasıtsız bir şekilde hayızlının Kur'an'ı öğretmesi caizdir. Çünkü âlimler hayızlıya has olmak üzere birkaç ilave ile hayızlıya haram olan şeyleri cünüp kişiye haram olan şeylere bağlamışlardır ve Kur'an öğretmek de bu ilavelerden biri değildir.

Senin de anladığın üzere, bu âlimlere göre; cünüp kişinin Kur'an kastı olmaksızın zikir niyeti ile veya mutlak niyet ile Kur'an öğretmesi haram değildir. Kur'an'da nazmı olsun veya olmasın diye fark koyanların hilafı ile çünkü bu farkı yapan asil ve cömert kişilere göre hayızlının Kur'an öğretmesi haramdır. Bu nakillerin çokluğundan da anlaşıldığı üzere tamamıyla birinci görüşe sahip olanlar tercih edilir.

Hayızlıya Kur'an'a dokunmak ve taşımak da haram, bir eşya vasıtası ile taşımak ise helaldir. Tefsiri taşımak da aynıdır, ister tefsir Kur'an'la karışık olsun isterse kenarlarında haşiye şeklinde olsun fark etmez. Kadi'nin haşiye şeklindeki Kur'an-ı Kerim tefsiri gibi.

Hâşiyetu'l-Büceyremî 'ala Şerhi'l-Hatîb'in birinci cildinin hayız meselesinde sayfa 293'te şöyle geçmektedir:

“Şayet Kur'an'nın haşiyeleri tefsir olarak yazılırsa; tefsir ibaresini mutlak olarak kullandıkları için haramdır diyenlerin aksine o tefsir de Kur'an'la karışık olan tefsir gibidir. Kalyûbî'nin itimat ettiği gibi aralarında bir fark yapmamışlardır. Bazıları tefsire Kur'an'dır demiştir. Mutemet olan birinci görüştür.”

Aynı şekilde hayızlı kadına beklemek veya dolaşmak için mescide girmesi de haramdır. Şayet mescidi kirletmekten korkarsa mescitten geçmesi dahi haramdır. Aynı şekilde Kâbe'yi tavaf etmesi de haramdır. Kanı kesildikten sonra gusül abdesti alana kadar cima yapması da haramdır. Çünkü Ayeti kerime de “Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın” (Bakara/222) diye geçer.

Şehvetsiz olsa dahi diz ile göbük arasına dokunmak haramdır çünkü ayeti kerimede “Hayızlı kadınlardan uzak durun” (Bakara/222) diye geçer.

Aynı şekilde hayızlı kadının oruç tutması, kocasının ise iddet süresini uzatacağı için hayızlı eşini boşaması haramdır. Hayız kanı kesildikten ve kadın daha gusül abdestini almadan önceki zamanda kadının oruç tutması ve kocasının onu boşaması dışındakiler helal değildir.

FASIL

Kadın kan gördüğü andan itibaren hayızlı kadına haram olan şeyleri terk etmesi gerekir.

- Bir gün ve bir geceden önce kanı kesilirse o kanın hayız kanı olmadığı anlaşılır ve kaçırmış olduğu namaz ve orucu kaza etmesi vacip olur.
- Kanaması bir gün ve bir gece süreden önce kesilmezse on beş gün veya daha az bir sürede kesilirse o zaman gördüğü kanın hepsi hayız kanıdır.
- On beş günden fazla kanaması olursa ve kadın kanamasını güçlü ve zayıf kanama olarak ayırt edebiliyorsa ve güçlü kanama bir gün bir geceden az on beş günden çok olmazsa ve zayıf kanama da on beş gün ve geceden az olmazsa güçlü kanamanın hayız, zayıf kanamanın ise istihâze olduğuna hükmedilir. Zayıf kanamanın olduğu günlerdeki ibadetlerinin kazalarını yapması gerekir.
- İkinci döngüde tekrar zayıf kanaması olursa gusül abdestini alır ve süresiz olarak namazını kılar ve orucunu tutar.

FASIL

el-Envâr li-â'mâl'in birinci cildinin 46. sayfasında şöyle geçmektedir:

“Hayız görme yaşına ulaşan kadın şayet ilk defa kan görürse; namaz, oruç, cima vb. hayızlı kadına haram olan şeyleri terk etmesi gerekir. Şayet hayızın en az vaktinden önce kanaması kesilirse gördüğü kanın hayız kanı olmadığı anlaşılır ve namazı ile orucunu kaza etmesi gerekir. Şayet kanaması kesilmezse haram olan fiilleri terk etmeye devam eder. Şayet kanaması zayıf kanamaya dönüşürse âdet döngüsü belli olan kadın gibi - kanaması on beş gün içerisinde zayıf kanamaya dönüşüyor- on beş gün veya

daha az bir zaman da kanaması kesilirse güçlü kanamanın önce veya sonra olması fark etmeksizin gördüklerinin hepsi hayız kanıdır. Şayet güçlü ve zayıf kanı ayırt edebildiği halde kanaması on beş günü geçerse güçlü kanama sonra gelse dahi hayız kanı, zayıf kanama önce gelse dahi istihâze kanıdır. Tabi bir şart ile ki o şart da güçlü kanamanın bir gün ve bir geceden az on beş günden çok olmaması ve zayıf kanamanın da on beş günden az olmaması gerekir. Şayet ikinci döngüde kanaması zayıf kanamaya dönüşürse; gusül abdestini alır, namazını kılar ve orucunu süresiz olarak tutar.”

Kadın mümeyyize değilse yani gördüğü tüm kanı aynı vasıfta görür veya kanı ayırt edicilik özelliğini kaybetmiş olabilir. Yani güçlü kan bir gün ve bir geceden az olur veya on beş gün ve geceden çok olursa veya zayıf kan on beş günden az olursa bu durumda kadının âdet döngüsünü bilip bilmemesine bakılır. Şayet kadın âdet döngüsünü biliyorsa yani üzerinden bir hayız ve temizlik süresi geçmişse vakit ve süre olarak bunlar üzere hareket eder.

“Kadının âdeti tek seferde değişmezse bu şekilde sabit olur. Bir kadın ayda beş gün âdet olup da sonrasında istihâze olursa, döngü tekrar ettiği zaman beşe döneceği gibi yine beş gün hayızlı sayılır. Kadının döngüsü intizamlı bir şekilde tekrar ederse ve kadın bu döngüyü unutmuşsa veya döngü tekrar etmeyip de kadın son âdetinin süresini unutmuşsa döngülerdeki en az âdet gününü âdeti kabul eder ve fazla kalan günlerde de ihtiyatlı davranır. Veya âdet döngüsünü unutmayıp da uygular ve fazla günler varsa ihtiyatlı davranır veya âdet döngüsünü unutmamıştır ama döngü sadece iki defa gerçekleşmiştir. Örneğin; birinci ayda üç gün, ikinci ayda beş gün, üçüncü ayda yedi gün âdet olursa daha sonra bu döngü kendini bir defa tekrarlırsa yedinci ayda hayzını üç gün, sekizinci ayda beş gün, dokuzuncu ayda yedi gün olarak kabul eder.” Parantez başından buraya kadar Kâdî Zekeriyâ el-Ensâri'nin *Fethu'l-vehhâb bi-şerhi Menheci't-tullâb* eserinden nakil edilmiştir.

Hâşiyetu'l-Büceyremî 'ala Menheci't-Tullâb' da şöyle geçmektedir.

“(Şayet tekrar ederse ona döner sözü) birinci döngüdeki kadın için değildir. Şayet kanaması âdetini geçerse on beş veya daha az günde kanının kesilmesi ihtimaline karşı hayızlının kendini sakındığı şeylerden sakınması gerekir ve geçen zamanın miktarınca kazalarını eda eder. İkinci döngüde sadece kan akıntısı âdet süresini geçerse gusül abdestini alır, namazını kılar ve orucunu tutar. Halebî’den [ö. 1044/1395] alıntıdır.

(Âdet döngüsü tekrar ederse) sözünden maksat; gelecek olan örnekteki gibi kanın üç, beş ve yedi gibi tekrar etmesidir. Burada döngüden maksat bir hayız ve bir temizlik müddetinin tamamını karıştıran veya karıştırdığı az veya çok olsun fark etmeksizin bütün âdetlerinin müddetlerini karıştıran kadındır.

(Âdet döngüsünün işleyişini unuttu) sözünden maksat yani âdet döngüsünün döngüsünü bilmiyor yani âdet döngüsünün sıralaması gelecek olan örnekteki gibi önce üç sonra beş sonra yedi midir yoksa tam tersi midir? Veya önce beş sonra üç sonra yedi midir yoksa tam tersi midir? Ve bunun dışında mümkün olan olası durumlar mıdır? Düşün! Şebrâmellisî’den [ö. 1087/1676] alıntıdır.

(Fazla günlerde ihtiyatlı davranır) sözünden maksat; âdet döngüsünde yani âdet döngüsünün en çoğunda her döngüden sonra kanının kesilmesi ihtimaline karşı gusül abdestini alır. Halebî’den alıntıdır.

Sonuç olarak döngü üç çeşittir: Döngünün intizamlı bir şekilde tekrarı, döngünün intizamsız bir şekilde tekrarı ve döngünün tekrar etmemesi. Her durumda da son döngüyü unutmaması veya unutmaması ile beraber altı şekil oldu veya döngü âdetinin intizamını unutmaması sözü ile yedi şekil oldu. ‘Ona döner’ sözü ilk üçteki bir için zayıftır. ‘ihtiyatlı davranır...’ sözü ise üçüncü için zayıftır. Abbâdî [ö. 994/1586] ve Şebrâmellisî’den de nakledildiği gibi. Şarihin ‘son döngüyü unuttu’ sözü sadece iki şekle kayıttır birincisine değildir. Çünkü birinci döngüde mutlak olarak döngünün en azı kadar hayız olur yani ister unutsun ister unutmasın aynıdır. Düşün!”

Minhâcü't-Talibîn'nin üzerine yazılan *Tuhfetü'l-Mutac'ın* 405. sayfasında şöyle geçmektedir:

“(Âdet tek seferde sabit olur) şayet âdeti sürekli olarak her ayda beş gün ise ve sonraki ayda âdeti altı güne dönüşürse ve sonrasında da istihâze kanı görürse âdeti altı gün olarak sayılır bu ittifak edilen âdettir. Yalnız âdeti düzenli ise ancak iki seferde sabit olur. Örneğin; ilk ayda üç gün, sonraki ayda beş gün, sonraki ayda da yedi gün âdet olur ve yedinci ayda istihâze kanı görürse o zaman âdeti yedinci ayda üç gün, sekizinci ayda beş gün, dokuzuncu ayda yedi gün olarak sayılır ve bu döngü onun âdeti olur. Çünkü değişik miktarların peş peşe gelmesi onun için âdet döngüsünü oluşturmuştur. Şayet bu âdet döngüsü tekrar etmezse, mesela dördüncü ayda istihâze olmuşsa ve âdet döngüsünün nasıl devam ettiğini biliyorsa yedinci aydaki döngüye döner. Ama âdet döngüsünün nasıl olduğunu unutmuşsa, döngü düzensiz veya tekrar etmemişse bununla beraber son âdetinin de kaç gün sürdüğünü hatırlamıyorsa o zaman kadın ihtiyatlı davranır. Yani her ay üç gün âdetli sayılır sonra yedinci günün sonuna kadar cima vb. şeylerde hayızlı gibidir ibâdetlerde ise temiz kadın gibidir. Yalnız beşinci ve yedinci günler gusül abdesti alır ondan sonra ayın sonuna kadar temizdir.”

İlk defa âdet olmayıp da âdetini ayırt edebilen kadının, şayet gördüğü kanama, âdetini ayırt edebilmesine imkan sağlamıyorsa; örneğin, âdeti her ayın ilk beş günü ise ve sonra istihâze kanı olarak beş gün kırmızı kan ardından da beş gün siyah kan ve yine devam eden kırmızı kan görürse, âdeti gördüğü siyah kandır ve o kadın mümeyyize sayılır. Bu konudaki sıkıntı kanamalar arasına temizliğin en az süresinin girmemiş olmasıdır. Mesela kadının âdeti ayın ilk beş günü ise ve yirmi gün kırmızı kan, daha sonra beş gün siyah kan görürse, ilk beş ve son beş gün kesinlikle hayızdır. Siyah kanın önce veya sonra gelmesi de fark etmemektedir.

Tuhfetü'l-Muhtac'ın 402. sayfasında şöyle geçmektedir:

“Güçlü olan kanama hayızdır sözü bu cümleyi de kapsamaktadır: Güçlü olan kanama gecikirse; örneğin, önce beş gün kırmızı kan sonra beş veya on bir gün siyah kan sonra tekrar kırmızı kanın gelmesi gibi. Şayet kadın ilk defa on beş gün kırmızı kan görürse ardından on beş gün siyah kan

görürse tüm ay boyunca namaz ve orucu terk eder çünkü ikinci on beş günde akıntı siyah olduğu için ondan önceki akıntının istihâze olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra siyah akıntı devam ederse kadın mümeyyize olmaktan çıkar. Onun hayzı her ayın başında bir gün bir gecedir. Namazını da kaza eder. İlk on beş gündeki kırmızı renkteki kanamanın istihâze kanı olduğu bilinmediğinden otuz bir gün boyunca kadına namaz ve orucu terk etmesi emredilen bundan başka bir durum da yoktur.”

Güçlü (siyah), zayıf (kırmızı) ve en zayıf (sarı) kanamalar toplanırsa güçlü kanama ve ona benzeyen kanama hayız olarak kabul edilir.

Nihayetül'l-Muhtac'in 251. sayfasında şöyle geçmektedir:

“Güçlü, zayıf ve en zayıf kanamalar toplanırsa güçlü kanama ve ona benzeyen kanama üç şart ile hayız olarak kabul edilir. Bunlar güçlü kanamanın başta gelmesi hemen ardından zayıf kanamanın gelmesi ve ikisinin beraber hayız olmaya uygun olması yani ikisinin toplamının hayzın en çoğunu geçmeyecek olmasıdır. Beş gün siyah sonra beş gün kırmızı daha sonra ise sarı kanamanın gelmesi gibi. İki kanamanın uygun olması ile beraber zayıf da önce gelebilir, beş gün kırmızı sonra beş gün siyah sonra sarının gelmesi gibi. Zayıf kanama gecikebilir ama zayıf kanama güçlü kanama ile bitişik olmayacak, beş gün siyah sonra beş gün sarı sonra kırmızının gelmesi gibi o zaman da hayız sadece siyah kanama olur.”

Bir kadın bir gün ve gece siyah kanama görürse daha sonra uzun bir süre kırmızı kanama görse o kadın mümeyyizedir ve bu durumdaki kadının hayzı sadece siyah kanamadır.

Tuhfetü'l-Muhtac'in 401. sayfasında mümeyyizenin şartlarını saydıktan sonra şöyle geçmektedir:

“Şayet zikredilen şartlardan biri bozulursa, kadın temyiz gücünü kaybeder. -Temyizini kaybeden kadının hükmü ileride gelecektir.- Örneğin bir gün siyah kan bir gün kırmızı kan görürse temyiz gücünü kaybetmiştir. Çünkü zayıf kanamanın bunlara bitişmesi mümkün değildir. Ama bir gün ve gece siyah sonra yıllarca kırmızı kan görürse temyizini kaybetmez çünkü zayıf kanamanın hepsi temizliktir ve temizliğin üst sınırı yoktur. Kanama

devam ederse Mütevellî'nin de dediği gibi üçüncü bir kayda ihtiyaç vardır. Örneğin; on gün siyah sonra on gün de kırmızı kan görürse sonra o kan kesilirse bu kapsama girmez çünkü o kadın zayıf kanamanın on beş günden az olması ile beraber temyizi ile amel eder. Aynı şekilde beş gün siyah sonra beş gün sarı sonra da altı gün kırmızı veya yedi gün siyah sonra yedi gün kırmızı sonra da üç gün siyah kanama görürse temyizi ile amel eder. İtimad edilen ve çoğu müteahhirinin de kabul ettiği görüşe göre; sadece ilk gelen siyah kanama hayızdır. Bu da Mütevellî'den sabit olan delilden dolayı böyledir yoksa o kadın temyiz şartını unutmuştur. Şayet bir gün ve bir gece siyah ve kırmızı kanama görürse, on beş günden önce kanaması kesilirse hepsi hayızdır. On beş günü geçerse temyizi ile amel eder ve hayzı siyah kanamadır kırmızı kanama gördüğü günler hayzı biter. İkinci ayda kanamanın kırmızıya dönüşmesi ile temizlik hükümleri geçerli olur.”

EK

Şayet kadın bir vakit kan görse ve bir vakit temiz olduğunu görse sonra tekrar kan görse:

On beş günlük süre içinde olan temizlik süresi iki kanama arasında olmuşsa o sürede hayızlıdır, bir gün kan görüpte ondan sonra on üç gün temiz olması sonra yine kan görmesi gibidir. İlk gördüğü kan, iki kanama arasına giren temizlik süresi ve ikinci kanamadaki on beşinci günün hepsi hayızlıdır. Şayet kanama on beşinci güne kadar kesilirse böyledir. Ama on beşinci günden sonra devam ederse o kanama istihâze kanıdır. -İstihâzenin hükmü ileride gelecek.- Temizlik arasındaki kanamaya hayız olarak hükmedebilmek için kanamaların toplam süresinin hayzın en azına ulaşması gerekir, şayet ulaşmazsa o aldatıcı kandır.

El-Envarın 47. Sayfasında şöyle geçmektedir:

“Kadın bir vakit kan görüpte bir vakit temiz olursa ve on beş gün ve daha az bir zamanda kanaması kesilirse, iki şartla kanamalar arası temizlik süresince hayızlı sayılmaz.

Birinci şart: On beş günün iki kanana ile çevrili olması gerekir. Bir gün kan görse ondan sonra on üçüncü güne kadar temizlik durumu olursa ve on beşinci gün kan görmese, on beşinci ve on dördüncü günler temizdir. On

beşinci gün kan görürse; gördüğü tüm kanlar hayız kanıdır. Kadın bir gün bir gece kan görse, on dört gün boyunca temiz olup on altıncı gün tekrar kan görse, temiz olduğu günler hayızlı değildir.

İkinci şart: Aralıklı gelen kanamaların toplamının hayızın en az miktarına ulaşması gerekir. Şayet kanamaların toplamı hayızın en az miktarına ulaşmazsa âdet değildir. Örneğin âdeti bir gün ve bir gece kanama olan kadının bir gün kan ve bir gece temizlik görmesi ve sonra istihâze kanı görmesi gibi. Şayet günün yarısında kan diğer yarısında ise temizlik görürse veya bir an kan bir an temizlik görürse, on beşinci güne kadar veya günün yarısında kan on beşinci günün gecesinde yarım olarak kan görürse bunların hepsinde hayızlıdır.

Yeni hayız gören kadının kanı hayızın en azına ulaşır ve daha sonra kesilirse gusül abdestini alması, oruç ve namazına devam etmesi gerekir. Cima yapması da caizdir. Kanama tekrarlırsa bunları terk etmesi gerekir ve hayızlı iken ibâdetlerini gerçekleştirdiği için günahkâr sayılmaz. Kanaması kesintilerle beraber on beş günü geçerse o istihâzedir. Hüküm ya temizlik ile ya hayız ile ya da diğer istihâzeliler gibi bu ikisinin dışındaki ile gerçekleşir.”

Hâşiyetü-l’Kümmesri de şöyle geçmektedir:

“(Âdeti bir gün bir gece kan olan kadın, gündüz kan gece temizlik görürse istihâzedir) yani bu tertip üzere –bir gün kan bir gece temizlik-kanaması on beş günü geçtiği için o kadın müstehâza olmuştur. Yani âdeti bir gün bir gece kan olan kadının sanki hayızı yoktur... Çünkü tek bir günü hayız olarak kısaltmanın bir yolu yoktur ve o tek günle aynı şekilde ondan sonra gelen temizlik günlerini ikinci günü eklemeyebiliriz. Çünkü o zaman hayız kanı ile art arda gelmez. İkinci günü eklessek dahi istemediğimiz bir şeyi reddetmiş oluruz çünkü kastımız bir gün ve bir gecedir. Konevî’den nakledilmiştir.”

Şayet ilk kan ile beraber temizlik süresini toplayıp da on beş günü geçer veya daha fazla olursa, temizlik süresi ve ikinci kanamadaki hayızın en

az miktarının toplamının hepsi temizliktir. Sonra kanama o zamanın üzerine artarsa artık istihâzedir.

Minhâcü't-Talibîn 'nin üzerine yazılan *Tuhfetü'l-Mutac'da* şöyle geçmektedir:

“Bir kadın ilk defa kan görürse ve bu gördüğü kan hayızın en azından az ve en çoğundan da çok değilse, temizlik günleri de [15 gün] eksik değilse, kan gördüğü zamanın hepsinde hayızlıdır.

Şayet kadın beş gün siyah kan görüp de sonrasında kırmızı kan görürse, siyah kanda olduğu gibi kırmızı kanın da hayız kanı olduğuna hükmederiz. Sonrasında on beş günden önce kanaması kesilirse gördüğü kanların hayız kanı olma hükmü devam eder, ama kanama on beş günü geçerse sadece siyah kanama hayız kanamasıdır. Temizlik günleri kalırsa, yani üç gün kan gördükten sonra, on iki gün temizlik görse ve sonrasında üç gün daha kan görüp kanaması kesilirse son üç gün yanılma kanıdır, “kesilirse” sözü ile kanamanın devam etme durumu çıkmış oldu.

Kadın ilk defa âdet görüyorsa mümeyyize değildir, ancak âdeti ilk değilse, devam eden âdet üzere amel eder. Örneğin; âdetini bildiği üzere ayın ilk beş günü kan görürse, sonra on dört gün temiz olursa, sonra kanı tekrar görürse ve gördüğü kan devam ederse; her döngünün ilk günü ve gecesi temiz, beş günü hayızlıdır ve döngüsü yirmi gün sürer.

Kadınların sadece kan görmekle hayız olma olasılığı olduğu için, hayız hükümlerini uygulamaları gerekir, bir gün ve geceden önce kanama durursa hayız olmadığı anlaşılır ve namazlarını kaza ederler; kanama durmazsa hayız olduğu anlaşılır.”

Hâşiyetü'ş-Şirvânî'ye göre: (on beş günden önce...) yani on beş günü geçmeden önce kanama kesilirse.

Hâşiyetü'l-Abbâdî'de şöyle geçmektedir:

“(Son üç gün fesat kanıdır sözü) aynı şekilde mübtedie kadını da kapsar. Şeyhimiz Barlasî *Fethu'l-vehhâb bi-şerhi Menheci't-tullâb'in* hâşiyesine bunu yazmıştır: “Buna ve konunun sonundaki temizlik ile karışan kanlar meselesine bir bak, şayet kanama temizlik ile beraber on beş günden

fazla olursa o zaman o kanama istihâzedir” ve ben derim ki bu tanı bu meseleye hastır.

[Soru] Bakınız şayet bir kadının temizlikten sonra altı gün kanaması olursa fazla kalan günler temizlik günlerini tamamlamak için sayılır mı?

[Cevap] Uzak bir ihtimal değildir.

[Soru] (Kan devam ettiği sürece sözü): Örneğin kanama sadece altı gün sürerse üç gün temizlikten sayılıp geri kalan günler hayız olarak sayılır mı veya durum nasıl olur?

[Cevap] Birinci ihtimal uzak değildir.

[Soru] (Şârihin dedikleri gibi sözü...) Kadının âdeti her ayın ilk beş günü ise ve ilk üç gün kan görse sonra on dört gün temizlik görse daha sonra kanaması tekrar dönüp devam ederse: Kanamanın döndüğü ilk gün ve gece temizdir sonra üç gün hayız olur. Döngüsü de on sekiz günde tekrar ediyor ve zikredilen örnekteki gibi o kadının âdeti değişmiştir diyebilir miyiz?

[Cevap] Evet bu şekildedir diyebiliriz.”

Fethu'l-vehhâb bi-şerhi Menheci't-tullâb’da şöyle geçmektedir:

“Kadının gördüğü kan hayız süresinin en çoğunu geçmedikçe aralarındaki temizlik süreleri ile beraber hayızdır” sözü *Tuhfetü'l-Muhtac*’da da aynıdır. İlk defa hayız görüp de hayzını bilmeyen kadın şayet kan görürse on beş gün boyunca hayızlıya haram olan şeyleri terk etmesi gerekir. Şayet kanaması on beş günü geçerse gusül abdesti alıp on dört günlük ibâdetlerinin kazasını yapması gerekir. İkinci döngüde ise bir gün bir geceden sonra gusül abdesti alması gerekir.

Hâşiyetu'l-Büceyremî 'ala Şerhi'l Menheci't-Tullab’ın ilk defa hayza girip de temyiz edemeyen ve temyizlik şartlarını unutan mümeyyizenin konusunda ‘hayzı bir gün bir gecedir’ sözünün açıklaması budur:

“(Hayzı bir gün bir gecedir.) Yani her ayda böyledir çünkü bu süre içinde kadından namazın geçmesi kesin, namaz dışındakilerde ise şüphelidir. Kesin olan hüküm bir benzeri olmadan terk edilemez veya âdet yahut temyiz için açık belirtilerin olması gerekir. Yalnız ilk döngüde kanın

çoğu aksın diye mühlet verip gusül abdestini alır ve bir gün bir geceden fazla olan ibâdetlerinin kazasını yapar. İkinci döngüde ise bir gün bir geceyi geçmesi ile zikredilen şartlar kaybolmuşsa dahi gusül abdestini alır. Halebî'den nakledilmiştir.”

Temyiz edebilip de temyiz şartlarını unutan kadın, ilk defa hayza girip de temyiz edemeyen kadın gibidir. Onun da hayzı bir gün bir gece, temizliği yirmi dokuz gündür.

Bir kadın mütehayyire [şaşırmış] ise, -mütehayyire; hayzının miktarını ve zamanını unutandır, bu şekilde isimlendirildi çünkü hayzının durumunu unutmuştur. Mütehayyire diye isimlendirildi çünkü fıkıh durumunu unutmuştur.- Âdetini temyiz edemediği halde vaktini ve miktarını unutmuşsa; cima yapmak, namazın dışında Kur'an okumak, Kur'an'a dokunmak, mescitte durmak ve mescidi kirletme korkusu varsa mescitten geçmekte hayızlı gibidir. Namaz, tavaf, itikâf, oruç, boşanma ve gusül abdestini almada da temiz kadın gibidir.

Hâşiyetu'l-Büceyremî 'ala Şerhi Menheci't-Tullab'a göre: (Geçen hükümlerde hayızlı gibidir) faydalanmak gibi... Sözüdeki hayızlı gibidir sözünden kasıt budur:

“(Hayızlı gibidir) Remlî'den [1004/1596] nakledilmiştir: Yani kadın kocasını cinsel ilişkiden men ederse dahi, kocaya nafaka yükümlülüğü devam eder ve kocanın nikâhı feshetme seçeneği yoktur. Çünkü cinsel ilişki için ümit vardır, Abbâdî'den nakledilmiştir. (Faydalanmak ve Kur'an okumak) sözünden maksat; bunların haram olmasıdır, çünkü faydalanmak hüküm değildir. Faydalanmaktan kasıt da dokunmaktır çünkü dokunmak da haramdır, Şebrâmellisî'den nakledilmiştir. Faydalanmak şehvetle bakmaya da denir, bununla beraber bakmak haram değildir. Evla olan görüşe göre, zina yapma korkusu yoksa -ki varsa cevaz veriliyor- hayızlı kadınla cinsel ilişki haramdır, Remlî'den nakledilmiştir.

Sonuç olarak o beş şeyde hayızlı kadın gibidir:

1. Diz ile göbek arasına dokunulması.
2. Namaz dışında Kur'an'ı Kerim okuması.
3. Kur'an'ı Kerim'e dokunması.
4. İbâdet dışında mescitte durması.
5. Mescidi kirletme korkusu olduğu halde mescitte durması.

Altı şeyde ise temiz kadın gibidir:

1. Namaz kılması.
2. Boşanması.
3. İtikâfa girmesi.
4. Oruç tutması.
5. Tavaf etmesi.
6. Gusül abdesti alması.”

Kadının hayzının Ramazanın birinci gününe denk gelmesi ve on altıncı gününde bitmesi halinde orucu Ramazan Ayında on dört gün geçerli olur. Hayzı ile orucundan on altı gün geçersiz, on dört gün geçerli olur. Ramazan Ayından sonraki ayın tümünde de oruç tutması gerekir ve bu şekilde on dört gün daha orucu kabul olur ve iki gün oruç eksigi kalır. Şayet kanama gündüz kesilirse oruç borcu kalmış gece kesilirse oruç borcu kalmamıştır.

Fethu'l-vehhâb bi-şerhi Menheci't-tullâb'ın birinci cildinin 142. sayfasında şöyle geçmektedir:

Benim eklediğim kayıt ile iki gün oruç eksigi kalır. O kayıt ise benim bu sözümdür:

“Kanama gece kesilmezse yani gündüz kesilirse veya kadın hayzın en çoğu olma ihtimaline karşı ve bir gün kan gelip de diğer gün kesilmesi durumuna karşı şüphe ederse, her iki aydan on altı gün orucu olmaz. Şayet kanama gece kesilirse o kadının oruç borcu kalmaz.”

- Kadın on sekiz gün oruç tutarsa; kalan iki gün her halükarda ilk üç gün ve son üç günde gerçekleşir. Kesinlikle iptal olması için bir seçenek yoktur çünkü hayzın en fazlası on beş gündür.
- Hayız döngüsünün on sekiz günün içindeki ilk gün başladığı düşünülürse, on yedinci ve on sekizinci günler kadın için uygundur çünkü hayzın en fazlasının tamamı on altıncı güne kadar tamamlanmış olur.
- Hayız döngüsünün ikinci gün başladığı düşünülürse, hayzın en fazlası on yedinci günde tamamlanmış olur ve kadın için birinci ve on sekizinci günler orucu geçerli olur.

- Hayız döngüsünün üçüncü gün başladığı düşünülürse, hayzın en fazlası on sekizinci günde tamamlanmış olur ve kadın için ilk iki gün orucu geçerli olur.
- Hayız döngüsünün bir önceki ayın on altıncı günü başladığı düşünülürse, hayzın en fazlası bu ayda ilk gün tamamlanmış olur. Birinci günün orucu geçersizdir. Bu vakitten on altıncı güne kadar temizdir. On altıncı günden itibaren hayızlıdır, on altıncı gün ve sonrası günler orucu geçersizdir. Onun için ikinci ve üçüncü günler geçerli olur.
- Hayız döngüsünün bir önceki ayın on yedinci günü başladığı düşünülürse, hayzın en fazlası bu ayda ikinci gün tamamlanmış olur. Birinci ve ikinci günün orucu geçersizdir. Kadın ikinci günden on yedinci güne kadar temizdir. Sonra on yedinci gün hayızlı olur. On yedinci ve on sekizinci günlerin orucu geçersiz olur. On üç ve on altıncı günlerin orucu geçerlidir.
- Hayız döngüsünün bir önceki ayın on sekizinci günü başladığı düşünülürse, hayzın en fazlası bu ayda üçüncü gün tamamlanmış olur. Bu ve önceki iki gün oruç geçersiz olur. Bu vakitten on sekizinci güne kadar temizdir. Sonra hayzı başlar on sekizinci gün geçersiz ondan önceki iki gün geçerli olur.
- Hayız döngüsünün bir önceki ayın on dokuzuncu günü başladığı düşünülürse, hayzın en fazlası bu ayda dördüncü gün tamamlanmış olur. İlk üç gün oruç geçersiz olur. Bu vakitten on dokuzuncu güne kadar temizdir. On altı, on yedi ve on sekizinci günler orucu geçerli olur. O halde orucunu bir gün fazlalık ile eda etmiş olur. Aynı şekilde hayız döngüsünün bir önceki ayın yirminci günü veya ayın sonuna kadar sonraki günler başladığı düşünülürse, kadın iki gün ile beraber orucunu bir gün fazladan eda etmiş olur.

Kadının bir ayda orucunun on dört gün geçerli sayılabilmesi, ramazan ayının otuz gün olmasına bağlıdır. Şayet Ramazan Ayı otuz günden daha azsa on üç gün hâsıl olur ve her halükarda on altı gün tamamlanmış olur. Şayet bundan sonra tam bir ay oruç tutarsa geriye iki gün kalır. Bu iki gün orucun kadının zimmetinden çıkması için birçok seçenek vardır. Bir tanesi bizim zikrettiğimizdir ve biz sözü çok uzattık. Bir diğer seçenekte *Nihaye'nin* ibarelerinde şöyle denmiştir:

“İki günün orucu için, on sekiz günün ilk dört gününde ve son iki gününde oruç tutar veya tam tersini yapar veya iki gün başında iki gün de ortasında tutar veya iki gün için birinci, üçüncü, beşinci, on yedinci ve on dokuzuncu günler olmak üzere beş gün oruç tutar.

Bu iki günlük oruç meselesinin halledilmesi sadece bunlara bağlı değildir. Büyük kitaplarda konu baya bir uzatılmıştır. Hatta bazıları abartıp, bu konunun halledilmesi için bin bir seçenek olduğunu söylemiştir.”

Bunun bir örneği *Tuhfetü'l-Mutac'dadır ve Fethu'l-vehhâb bi-şerhi Menheci't-tullâb'taki de* buna yakındır. Bir günün kazası örneğin bir nezir ile yapılabilir. Bir gün oruç tutup sonra birinciden üçüncü gün ve on yedinci gün oruç tutmak gibi. Her halükarda bir günün ilk üç günden birinde kabul olması için yapılır.

Nihayetül'l-Muhtac'da şöyle geçmektedir:

“(Bir günün kazasını bir gün oruç tutmak ile kaza etmek mümkündür sonra üçüncü ve on yedinci gün aynı şekilde) çünkü hayız ayın başında başlamışsa sondaki oruç sağlamdır, üçüncü gün başlamışsa ilk gün sağlamdır. Hayzın sonu ayın başlangıcı ise üçüncü gün sağlamdır, hayzın sonu üçüncü gün ise ayın sonu sağlamdır.” *Nihâye'den* alıntıdır.

Şayet kadın hayzının ne zaman başladığını bilmesi ile beraber kaç gün sürdüğünü unutursa, örneğin ayın başında hayız olacağını bilmesi ile beraber kaç gün hayızlı kalacağını bilmediği durumda her ayın başında bir gün bir gece hayızlı olduğuna hükmedilir. O kadına da hayızlı kadının hükümleri uygulanır. İkinci günün başından on beşinci günün sonuna kadar hayızlı olma ve temiz olma ihtimali vardır. Cinsi münasebette, Kur'an'a dokunmakta, namaz dışında Kur'an okumakta hayızlının hükümlerini; niyet etmeye ihtiyaç duyulan ibâdetlerde ise temiz kadının hükümlerini uygular. Tüm bu zaman boyunca kanın kesilme ihtimali olduğundan her farz namazdan önce gusül abdestini alması vaciptir. On altıncı günden ayın sonuna kadar o kadının temiz olduğu kesindir, çünkü malumdur ki hayzın en fazlası geceleri ile beraber on beş gündür o yüzden temiz kadının hükümlerini uygular.

Şayet kadın hayzının ne kadar sürdüğünü bilmesi ile beraber ne zaman başladığını unutursa, örneğin hayzının ayın ilk on gününde altı gün sürdüğünü biliyorsa o kadın beşinci ve altıncı günler kesin hayızlıdır. On birinci günden ayın sonuna kadar kesin

olarak temizdir ve temiz kadının hükmü malumdur. Yedinci günden onuncu güne kadar kanın kesilme ihtimali vardır o yüzden her farz namazdan önce gusül abdestini alır. Birinci günden beşinci güne kadar hayzın başlama ihtimali vardır, kanın kesilme ihtimali yoktur o yüzden gusül abdesti gerekmez. Hayız miktarını ezbere bilen kadın için, hayzının miktarı ve başlama zamanı da dâhil bu gerçekleştirilen hükümleri ezberlemesi gerekir, yoksa o kadın mutlak mütehayyire hükmüne girer.

Tuhfetü'l-Muhtac'ın 411. sayfasında şöyle geçmektedir:

“Hayzının sadece miktarını ezbere bilen kadın, örneğin benim hayzım her ayın ilk on gününde altı gündür diyen kadın, beşinci ve altıncı gün kesin olarak hayızlıdır, onuncu günden sonra da kesin olarak temizdir. Yedinci günden onuncu güne kadar kanın kesilme ihtimal vardır. Her farz namazdan önce gusül abdestini alır. Birinci günden beşinci güne kadar hayzının başlama ihtimali vardır o yüzden gusle gerek yoktur. Hayzının sadece miktarını bilen kadının mutlak mütehayyire hükmünden çıkması için bu örnekte olduğu gibi döngü miktarını ve başlama zamanını bilmesi gerekir. Örneğin bir kadın, benim hayzım beş gündür ama âdet döngümü bilmiyorum veya döngüm otuz gündür ama ne zaman başladığını bilmiyorum derse o kadın mutlak mütehayyire hükmüne girer. Çünkü geçen her otuz günlük zamanda temiz olma, hayızlı olma ve kanın kesilmesi ihtimalleri vardır.”

[NİFAS]

İmam Şafii'nin araştırmasına göre -Allah kendisinden razı olsun- nifasın en azı bir an, en çoğu altmış gün geneli ise kırk gündür. Kadının kanaması nifasın en çoğunu geçerse, ilk defa mı nifasa giriyor yoksa bir nifas âdeti var mı? Temyiz edebiliyor mu edemiyor mu? Hatırlıyor mu hatırlamıyor mu? Durumlarına bakılır.

Şayet ilk defa nifas olup da temyiz edebilen kadının güçlü kanı altmış günü geçmez ise temyiz eder ve geri kalan şartlarını yerine getirmez. Temyiz edemeyen kadının nifası bir andır. Öncesinde nifas olup da âdetini bilen ve temyiz edebilen kadın ise âdeti üzere davranmayıp temyiz eder. Temyiz edemeyen ve âdetini hatırlamayan kadın için ise âdet değişmezse tek seferde sabit olur, yoksa hayız da geçen tafsilatlar burada da geçerlidir. Bunların hiç birini bilmeyen ise ihtiyatlı davranır.

Tuhfetü'l-Muhtac'ın 414. sayfasında şöyle geçmektedir:

“Nifas süresinin altmış günü geçmesi; hayzın, hayız süresinin en çoğunu geçmesi gibidir ve bu durumda müstehâza hükmü uygulanır. Şayet kadının nifas ve hayız âdeti varsa; nifası, âdeti gibi olur ve sonra âdetinin miktarı kadar standart olan temizlik miktarınca hayzında da temizdir, sonra hayzı âdeti üzere olur.

Şayet sadece nifas âdeti varsa - o da ilk defa hayız olandır- temizliği, âdet edindiği nifastan sonraki yirmi dokuz gündür. Sonra hayzın en azı kadar hayızlı olur ve yirmi dokuz gün temizdir. Bunun bir benzeri de ilk defa hayız ve nifas olan kadındır her ne kadar tekrar doğumunda kan görmezse dahi.

Şayet sadece hayız âdeti varsa hayzında âdetini uygular, nifası ise bir andır nasıl ki onda temyiz edebiliyordu tabi altmış günü geçmezse. Burada zayıf kanama için şart yoktur. Şayet kadın nifasının âdetini unutursa ebedi olarak ihtiyatlı davranır, hayza ilk defa giren veya âdetini unutan kadın da aynıdır.

[Soru] İbnü'r-Rif'a'nın dediğine göre: Nifas da şaşırarak düşünülemez çünkü kadın zaten daha önce kesinlikle nifası görmedi, kanı görüp de gördüğü kan altmış günü geçerse ilk defa nifas gören gibi olur, o zaman da nifasının başlangıcı bellidir ve bu da kadının şaşırmasını engeller.

[Cevap] Bu tartışmaya açık bir konudur. Çünkü İbnü'r-Rif'a'nın, nifasını unutan kadın için zikrettiği şeyler, nifastan mutlak olarak şaşırmasını yok etmez. Bu yüzden Celal Belkînî demiştir ki; nifasını unutan nifaslı kadınlar, şayet nifaslarının âdet miktarını unutup doğum zamanını biliyorsa ve kan üst sınırı geçmişse, ebedi olarak ihtiyatlı davranır. Tabi ilk defa nifas oluyorsa, çünkü hayzının başlangıcı belli değildir. Şayet miktarını ve zamanını unutursa örneğin; ben deliyken doğurdum, benden kan aktı ve ben hayza ilk defa girdim derse, az önceki gibi ebedi olarak ihtiyatlı davranır.”

Hâşiyetü's-Şirvânî'de şöyle geçmektedir:

“(Benzeri sözü); sadece nifasının âdetini bilen kadın içindir. (ilk defa hayız ve nifas gören kadın); *Ravda'da* dedi ki; ancak bu, yani ilk defa hayız ve nifas gören kadının nifası bir andır. Nifası bir andır sözü şarihin gelecek sözü olan ilk defa nifasa girenin nifası bir andır sözünün maksadıdır ve bu yukarıdaki açıklamadan istisnadır.”

İstihazeli kadına avretini yıkaması, pamuk gibi bir şeyle avretine tampon yapması ve olağan şekilde avretini bağlaması vaciptir. Tampon takmak ve bağlamak kadına eziyet veriyorsa bunları yapması gerekmez. Kadın oruçlu ise orucu muhafaza etmek için gündüzleri tampon takmayıp bağlamak ile yetinir. Namazdan öncesinde değil de sonrasında abdest alması gerekir ve abdestten hemen sonra namazını kılması gerekir. Abdestini, setri avret gibi namazın maslahatı için geciktirirse bir şey olmaz.

Abdestten önce kanı kesilirse ve kanın kesilip tekrar gelme zamanını bilmiyorsa her namazdan önce avretini yıkaması, tampon yapması ve bağlaması gereklidir veya zamanını biliyordur ve o zamandaki kesinti vaktinde abdest alıp namaz kılacak vakit vardır o zaman da abdest vacip olup o zamanda kıldığı namazın iadesi gerekir. Kanaması bu saydıklarımızı yapmasına izin vermeden tekrarlarsa abdesti olduğu gibi kalır ve onunla namaz kılar, tekrar abdest almasına gerek kalmaz.

Kalplerin kederlendiği, kaderin cilveleri ve zamanın aksiliğinin olduğu bu zamanlarda bu risâleyi itimat edilen kitaplardan toplamayı irade ettik.

Dostlarımız ve kardeşlerimizden ricamız, bizden dolayı meydana gelen hata ve unutkanlıkları düzeltmeleridir. Allah bizim ve onların durumlarını fahri kâinat, Adnan'ın evlatlarının efendisi hürmetine düzeltsin. Allah'ın selamı her zaman onun, âlinin ve sahabelerinin üzerine olsun.

{Zeki âlim, sağlam şeriatın ihya edicisi, hocam Molla Muhyidîn'e –kıymeti ve şerefi artsın- ait olan ve *Risâleu'l-Esas fi Ahkâmi'l-Haydi ve'n-Nifas* diye isimlendirilen kitap bitti. Bu fakir, çok günahkâr, hakir Ramazan'ın vasıtasıyla h. 1380 yılında yazılmıştır. Allahtan başka ilah yoktur ve Hz. Muhammed O'nun elçisidir. Allah'ın selamı ona, âline ve sahabelerine olsun.

Kitaba yazdığım hat baki kalacak, Yazan el ise torak olacaktır.}

{Bu Risâle kulların arasındaki insanların en hakiri, Őu an layık olamadığı halde Mardin'in Nusaybin ilçesinde müftülük vazifesi yapan Siirt Zokaydı Molla Nasreddin'in oğlu Hasib'in vasıtasıyla bitmiştir. Allah'ım ona, anne ve babasına, ceddine ve torunlarına resullerin efendisi hürmetine mağfiret et. Allah'ın selamı efendimiz Hz. Muhammed'e, âline ve sahabelerine olsun.

Kitaba yazdığım hat baki kalacak, Yazan el ise torak olacaktır.

H. 1394, m. 1974 Őubatı günlerden Cuma.}

SONUÇ

Hayız, ilk kadın Havva annemiz ile beraber var olan ve Hz. Peygamber'in "O Allah'ın, Âdem kızları için takdir ettiği bir şeydir" ifadesiyle açıkladığı, kadınları fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik olarak etkileyebilen gerek kadın gerek erkek herkesin bilgi sahibi olması gereken gayet doğal bir durumdur.

Hayız bahsi Kur'an-ı Kerim'de Bakara Sûresi'nin 222. âyetinde geçmektedir: ﴿Sana kadınların aybaşı hallerini soruyorlar. De ki: O bir rahatsızlıktır. Bu sebeple âdet günlerinde kadınlardan ayrı durun, temizlenmedikçe onlarla cinsel ilişkide bulunmayın. İyice temizlendiklerinde onlara Allah'ın emrettiği şekilde yaklaşın. Allah çok tövbe edenleri sever ve içi dışı temiz olanları sever.﴾

Kur'an-ı Kerim'de temel hükümleri ortaya konan hayız konusu ile ilgili ayrıntılar daha çok hadislerde geçmektedir. Hadis kitaplarında konunun tanımı, alt ve üst sınırı, hayızlı kadının dini muafiyet ve yükümlülükleri, hayızlı kadınlarla ailevi beşeri ve içtimai münasebetler ayrıntılı olarak mevcuttur. Saydığımız ayrıntıların hadislerde mevcut olmasından dolayı İslam âlimleri ilk kaynak olarak hadisi şerifleri ele alıp üzerine yaşadıkları dönemin de bilgi ve birikimini ekleyerek konuyu açıklamışlardır.

Molla Muhyiddîn'in eserini yazmasının sebebi kendisine konu ile alakalı soru soran kişilere danışacakları müstakil bir kaynak hazırlamaktır. Eserini oluştururken ilk olarak kendi bilgi birikimi ile konuyu anlatmış ardından fıkıh kitaplarından yaptığı nakiller ile konuyu desteklemiştir. Yaptığı nakilleri yirmiye yakın kitaptan yapmış ve bu kitaplar metin, şerh, haşiye kitapları şeklinde olmuştur. Bir şerh kitabından nakil yaptıktan sonra şerhin hâşiyesi ile şerhe açıklık getirmiş ve bu tutumu şerhi daha iyi anlamaya vesile olmuştur.

Sonuç olarak bu risale, hayız, nifas, istihâze hükümleri konusunda câmi' ve muhtasar bir eserdir. Bu açıdan eserin tahkik edilerek ilim dünyasına kazandırılmış olması önemlidir ve konuya doğrudan veya dolaylı olarak bağlantısı olan kimselere de büyük bir kolaylık sağlayacaktır. Çalışmamızın hayırlara vesile olmasını diliyor ve yazma eserlere hak ettiği değerin verilmesini temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Bardakoğlu, Ali, “Abbâdî, İbn Kâsım”, DİA, İstanbul 1988, 1/15.
- Bayar, Mesut, Molla Muhyiddîn-i Hâveli ve İmi Kişiliği, *Uluslar Arası Veysel Karanî ve Manevi Kültür Mîrâsımız Sempozyumu*, Master Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. (ss.227-243), Ankara 2012.
- Buhutî, Mansur b. Yunus b. İdris, (ö. 1051/1641), *Keşşafü'l-Kın'a 'an metni'l-İkna 1-7* (thk. Muhammed Emin Dınnavi), Dâru Alemlî'l-Kütüb, Beyrut, 1997.
- Cürcânî, Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali (ö.816/1413), *et-Ta'rifât*, (thk. Muhammed Sıddık el-Minşâvi), Dârü'l-Fadîle, Kahire 2004.
- Çavuşoğlu, Ali Hakan, “Şîrbînî, Hatîp”, DİA, İstanbul 2010, 39/189-191.
- Ebû Ceyb, Sadî, *el-Kâmûsü'lFikhî Lüğa ve Istulâha*, Dârü'l-Fikr, Dımaşk 1982.
- Ekinci, Muhammed İkbâl, “Tillo Mücahidiyye Medresesi'nde İcâzet ve İcâzetnâme”, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 2017, 241-260.
- Güneş, Abdalbaki, Molla Muhyiddîn-i Haveli *İbrahim Hakkı ve Siirt Uleması Sempozyumu Bildirileri*, Beyan Yayınları, (ss.537-557), İstanbul 2008.
- Harrani, İbrahim, *Tuhfetü'l-ihvani'l-medresiyye fi teracimi ba'zi musannifi'l-kütübî'd-dirasiyye*, y.y, H. 1427.
- Has, Şükrü Selim, “Mülteka'l-ebhur”, DİA, İstanbul 2006, 31/549-552.
- Hâvelî, Molla Muhyiddîn Evrensel, *el-Mektûbât*, Mektebetu Seyda, Diyarbakır, 2014.
- İbn Hacer el-Heytemi, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî (ö. 974/1567), *Tuhfetü'l-Muhtâc bi-Şerhi'l-Minhâc 1-10*, el-Mektebetüt-Ticariyyetül-Kübra, Mısır 1938.
- İbn Kudâme, Muvafakuddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Mugni 1-15* (3. Baskı), (thk: Abdullah b. Abdülmuhsin Türki, Abdülfettah Muhammed el-Hulv), Dâru Alemlî'l-Kütüb, Riyad 1997.

- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mukerrem b. el-Ensârî, (ö.711/1311), *Lisânu'l-'Arab 1-15*, Dâr Sâdir, Beyrut 1994.
- İbn Müflih, Ebû İshak Burhânüddîn İbrâhim b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed (ö.884/1479), *el-Mübdi' Şerhü'l-Mukni' 1-8*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.
- İbn Rüşd (el-cedd), Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubi, *elMukaddimatü'l-mümehhedat 1-3* (thk. Muhammed Hacci), Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1998.
- İbn Rüşd (el-hafid), Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed (ö.595/1198), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyeti'l Muktesid 1-4* (thk: Muhammed Subhi Hasan Hallâk), el-Mektebetü İbn. Teymiyye, Kahire 1994.
- Kallek, Cengiz “İbn Hacer el-Heytemî”, DİA, İstanbul 1999, 19/531-534.
- _____, “Zekeriyâ el-Ensârî”, DİA, İstanbul 2013, 44/212-215.
- Kartal, Necmettin, *Molla Muhyiddîn Hâvelî ve Fıkıhçılığı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bingöl Üniversitesi, Bingöl 2016.
- Kâsânî, Ebû Bekr Alaaddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî, *Bedaiü's-sanai' fî tertibi'sşerai' 1-10* (2. baskı) (thk: Ali Muhammed Muavvez, Adil Ahmed Abdülmevcut), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Ma'lûf, Luvîs b. Nikola, *elMüncid fi'l-Luğa ve'l-Edeb ve'l-'Ulûm* (19. baskı), Matbaatü'l-Kasolikiyye, Beyrut.
- Memduhoğlu, Adnan, “Geçmişten Günümüze Tillo Medreseleri”, Medrese Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler Uluslararası Sempozyumu 5-7 Ekim 2012-2013, cilt: II, s. 135-149.
- _____, “İmâm Nevevî'nin Minhâcü'ttâlibîn Eserindeki Farklı Görüş ve Tercihleri” , *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 2, 93-138.
- _____, *Şâfiî Mezhebi'nin sistemleşmesine katkı bağlamında Bir Fakih Olarak İmam Nevevî*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2016.

- Merğınâni, Burhânuddîn Ebi'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr, (ö. 593-1197), *elHidâye Şerhu Bidâyetü'l-Mübtedi 1-8*, (Şerhu Alâmeti Abdulhayy el-Konevî ile birlikte), İdâretü'l-Kur'ân ve'l-Ulûm, Karaçi, h.1317.
- Nevevî, Ebû Zekerriyâ Muhyiddin Yahya b. Şeref, (ö. 676/1277), *Minhâcü't-Tâlibîn ve Ümdetü'l-Müftîn*, Dârü'l-Minhâc, Beyrut 2005.
- Özcan, Tahsin, “Şeyhîzâde”, DİA, İstanbul 39/86.
- Özel, Ahmet, “Zekeriyyâ el-Ensârî”, DİA, İstanbul 2013, 44/212-215.
- Remlî, Şemsüddîn, Muhammed b. Ebi'l-Abbas b. Hamza b. Şihabüddîn eşŞehir bi'ş-Şâfiî's Sağır, (ö. 1004/1596), *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc 1-8* (3. Baskı), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl, (ö. 483-1090), *Kitâbü'l-Mebcut 1-30*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1989.
- Şensoy, Sedat, “Ta'likât”, DİA, İstanbul 2010, 39/508-510.
- Şeyhîzâde, Abdurrahmân b. Muhammed b. Süleyman (ö.1078/1667), *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur 1-4*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed (ö.977/1570), *Muğni'l Muhtâc İlâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzi'l-Minhâc 1-4*, (thk: Muhammed Halil Aytani), Dârül-Ma'rife, Beyrut 1997.
- Tehânevî, Muhammed b. Ali, *Mevsûatu Keşşâfi istilhâtu'l-funûn ve'l-ulûm 1-2*, (thk. Ali Dahruc), (trc. Abdullah el-Hâlîdî), Beyrut 1996.
- Topuzoğlu, Tefvik Rüştü, “Hâşiye” DİA, İstanbul 1997, 16/419-422.
- Üzgör, Tahir, “Dîbâce”, DİA, İstanbul 1994, 9/277-278.
- Yaşaroğlu, M. Kamil, “Minhâcü't-Talibîn”, DİA, İstanbul 2004, 30/111-112.
- Yavuz, Yunus Vehbi, “Hayız”, DİA, İstanbul 1998, 17/51-53.
- Yılmaz, Okan Kadir, *İSAM Tahkikli Neşir Kılavuzu*, İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2018.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Yunus DEMİRHAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Üsküdar-15/02/1993
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi	Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	Arapça
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	Diyanet İşleri Başkanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	demirhanyunus56@gmail.com
Tarih	01/07/2020

2. RİSALENİN TAHKİKİ

جامعة سعرد

عمادة البحث العلمي والدراسات العليا

رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس

الملا محي الدين الهاولي

تحقيق

يونس دمرخان

المشرف

د. عدنان ممدوح أو غلو

قدمت هذه الرسالة استكمالاً لمتطلبات درجة (الماجستير)
في تخصص الفقه الإسلامي

عمادة البحث العلمي والدراسات العليا في جامعة سعرد

سعرد - تركيا

٠١،٠٧،٢٠٢٠

فهرس الموضوعات

59	الرموز والإختصارات المستعملة فيها
61	رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس
61	[مقدمة المؤلف]
62	[أقسام الدم]
62	[الحيض في اللغة والشرع]
63	[الحيض]
63	[أول وقت إمكان الحيض]
63	[أقل الحيض وأكثره وغالبه]
65	[أقل الطهر بين الحيضتين وأكثره وغالبه]
66	[ما يحرم بالحيض والنفاس]
72	فصل
72	فصل
80	تتمة
92	[النفاس]
92	[أقل النفاس وأكثره وغالبه]
96	مصادر التحقيق
103	صور من نسخ رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس

الرموز والإختصارات المستعملة فيها

م	نسخة المؤلف
ح	نسخة الملا حسيب الذوقيدي
+	إشارة إلى كلمة أو عبارة زائدة في النسخة
-	إشارة إلى كلمة أو عبارة ناقصة في النسخة
:	إشارة إلى الإختلاف بين النسخ في كلمة أو عبارة
[ ]	إشارة إلى ما أضافه المحقق إلى نص الكتاب
إلخ.	إلى آخره
ت.	توفي
ح ل	أبو الفرج نور الدين علي بن برهان الدين إبراهيم بن أحمد الحلبي (ت. هـ ١٠٤٤/١٦٣٥م)
د.ت.	دون تاريخ نشر
د.م.	دون مكان نشر
د.ن.	دون ناشر
سم	شهاب الدين أحمد بن قاسم الصباغ العبادي (ت. ٩٩٤هـ/١٥٨٦م)
ص	الصفحة

ظ ظهر الورقة

ع ش أبو الضياء نور الدين علي بن علي الشيراملي (ت. ١٠٨٧هـ/١٦٧٦م)

م ر شمس الدين محمد بن أبي العباس أحمد بن حمزة بن شهاب الدين الرملي الأنصاري

(ت. ١٠٠٤هـ/١٥٩٦م).

م الميلادي

ه الهجري

و وجه الورقة

رِسَالَةُ الْأَسَاسِ فِي أَحْكَامِ الْحَيْضِ وَالنَّفَاسِ

{هذه رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس للاستاذ الملا محي الدين البلوانسي أصلاً الهاولي}

[١ ظ] بسم الله الرحمن الرحيم، وبه نستعين.

[مقدمة المؤلف]

حمداً لمن جعل الاشتغال بالعلم من أفضل الطاعات، وشكراً لمن جعله عروة وثقى لمن يريد الاعتصام من الموبقات، وأزكى الصلوات⁹⁵ وأنمى التسليمات على من جاء بالمعجزات الباهرات سيدنا محمد سيّد السادات، وأفضل البريات وعلى آله من اعتصم بهم فاز بالنجاة والأمان وأصحابه من نكب عن ردفهم بآء بالبور والخسران، أفازنا الله بالمذكورين في الأول وأعازنا من المذبورين في الثاني آمين.

وبعد: فلما رأيتُ كثرةً الابتلاءِ بالسؤال عن مسائل الحيض، لا سيما في شهر⁹⁶ رمضان المبارك، لا سيما عما إذا رأت المرأة⁹⁷ الدم أياما وانقطع أياما وهكذا، وكانت الكتب التي في أيدينا غير جامعة لما يلزم من المسائل؛ بل كان بعضها في بعضها، والآخر في الآخر، فكلٌّ للكلّ غير شامل، أردتُ جمع ما يلزم في هذا الباب تنشيطاً للطلاب وإثابةً من الملك الوهاب.

فجمعت مسائل من الكتب المعتمدة وفق نقصان فحصي، وسميت ما جمعت "رِسَالَةَ

الأساس في أحكام الحيض والنفاس".

⁹⁵ ح: الصلوة.

⁹⁶ ح - شهر.

⁹⁷ ح: المرئت.

[أقسام الدم]

فأقول وبالله التوفيق، إنّ الدم الذي تراه المرأة ثلاثة أقسام:

حيض، ونفاس، واستحاضة.

[الحيض في اللغة والشرع]

والحيض في اللغة: ⁹⁸ السَّيْلَانُ، يقال: حَاصَ الوادى أي سَالَ.

وشرعا: دم جبلة يخرج من عِرْقِ فَمِهِ ⁹⁹ في أقصى رحم المرأة ¹⁰⁰ بعد البلوغ.

ولهذا الدم عشرة أسماء، قد نظمها الفقير في سالف الزمان:

/[٢ و] وعشرة أسماء الدم الذي لأقصى رحم البالغة يعتدي

ولم يكن بسبب ولا علة فالعشرة: طمس، بالسین المهملة ¹⁰¹

حيض، نفاس، طمث، ضحك، وعراك، إكبار، إعصار، دراس، وفراك.

والذي يحيض من الحيوانات ثمانية نظمها بعضهم في قوله:

ثمانية في جنسها الحيض يثبت ولكن في غير النساء لا يؤقت

⁹⁸ انظر: لسان العرب لابن منظور ١٠٧٠/٩؛ التعريفات للجرجاني، ص. ٨٣؛ موسوعة كشاف اصطلاحات الفنون والعلوم لمحمد علي التهانوي، ٧٢٧/١؛ القاموس الفقهي لغة واصطلاحا لسعدي ابو جيب، ص. ١٠٧؛ المنجد لمعلوف، ص. ١٦٢.

⁹⁹ ح - فمه.

¹⁰⁰ ح: مرأة.

¹⁰¹ م: المهملة.

نساءً، وخفاشٌ، وضبعٌ، وأزنبٌ كذا ناقةً، وزعٌ، وحجرٌ، وكلبةٌ.

قال بعضهم: ولعلّ معنى حيضٍ غير المرأة دمها وليس حيضًا حقيقةً فلا يتعلق به شيءٌ من أحكامه.

والنفاسُ: الدم الخارج بعد فراغ الرحم.

والاستحاضةُ: ما عداهما.

[الحيض]

[أول وقت إمكان الحيض]

وأقلّ سن الحيض تسع سنين تقريبًا فلا يضرّ نقص قدر لا يسع أقلّي الطهر والحيض.

وفي¹⁰² التحفة في الجلد الأول في صحيفة ٣٨٤: "أقلّ سنّه) الذي يمكن أن يحكم على ما

تراه المرأة¹⁰³ فيه بكونه حيضًا (تسع سنين)¹⁰⁴ قمريةً أي استكمالها إلا إن رأته¹⁰⁵ قبل تمامها بدون

سنّة عشر يومًا بلياليها.¹⁰⁶

[أقلّ الحيض وأكثره وغالبه]

وأقلّه زمنًا: يوم وليلة أي قدرهما متّصلا¹⁰⁷ وهو أربع وعشرون ساعة.

¹⁰² م: ففي.

¹⁰³ ح: المرثت.

¹⁰⁴ وغالبه عشرون سنة وأكثره اثنتان وستون سنة. انظر: حاشية الشبراملسي ٣٢٤/١.

¹⁰⁵ م: رثته.

¹⁰⁶ تحفة المحتاج بشرح المنهاج لابن حجر الهيتمي، ٣٨٤/١.

وأكثره زمنًا: خمسة عشر يوما بلياليها وإن لم يتّصل.

وغالبه: ستّة أو سبعة، كلّ ذلك باستقراء الشافعي (ت. ٢٠٤هـ/٨٢٠م) رضي الله تعالى

عنه،

وعند أبي حنيفة (ت. ١٥٠هـ/٧٦٧م): أقلّ الحيض ثلاثة أيّام بلياليها، وأكثره عشرة¹⁰⁸ أيّام.

ففي مجمع الأنهر:

"وأقلّه ثلاثة أيّام بلياليها)، (وعن أبي يوسف (ت. ١٨٢هـ/٧٩٨م): يومان،

وأكثر الثالث)، وعند الشافعي وأحمد (ت. ٢٤١هـ/٨٥٥م): يوم وليلة، وعند مالك (ت.

١٧٩هـ/٧٩٥م): ساعة¹⁰⁹ (وأكثره عشرة)¹¹⁰ أيّام، وعند الشافعي خمسة عشر يوما،

وبه قال أحمد ومالك، (وما نقص عن أقلّه أو زاد على أكثره فهو استحاضة.)¹¹¹

انتهى [٢ ظ] بتصرّف.

¹⁰⁷ وقال الشربيني: "يعني أن أقلّ الحيض من حيث الزمان مقدار يوم وليلة على الاتّصال؛ وليس المراد أنّه لا بدّ في زمن الأقلّ من يوم وليلة يتوالي فيهما الدّم من غير تخلّل نقاء كما يوهّم لفظ الاتّصال، بل المراد أنّها إذا رأّت دمًا ينقص كل منها عن يوم وليلة إلّا أنّها إذا اجتمعت كانت مقدار يوم وليلة على الاتّصال كفى ذلك في حصول أقلّ الحيض." مغني المحتاج للشربيني، ١/١٧١.

¹⁰⁸ ح: عشر.

¹⁰⁹ المراد بالساعة اللحظة؛ بل تكون الدفعة الواحدة عنده حيضًا. انظر: بداية المجتهد ونهاية المقتصد لابن رشد الحفيد ١/١٣٦.

¹¹⁰ م + أي عشرة.

¹¹¹ مجمع الأنهر للكليبولي، ١/٧٨.

[أقلّ الطهر بين الحيضتين وأكثره وغالبه]

وأقلّ الطهر بين الحيضتين خمسة عشر يوماً؛ إذ¹¹² الشهر غالباً لا يخلو عن حيض وطهر فإذا كان أكثرُ الحيض خمسة عشر لزم أن يكون أقلُّ الطهر¹¹³ كذلك.

وفي النهاية بعد قول المنهاج:

"(وأقلّ الطهر بين الحيضتين خمسة عشر يوماً) وخرج بقوله بين الحيضتين

الطهر بين حيض¹¹⁴ ونفاس¹¹⁵ فيجوز كونه أقلّ من ذلك سواء كان متقدّماً أم¹¹⁶ متأخراً عنه، وكان طرؤه بعد بلوغ النفاس أكثره فإن طراً قبل أن يبلغ أكثره لم يكن حيضاً إلا إذا فصل بينهما خمسة عشر يوماً.¹¹⁷ انتهى.

وفي التّحفة في الجلد الأول في صحيفة ٣٨٥ على قول المنهاج المذكور:

"أما بين حيض ونفاس فيكون أقلّ من ذلك تقدّم الحيض أو تأخّر بل لو رأت الحامل يوماً وليلة دما فُتَبِلَ الطلق كان حيضاً، ولو رأت النفاس ستّين ثم انقطع ولو

¹¹² ح: إذا.

¹¹³ م: الحيض.

¹¹⁴ ح: الحيض.

¹¹⁵ ح: والنفاس.

¹¹⁶ ح: أو.

¹¹⁷ نهاية المحتاج للرملي، ١/٣٢٦-٣٢٧.

لحظة ثم رأَت الدم كان حيضاً، بخلاف انقطاعه في السَّتِين¹¹⁸ فَإِنَّ العائد لا يكون
حيضاً إلاّ إن عاد بعد خمسة عشر يوماً.¹¹⁹

وفي ابن قاسم:

"(قوله فَإِنَّ العائد لا يكون حيضاً) ينبغي أَنْ المراد العائدُ في سَتِّين احترازاً عن
العائد بعدها؛ كأن انقطع بعد خمسة وخمسين يوماً خمسة ولحظة، ثم عاد قوله (فإِنَّ
العائد لا يكون حيضاً) ينبغي أَنْ المراد العائد في السَّتِّين¹²⁰ احترازاً عن العائد بعدها
كما أفهمه قول شرح الروض. وقضية كلامه: أنّه لو انقطع نفاسها دون خمسة عشر
ثم رأَت الدم بعد أكثر النفاس لا يكون زمن الانقطاع طهراً وليس كذلك بل هو طهر
والدم بعده حيض انتهى.¹²¹

ولا حدّ لأكثر الطهر بالاجماع، وغالبه بقيّة الشهر بعد غالب الحيض.

[ما يحرم بالحيض والنفاس]

وَحَرَّمَ بِهِ وَبِنَفَاسٍ مَا حَرَّمَ بِجَنَابَةِ مَنْ صَلَاةٍ / [٣ و] فَرَضَهَا، وَنَفَلَهَا، وَكَذَا سَجْدَةُ التَّلَاوَةِ،

وَالشُّكْرُ، وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ لِلْحَدِيثِ الْحَسَنِ: ﴿لَا يَفْرَأُ الْجُنُبُ وَلَا الْحَائِضُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ﴾

¹¹⁸ ح: في سَتِّين.

¹¹⁹ ح - يوماً. | تحفة المحتاج للهيتمي، ٣٨٥/١.

¹²⁰ ح: سَتِّين.

¹²¹ حاشية العبادي على تحفة المحتاج للهيتمي، ٣٨٥-٣٨٦.

نعم، يلزم فاقد الطهورين¹²² قراءة الفاتحة في صلاة لتوقف صحتها عليه وإنما يحرم ما ذكر بقصد القراءة وحدها، أو مع غيرها، ولا يحرم لا بقصد القرآن¹²³ سواء قصد¹²⁴ الذكر وحده، أم أطلق؛ لأنه عند وجود قرينة تقتضي صرفه عن موعده كالجنابة والحيض لا يكون قرآنا إلا بالقصد. وذهب جمع متقدمون إلى أن ما لا يوجد نظمه¹²⁵ إلا في القرآن كالإخلاص يحرم مطلقا، وعند محمد الرملي: لا فرق في ذلك بين ما لا يوجد نظمه إلا فيه وما يوجد.

ففي النهاية على قول المنهاج:

"وتحلّ أذكاره¹²⁶ لا بقصد قرآن -في مبحث الغسل- وشمل ما إذا قصد ذكره أو موعظته وحكمه وحده، أو أطلق كأن جرى به لسانه عن غير قصد فلا يحرم، وظاهر¹²⁷ أنه لا فرق في ذلك¹²⁸ بين ما لا يوجد نظمه إلا فيه كآية الكرسي وسورة الإخلاص، وبين ما يوجد نظمه فيه وفي غيره كما اعتمده¹²⁹ الوالد¹³⁰ رحمه الله تعالى¹³¹ وهو الأقرب للمنقول.¹³² انتهى.¹³³

¹²² ح: الطهورين.

¹²³ م: قرآن.

¹²⁴ م: أقصد.

¹²⁵ أي القرآن.

¹²⁶ أي للجنب.

¹²⁷ ح: وظهر.

¹²⁸ ح: ذلك

¹²⁹ ح: اعتمدها.

¹³⁰ وهو: أبو العباس شهاب الدين أحمد بن أحمد بن حمزة الرملي المنوفي الأنصاري المصري (ت. ٩٥٧هـ/١٥٥٠م). فقيه الشافعية، هو أبو شمس الدين الرملي، أخذ العلم عن القاضي زكريا الأنصاري، وأذن له في الإفتاء والتدريس، وأن يصلح في مؤلفاته في حياته وبعد مماته ولم يأذن لأحد سواه في ذلك. انتهت إليه الرياسة في

ومثل ما في النهاية، في شرح با فضل¹³⁴ عبارته: "أما إذا لم يقصدها بأن قصد ذكره أو موعظته أو حكمه وحده كالبسملة أو أطلق فلا يحرم؛ لأنه لا يكون قرآنا إلا بالقصد"¹³⁵ انتهى.

وفي حاشية سليمان الكردي¹³⁶ عليه: ¹³⁷

"(موعظته الخ)؛ ظاهر كلامه أنه لا فرق في ذلك بين ما لا يوجد نظمه إلا في

القرآن، وبين ما يوجد نظمه خارج القرآن، وظاهر كلام الشارح¹³⁸ في التحفة وغيرها

كشروحه على الإرشاد والعباب يفيد أنه المنقول كما بينته في الاصل، ومن جملته أنّ

العلوم الشرعية، وعاش حتى صار علماء الشافعية بمصر كلهم تلامذته. ومن كتبه: الفتاوى (جمعه ابنه)، وحاشية على شرح روض المطالب، وفتح الجواد بشرح منظومة ابن العماد. انظر: الطبقات الصغرى للشعراني ص. ٤٥-٤٦؛ معجم لسركيس ١/٩٥٠-٩٥١؛ خلاصة الأثر للمحبي ٣/٣٤٢؛ الأعلام للزركلي ١/١٢٠.

¹³¹ ح: ر ح.

¹³² نهاية المحتاج للرملي، ١/٢٢١.

¹³³ أي انتهى ما نقل في النهاية.

¹³⁴ أي المنهاج القويم لابن حجر الهيتمي.

¹³⁵ ح: بقصد. | الحواشي المدنية لسليمان الكردي، ١/١٣٦-١٣٧.

¹³⁶ وهو: محمد بن سليمان الكردي المدني، الشافعي، فقيه الشافعية وفقهه مشارك في العلوم النقلية والعقلية، ولد بدمشق في سنة (١١٢٧هـ-١٧١٥م) ونشأ في المدينة المنورة، وقدم إلى دمشق قاصدا إلى بلاد الروم في سنة ١١٧٢هـ وتوفي بها في سنة (١١٩٤هـ-١٧٨٠م). ومن كتبه: الحواشي المدنية على شرح المقدمة الحضرمية لابن حجر الهيتمي على مختصر الفقيه عبد الله با فضل الحضرمي في فروع الفقه الشافعية (هي هذا الكتاب)، وفتح القدير باختصار متعلقات نسك الأجير، وشرح فرائض التحفة، وحاشية على شرح الغاية للخطيب، وغيرها. انظر: الحواشي المدنية لسليمان الكردي ١/٣؛ معجم المؤلفين لعمر رضا كحالة، ٣/٣٣٤؛ معجم لسركيس ٢/١٥٥٥؛

الأعلام للزركلي ٦/١٥٢؛ تاريخ إربل لابن المستوفي ٢/٧٥٤؛

¹³⁷ أي: على المنهاج القويم لابن حجر الهيتمي.

¹³⁸ أي: ابن حجر الهيتمي.

الشارح¹³⁹ قال في الإيعاب بعد كلام طويل ما نصّه وهو ظاهر في أنّه يجوز للجنب قراءة القرآن جميعه إذا لم يقصده، واعتمده / [٣ ظ] الخطيب الشربيني أيضا. قال¹⁴⁰ المغني: بل أفتى شيخي أي الشهاب الرملي بأنّه لو قرأ القرآن جميعا لا يقصد القرآن جاز له¹⁴¹ اه. واعتمده الجمال الرملي أيضا، ومال شيخ الإسلام إلى خلافه.¹⁴² انتهى.

وفيها¹⁴³ أيضا بعد هذه العبارة بكم أسطر على قول شرح با فضل: وحده،¹⁴⁴

"(قوله وحده) أي المذكور من ذكره وما عطف عليه، قال الأذري¹⁴⁵ في

قوت¹⁴⁶ المحتاج: والحاصل أربع صور:

- أن يقصد القراءة،
- أو هي مع الذكر فيحرم فيهما،

¹³⁹ م: الش.

¹⁴⁰ ح + في.

¹⁴¹ مغني المحتاج للشربيني، ١/١٢١.

¹⁴² الحواشي المدنية لسليمان الكردي ١/١٣٧.

¹⁴³ وفي هامش ح: أي في حاشية سليمان الكردي.

¹⁴⁴ ح: وجد.

¹⁴⁵ م: الأذري. | هو أحمد بن حمدان بن أحمد بن عبد الواحد، أبو العباس، شهاب الدين الأذري الشافعي. (ت. ٧٨٣هـ/١٣٨١م). ولد بأذرعات الشام، وتفقّه بالقاهرة، وأخذ الفقه من المزي والذهبي، وتقي الدين أبي الحسن السبكي، وفخر الدين المصري، وولي نيابة القضاء بجلب عند أبي عبد الله الصائغ، فلما مات القاضي ترك ذلك الوظيفة وأقبل على الإشتغال، والتدريس، والتصنيف، والكتابة والفتوى، ونفع الناس. له تصانيف مشهورة منها: قوت المحتاج، والغنية على المنهاج. انظر: قوت المحتاج في شرح المنهاج للأذري ١/٧١-٧٤؛ طبقات الشافعية لابن قاضي شبّهة ٣/١٩٠-١٩٤؛ الدرر الكامنة لابن حجر العسقلاني ١/١٢٥-١٢٨؛ الأعلام للزركلي ١/١١٩.

¹⁴⁶ ح: قوة.

– أو الذكر والدعاء والتبرك فلا تحريم،¹⁴⁷

– أو يطلق فلا يحرم على الأصح.¹⁴⁸ انتهت الحاشية المذكورة صحيفة ١٠٥.

ومما ذكر يعلم جواز تدريس الحائض القرآن إذا لم تقصد القراءة بل الذكر والتبرك، أو تطلق عند من يقول أنه لا فرق بين ما لا يوجد نظمه إلا في القرآن وبين ما يوجد نظمه خارج القرآن لإحالة الفقهاء تحريم ما يحرم بالحيض على تحريم ما يحرم بالجنابة مع بيان زيادات مختصات¹⁴⁹ بالحيض ليس تدريس القرآن شيئاً منها.

وقد عرفت أنّ في الجنابة لا تحرم القراءة إلا بقصد القرآن لا بقصد الذكر ولا بالإطلاق عند هؤلاء العلماء الأعلام خلافاً لمن فرق بين ما لا يوجد نظمه إلا في القرآن وبين ما يوجد خارجه فإنه يعلم أنّ تدريس الحائض القرآن حرام عند هؤلاء الأنجاء الكرام، ويعلم من كثرة النقول في الأول وترجيح أصحابه أن المعول والاعتماد على الأول بالتمام.

ومما يحرم بالحيض مسّ المصحف، وحمله ويحلّ حملُه بتبعٍ متاعٍ وفي تفسير إذا كان التفسير أكثر في القرآن¹⁵⁰ سواء كان التفسير ممازجا للقرآن أو مكتوباً بهامش مصحف¹⁵¹ كما يقع من كتابة تفسير القاضي¹⁵² بهامش القرآن الكريم.

¹⁴⁷ ح: فلا يحرم.

¹⁴⁸ الحواشي المدنية لسليمان الكردي ١/١٣٧.

¹⁴⁹ م: مختصة.

¹⁵⁰ ح: من كتابة.

¹⁵¹ ح: المصحف.

¹⁵² أي: أنوار التنزيل وأسرار التأويل المعروف بتفسير البيضاوي| هو: عبد الله بن عمر بن محمد بن علي أبو الخير القاضي القضاة ناصر الدين الشيرازي البيضاوي (ت. ٦٨٥هـ/١٢٨٦م). كان إماماً، علامة، مبرزاً، نظاراً، صالحاً، متعبداً، زاهداً، عارفاً بالفقه والتفسير والأصلين والعربية والمنطق، ولي القضاء القضاة بشيراز، ودخل

ففي **البحيرمي على الإقناع** في الجلد الأول في مبحث الحيض في صحيفة ٢٩٣:

/[٤ و] "ولو كتب بهامش المصحف¹⁵³ تفسيراً¹⁵⁴ فهو كالتفسير الممازج لأنهم أطلقوا

التفسير، ولم يفرّقوا بين المتميز وغيره على ما اعتمده **قليوبي**¹⁵⁵ خلافاً لمن قال بالحرمة، وقال: إنّه مصحف، والمعتمد الأول.¹⁵⁶ انتهى.

ويحرم أيضاً دخول المسجد بمكث أو تردّد، وكذا العبور إن خيف التلوّث، ويحرم الطواف

أيضاً والوطء ولو بعد انقطاعها وقبل الغسل لقوله تعالى: ﴿وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ﴾ [البقرة،

[٢٢٢/٢]

وكذا يحرم الاستمتاع بما بين السرة والركبة ولو بلا شهوة لقوله تعالى: ﴿فَاعْتَرَلُوا نِسَاءَ فِي

المَحِيضِ﴾ [البقرة، ٢٢٢/٢]

تيريز، وناظر بها، وهو صاحب التصانيف المشهورة، منها: أنوار التنزيل وأسرار التأويل المعروف بتفسير البيضاوي، والغاية القصوى في دراية الفتوى، والمنهاج في أصول الفقه، والإيضاح في أصول الدين. انظر: أنوار التنزيل للبيضاوي ٩/١؛ الوافي للصعدي ٢٠٦/١٧؛ طبقات الشافعية الكبرى للسبكي ١٥٧/٨-١٥٨؛ طبقات المفسرين للداوودي ٢٤٨/١-٢٤٩.

¹⁵³ م: مصحف.

¹⁵⁴ م: تفسير.

¹⁵⁵ هو: شهاب الدين أحمد بن أحمد بن سلامة المصري القليوبي الشافعي، فقيه متأدب، أخذ الفقه والحديث عن الشمس الرملي، وولد سنة (١٠١٤هـ) وتوفي سنة (١٠٦٩هـ) وقيل: (١٠٦٨هـ) وقيل: (١٠٧٠هـ)، له حواش وكتب ورسائل وشروح منها: تعبير المنامات، والتذكرة في الطب، والبدر المنورة في معرفة الأحاديث المشهورة، وحاشية شرح ابن قاسم الغازي، وحاشية على شرح الأجرومية للأزهر في النحوي، وحاشية على شرح إيساغوجي في المنطق. انظر: خلاصة الأثر للمحيي، ١٧٥/١؛ ديوان الإسلام لابن الغازي، ٢١/٤-٢٢؛ معجم لسركيس ١٥٢٥/٢-١٥٢٦؛ الاعلام للزركلي، ٩٢/١.

¹⁵⁶ حاشية البجيرمي على الخطيب للبحيرمي ١٤٠/١.

وكذا يحرم على الحائض الصوم؛ وعلى زوجها الطلاق لتطويل العدة عليها، وبعد الانقطاع وقبل الغسل لم يحل غير الصوم والطلاق.

فصل

إذا رأت المرأة الدم يلزم عليها ترك ما يحرم بالحيض، فإن انقطع دون يوم وليلة بآن أن ذلك الدم ليس بحيض ووجب عليها قضاء ما فاتها من الصوم والصلاة،¹⁵⁷ وإن لم ينقطع فيما دون يوم وليلة، فإن انقطع على خمسة عشر وما دونها فالكل حيض؛ وإن زاد على خمسة عشر فإن كانت مميّزة ترى قويا وضعيفا وكان القوي غير ناقص عن يوم وليلة والضعيف عن خمسة عشر يوما بلياليها ولا زائدا عليها فيحكم بآن القوي حيض والضعيف استحاضة، فيلزم عليها قضاء ما فاتها في أيام الضعيف، فإذا رأت الضعيف في الدور الثاني اغتسلت، وصامت، وصلت بلا مهلة.

ففي الانوار في الجلد الأول في صحيفة ٤٦ :

فصل

"التي بلغت سن الحيض إذا بدأ الدم بها لزمه ترك الصلاة¹⁵⁸ والصوم والوطء وغيرها مما حرم على الحائض، ثم إن انقطع لما دون الأقل بآن أنه لم يكن / [٤ ظ] حياء، ووجب قضاء الصوم والصلاة، وإن لم ينقطع أقامت¹⁵⁹ على ترك المحرمات - وإن انقلب إلى الضعيف كالمعتادة ينقلب دمها إلى الضعيف في الخمسة عشر،

¹⁵⁷ ح: الصلوة.

¹⁵⁸ ح: الصلوة.

¹⁵⁹ ح: قامت.

ثم¹⁶⁰ إن انقطع على خمسة عشر فما دونها فالكلّ حيض تقدم القويّ أو تأخر، وإن جاوزها: فإن كانت متميزة ترى القويّ والضعيف، فالقويّ حيض -وإن تأخر- والضعيف¹⁶¹ استحاضة وإن تقدّم، بشرط أن لا ينقص القويّ عن يوم وليلة ولا يزيد على خمسة عشر، ولا ينقص الضعيف عنها متّصلاً، وإذا انقلب إلى الضعيف في الدور الثاني اغتسلت وصلّت وصامت بلا مهل.¹⁶² انتهى.

وإن¹⁶³ كانت غير مميّزة، بأن رأت الدم كلّه على صفة واحدة، أو كانت فاقدة شرط التمييز¹⁶⁴ بأن نقص القويّ عن يوم وليلة، أو عبر خمسة عشر يوماً بليلتها، أو نقص الضعيف عنها؛ فإما أن تكون معتادة أو غير معتادة، فإن كانت معتادة بأن سبق لها حيض وطهر" (فتردّ إليهما) قدرا ووقتا (وتثبت العادة إن لم تختلف بمرة) فمن حاضت بشهر خمسة ثم استحيضت ردّت إلى الخمسة كما تردّ إليها لو تكرّرت، -بلا خلاف.-¹⁶⁵ فإن تكرّر الدور وانتظمت عاداتها ولكّنها نسيت انتظامها أو لم تنظم أو لم يتكرّر الدور ونسيت النوبة الأخيرة فيهما حيضت أقلّ النوب واحتاطت في الزائد أو لم تنسها ردّت إليها واحتاطت في الزائد إن كان، أو لم تنس انتظام العادة لم تثبت إلا بمرّتين، فلو حاضت في الشهر¹⁶⁶ ثلاثة وفي ثانية خمسة وفي ثالثة سبعة ثم عاد الدور

¹⁶⁰ ح - ثم.

¹⁶¹ م: فالضعيف.

¹⁶² الأنوار للأردبيلي، ٤/١.

¹⁶³ ح: وإذ.

¹⁶⁴ م: تمييز.

¹⁶⁵ م: اختلاف.

¹⁶⁶ م: شهر.

هكذا ثم استحيضت في الشهر¹⁶⁷ السابع ردت فيه إلى ثلاثة، وفي الثامن إلى خمسة، وفي التاسع إلى سبعة وهكذا.¹⁶⁸ كل ذلك من قولنا فتردّ إليهما إلى هنا منقول من شرح المنهج للقاضي [و] زكريا الأنصاري.¹⁶⁹

وفي البجيرمي:

"(قوله كما تردّ إليها لو تكررت) غير أنّها في الدور الأول إذا جاوز دمها عادت أمسكت عما تمسك عنه الحائض لإحتمال انقطاعه عند خمسة عشر فأقلّ، فإذا جاوز قضت ما جاوز قدر عادت، وفي الدور الثاني بمجرد مجاوزة الدم قدر عادت تغتسل، وتصلّي، وتصوم ح ل.¹⁷⁰

¹⁶⁷ م: شهر.

¹⁶⁸ فتح الوهاب بشرح منهج الطلاب لزكريا الأنصاري، ص. ٥١.

¹⁶⁹ هو: زكريا بن محمد بن زكريا أحمد بن زكريا زين الدين أبو يحيى الأنصاري السُنِّيكي، المصري، الأزهرى، الشافعي، ولد بسنيكة في سنة قيل: ٨٢٤هـ، وقيل: ٨٢٣هـ، وقيل ٨٢٦هـ، ونشأ بها وحفظ القرآن عند محمد بن ربيع والبرهان الفاقوسي البلبيسي. ذهب إلى القاهرة لتعليم العلم، وقرأ في الأزهر، وحفظ المتون المختلفة من العلوم المختلفة ولي قاضي القضاة، وتوفي سنة (١٠٦٩هـ). أخذ العلوم عن شيوخ عصره كمحمد بن علي قاياتي وابن حجر العسقلاني والجلال المحلي وغيرهم، وأخذ العلم عنده ابن حجر الهيتمي، خطيب الشربيني، عبد الوهاب الشعراني، بدر الدين الغزي وغيرهم. وتصانيفه كثيرة، منها: منهج الطلاب، وفتح الوهاب بشرح منهج الطلاب، وشرح الروض، وشرح البهجة، وشرح الفية العراقي، وغيرها. انظر: الضوء اللامع للسخاوي ٢٣٤/٣-٢٣٨؛ نظم العقيان في اعيان الاعيان للسيوطي، ص. ١١٣؛ الكواكب السائرة بأعيان المائة العاشرة للغزي ١٩٨/١-٢٠٨.

¹⁷⁰ هو: أبو الفرج نور الدين بن علي بن إبراهيم بن أحمد الحلبي، (ت. ١٠٤٤هـ/١٦٣٥م). الإمام الكبير أجل أعلام المشايخ وعلامة الزمان، ولد بمصر روى عن الشمس الرملي ولازمه سنين عديدة وانتفع به خلق لا يحصون كثرة. ألف المؤلفات البديعة أشهرهنّ؛ السيرة النبويّة التي سماها إنسان العيون في سيرة النبي المأمون. انظر: إنسان العيون للحلبي، 3/1-5؛ خلاصة الأثر للمحبّي ١٢٢/٣-١٢٤؛ معجم للسركيس ٧٨٦/١-٧٨٧.

(قوله فإن تكرر الدور¹⁷¹) كالثلاثة والخمسة والسبعة في المثال الآتي، والمراد بالدور فيمن لم تختلف عاداتها هو المدّة التي تشتمل على حيض وطهر، وفيمن اختلفت عاداتها هو جملة الأشهر المشتملة على العادات المختلفة كثرت الأشهر أو قلت ع ش¹⁷² على م ر.¹⁷³

(وقوله¹⁷⁴ ونسيت انتظامها) أي لم تعرف كيفية دوران الدور بأن لم تدر هل ترتيب الدور في نحو المثال الآتي، هكذا الثلاثة ثم الخمسة ثم السبعة أو بالعكس أو الخمسة ثم الثلاثة ثم السبعة أو بالعكس وغير ذلك من الأمور الممكنة تأمل ع ش.
 (قوله واحتاطت في¹⁷⁵ الزائد) أي من النوب فتحتاط إلى آخر أكثر العادات فتغتسل آخر كلّ نوبة لاحتمال انقطاع دمها عنده ح ل.

¹⁷¹ ح: الدم | وفي هامش ح: الصواب الدور بدل الدم.

¹⁷² وهو: أبو الضياء نور الدين علي بن علي الشيرازي المصري الشافعي (ت. ١٠٨٧هـ/١٦٧٦م). ومن كتبه: حاشية على شرح أبي شجاع لابن القاسم، وحاشية على نهاية المحتاج للرملي، وحاشية على شرح ورفات. انظر: هدية العارفين للبغدادي ١/٧٦١؛ كشف الظنون لحاجي خليفة ٢/١٨٩٧؛ الرسالة المستطرفة الكتاني ص. ٢٠٠-٢٠١.

¹⁷³ وهو: أبو عبد الله شمس الدين بن محمّد بن أحمد بن أحمد حمزة الرملي المنوفي الأنصاري المصري (ت. ١٠٠٤هـ/١٥٩٦م). فقيه الديار المصرية، ومرجعها في الفتوى، الشهير بالشافعي الصغير، ومولوده ووفاته بالقاهرة، وحفظ القرآن والهجة وغيرهما، وأخذ العلم عن القاضي زكريا الأنصاري، وبرهان الدين بن أبي شريف، وجلس بعد وفاة أبيه للتدريس فأقرأ العلوم النقلية والعقلية، وجمع فتاوى أبيه، وولي إفتاء الشافعية، وله شروح وحواشي كثيرة منها: نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج وغيرها. انظر: خلاصة الأثر للمحبي ٣/٣٤٢-٣٤٨؛ معجم للسركيس ١/٩٥٢؛ الأعلام للزركلي ٦/٧.

¹⁷⁴ م: قوله.

¹⁷⁵ م - في.

والحاصل أنّ الدور ثلاثة: التكرار مع الانتظام، وعدمه، وعدم التكرار، وعلى كلّ حال فإمّا أن تنسي النوبة الأخيرة أم لا،¹⁷⁶ فهذه ستّ صور، وقوله أو لم تنس انتظام العادة صورة سابعة، وقوله ردّت إليها ضعيف في الأولى من الثلاثة؛ وقوله واحتاطت إلخ ضعيف في الثلاثة كما يؤخذ من سم وع ش. فقول الشارح ونسيت النوبة الأخيرة قيد في الصورتين فقط لا في الأولى لأنها تحيض¹⁷⁷ فيها أقلّ النوب مطلقا أي سواء أنسيت النوبة الأخيرة أم لا؟ تأمل! انتهى.¹⁷⁸

وفي التحفة في صحيفة ٤٠٥ على قول المنهاج:

"وتثبت العادة بمرّة) فلو كانت عادتُها المستمرة خمسة من كلّ شهر، ثم صارت ستّة في شهر، ثم استحيضت ردت للستّة هذا في عادة متفقة وإلا فإن انتظمت لم تثبت إلا بمرتين كأن حاضت¹⁷⁹ في شهر ثلاثة، ثم في شهر خمسة، ثم في شهر سبعة ثم استحيضت في السابع/[٥ ظ] فتردّ لثلاثة ثم خمسة، ثم سبعة لأنّ تعاقب الأقدار المختلفة قد صار عادة لها، فإن لم تتكرّر بأن استحيضت في الرابعة ردّت للسبعة إن علمتها ولو نسيت ترتيب المقادير أو لم تنتظم¹⁸⁰ أو لم يتكرّر الدور ونسيت آخر النوب فيهما احتاطت فتحيض من كلّ شهر ثلاثة ثم هي كحائض في

¹⁷⁶ ح: وفي الهامش؛ الصواب أم لا على ما في انسخة التي بأيدينا حتى تتم الصور الست.

¹⁷⁷ ح: متحيض.

¹⁷⁸ حاشية البجيرمي على شرح المنهاج للبجيرمي ١/١٣٩.

¹⁷⁹ ح: حاضت.

¹⁸⁰ ح: تنظم.

نحو الوطء وظاهر في العبادة¹⁸¹ إلى آخر السبعة لكنّها تغتسل للخمسة والسبعة، ثم تكون كظاهر إلى آخر الشهر.¹⁸² انتهى.

ويحكم للمعتادة المميّزة التي خالفت عاداتها تمييزها¹⁸³ كأن كانت عاداتها خمسة من أول كلّ شهر فاستحيضت فرأت خمستها حمرة ثم خمسة سوادا ثم حمرة مطبقة بالتمييز¹⁸⁴ لا العادة فيكون حيضها السواد فقط، ومحلّ الخلاف حيث لم يتخلل بينهما أقلّ الطهر وإلا كان كانت عاداتها خمسة أول الشهر فرأت عشرين أحمر ثم خمسة أسود كان كلّ منهما حيضا قطعاً، وسواء في كون القويّ حيضاً تقدّمه أو تأخّره.

ففي التحفة في صحيفة ٤٠٢:

"وشمل قوله فالقويّ حيض ما لو تأخّر كخمسة حمرة، ثم خمسة أو أحد عشر سواداً، ثم أطبقت الحمرة، ولو رأت مبتدأة خمسة عشر حمرة ثم مثلها أسود تركت الصلاة¹⁸⁵ والصوم جميع الشهر؛ لأنّه لما أسودّ في الثانية تبين أنّ ما قبله استحاضة، ثم إن استمرّ الأسود كانت غير مميّزة فحيضها يوم وليلة من أول كلّ شهر وقضت الصلاة ولا يتصوّر مستحاضة تُؤمّر بترك الصلاة والصوم أحد وثلاثين يوماً إلا

¹⁸¹ ح: العبادات.

¹⁸² تحفة المحتاج بشرح المنهاج لابن حجر الهيتمي، ٤٠٥/١-٤٠٦.

¹⁸³ م: تمييزها.

¹⁸⁴ ح: بالتمييز.

¹⁸⁵ ح: الصلوة.

هذه.¹⁸⁶ وعند اجتماع القوي والضعيف والأضعف يحكم على القوي ومناسبه في القوة بالحضيّة.

ففي النهاية في صحيفة ٢٥١:

"ولو اجتمع قويّ وضعيف وأضعف؛ فالقويّ مع ما يناسبه في القوّة من الضعيف حيض بثلاثة شروط:¹⁸⁷ أن يتقدّم القويّ، وأن يتّصل به المناسب الضعيف، وأن يصلحا معا للحيض بأن لا يزيد مجموعهما على أكثره خمسة سوادا ثم خمسة حمرة ثم أطبقت¹⁸⁸ [٦] و] الصفرة، أو صلحا لكن تقدّم الضعيف خمسة حمرة ثم خمسة سوادا ثم أطبقت الصفرة أو تأخّر لكن لم يتّصل الضعيف بالقويّ خمسة سوادا ثم خمسة صفرة ثم اطبقت الحمرة فالحيض السواد فقط.¹⁸⁹ انتهى.¹⁹⁰

ومن رأّت يوما وليلة أسود¹⁹¹ ثم أحمر مدة مديدة فهي مميّزة فتعمل بتمييزها¹⁹² فحيضها الأسود فقط.

ففي التّحفة في صحيفة ٤٠١ بعد ذكر شروط المميّزة:¹⁹³

¹⁸⁶ تحفة المحتاج بشرح المنهاج لابن حجر الهيتمي، ٤٠٢/١-٤٠٣.

¹⁸⁷ ح: شرائط.

¹⁸⁸ ح: أطبق.

¹⁸⁹ نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج للرملي، ٣٤٢/١.

¹⁹⁰ أي ما نقل من النهاية.

¹⁹¹ ح: أسودا.

¹⁹² م: بتمييزها.

¹⁹³ وهو قوله: " (فإن كانت مبتدأة) أي أول ما ابتدأها الدمّ (مميّزة بأن) تفسير لمطلق المميّزة لا بقيد كونها مبتدأة (ترى قويًا وضعيفا فالضعيف استحاضة) وإن طال (والقويّ حيض إن لم ينكس) القوي (عن أقله) أي الحيض (ولا

"فلو اختلَّ شرط ممَّا ذُكِرَ كانت فاقدةً تمييزٍ وسيأتي حكمها كأن رأت يوماً أسود
ويوماً أحمر وهكذا لعدم اتّصال الضعيف بخلاف ما لو رأت يوماً وليلة أسود، ثم
أحمر مستمرا سنين كثيرة فإنّ الضعيف كلّهُ طهر؛ لأنّ أكثر الطهر لا حدّ له وإنّما
يُفْتَقَرُ للقيد الثالث¹⁹⁴ كما قاله المتولّي¹⁹⁵ إن استمرّ الدم بخلاف ما لو رأت عشرة
سواداً، ثم عشرة حمرة مثلاً وانقطع فإنّها تعمل بتمييزها مع نقص الضعيف عن خمسة
عشر، وكذا لو رأت خمسة أسود، ثم خمسة أصفر، ثم ستّة أحمر أو سبعة أسود، ثم
سبعة أحمر، ثم ثلاثة أسود فتعمل بتمييزها فحيضها الأسود الأول على المعتمد الذي
صحّحه في التحقيق¹⁹⁶ وجرى عليه أكثر المتأخّرين ومحلّه إن انقطع لما تقرّر¹⁹⁷ عن
المتولّي. وإلا فهي فاقدة شرط تمييز، ولو رأت يوماً وليلة أسود فأحمر فإن انقطع قبل

عبر أكثره) ليمنح جعله حيضاً (ولا نقص الضعيف عن أقل الطهر) وهو خمسة عشر يوماً ولا يجعل طهراً بين
الحيضتين. "تحفة المحتاج بشرح المنهاج للهيتمي، ٤٠١/١.

¹⁹⁴ "وهو أن لا ينقص الضعيف من أقل الطهر". شرواني ٤٠١/١.

¹⁹⁵ هو: أبو سعيد عبد الرحمان بن محمد مأمون بن علي، المعروف بالمتولي والنيسابوري (ت. ٤٧٨هـ/١٠٨٦م).

وهو فقيه الشافعية، كان جامعاً بين العلم والدين وحسن السيرة وتحقيق المناظرة له يد قوية في الأصول والفقه
والخلاف، وتولى التدريس بالمدرسة النظامية بمدينة بغداد بعد وفاة أبي إسحاق الشيرازي (ت. ٤٧٦هـ/١٠٨٣م).

وله كتب، منها: التتمة على الإبانة، ومختصر في الفرائض، وكتاب في الخلاف، ومصنف في أصول الدين على
طريق الأشعرية. انظر: طبقات الشافعية الكبرى للسبكي ١٠٦/٥-١٠٨؛ وفيات لابن خلكان ١٣٣/٣-١٣٤؛

كشف الظنون لحاجي خليفة ١٢٥١/٢.

¹⁹⁶ ح: في التحفة.

¹⁹⁷ ح: تقر.

خمسة عشر فالكلّ حيض، وإن جاوز عملت بتمييزها وحيضها الأسود وتقضي أيام الأحمَرِ وفي الشهر الثاني بمجرد انقلاب الأحمَر تلتزم أحكام الطهر.¹⁹⁸ انتهى.

تتمّة

لو رأت وقتا دما، ثم وقتا نقاء، ثم وقتا دما فإن كان النقاء متخلّلا بين الدمين في الخمسة عشر فهو حيض كأن رأت يوما دما وثلاثة عشر نقاء، ثم دما فالدم الأول والنقاء المتخلل واليوم الخامس عشر من الدم الثاني حيض فان انقطع بعد تمام الخامس عشر فذاك وإن استمر فهو استحاضة وحكمها يعلم فيما بعد وإنما يحكم على الدماء المتخلّلة بين النقاء بالحيضية إن بلغت على تقدير اجتماعها قدر أقلّ الحيض وإلا فهي دم فساد.

[٦ ظ] ففي الانوار في صحيفة ٤٧:

"وإذا رأت امرأة وقتا دما ووقتا نقاء وانقطع على خمسة عشر فما دونها فالنقاء

المتخلل حيض بشرطين:

أحدهما: أن يكون محتوشا¹⁹⁹ بدمين في الخمسة عشر، فلو رأت يوما دما وآخر نقاء إلى الثالث عشر ولم ترّ الدم في الخامس عشر: فالخامس عشر والرابع عشر طهر، وإن رأت في الخامس عشر فالكلّ حيض، فلو رأت يوما وليلة دما وأربعة عشر نقاء والسادس عشر دما: فأيام النقاء طهر.

¹⁹⁸ تحفة المحتاج بشرح المنهاج للهيتمي ٤٠١/١-٤٠٢.

¹⁹⁹ أي: محاطا بهما.

الثاني؛ أن تبلغ الدماء على تفرقها قدر أقل الحيض، وإن لم يبلغ كلّ طرف أقلّ الحيض وإلا فلا حيض لها، كالتّي عادتّها يوماً وليلة دما فرأت يوماً دما وليلة نقاء واستحيضت، ولو رأّت نصف يوم دما ونصف يوم نقاء، أو ساعة دما وساعة نقاء وهكذا إلى خمسة عشر أو نصف يوم دما ونصفها في الخامس عشر بليته: ²⁰⁰ فالكلّ حيض.

وإذا بلغ دم المبتدأة أقلّ الحيض وانقطع لزمها الغسلُ والصوم والصلاة وجزا الوطأ فإن عاد لزمها الترك، ولا تأثم بوقوع العبادات في الحيض، وإذا جاوز الدم الخمسة عشر مع التقطّع فهي مستحاضة، فالحكم إما بالتمييز أو العادة أو غيرهما كسائر المستحاضات. ²⁰¹ انتهى.

وفي الكمّثري:

"(قوله كالتّي عادتّها يوماً وليلة دما فرأت يوماً دما وليلة نقاء واستحيضت) ²⁰² أي صارت مستحاضة بالعبور على خمسة عشر على هذا النسق أي يوماً دما وليلة نقاء أي كما أنّه لا حيض للتي عادتّها يوم ²⁰³ وليلة دما الخ لأنّ الاقتصار على جعل اليوم الواحد حيضاً مما لا سبيل إليه وكذلك أتمامه بالنقاء بعده من غير أخذ من اليوم

²⁰⁰ ح: بليّة.

²⁰¹ ح: المستحاضة. | الأنوار للأردبيلي، ١/٤٧-٤٨.

²⁰² ح: استحيضت.

²⁰³ ح: يوماً.

الثاني معه غير محتوش بدم²⁰⁴ الحيض حينئذ وكذلك مع الأخذ شيء منه للزوم الردّ إلى غير مردّها إذ²⁰⁵ الغرض أنّ مردّها يوم وليلة قاله في القونوي.²⁰⁶ انتهى.

وإن كان الأمر أنّه لو جمع مقدار النقاء مع الدم الأول ليبلغ خمسة عشر فما فوقها فالنقاء مع تمام بقيّة أقلّ الطهر من الدم الثاني طهر ثم هي فيما زاد عليها مستحاضة.

ففي / [٧ و] التحفة على قول المنهاج:

"(رأت لسنّ الحيض أقلّه ولم يعبر أكثره) هذا القيد وهو ولم يكن بقي عليها بقيّة طهر وعلى قوله فكّله حيض²⁰⁷ هذه العبارة فلو رأته خمسة أسود، ثم أحمر حكمنا على الأحمر أيضاً²⁰⁸ بأنّه حيض ثم إن انقطع قبل خمسة عشر استمرّ الحكم وإلا فالحيض الأسود فقط، إذا بقي عليها بقيّة طهر كأن رأته ثلاثة دما، ثم اثني عشر نقاء، ثم ثلاثة دما، ثم انقطع فالثلاثة²⁰⁹ الأخيرة دم فساد وخرج بانقطع ما لو استمرّ فإن كنت مبتدأة فغير مميّزة أو معتادة عملت بعادتها كما قالوه²¹⁰ فيما لو رأته خمستها المعهودة أول الشهر، ثم نقاء أربعة عشر، ثم عاد الدم واستمرّ فيوم وليلة من أول العائِدِ طهر، ثم تحيض خمسة أيّام منه وتستمرّ دورها عشرين وبمجرّد رؤية الدم

²⁰⁴ م: بدمي.

²⁰⁵ ح: إذا.

²⁰⁶ ح: القونوي. | الأنوار للأردبيلي، ٤٨/١.

²⁰⁷ "أيّ صفة كان." تحفة المحتاج بشرح المنهاج للهيتمي، ٣٩٩/١.

²⁰⁸ ح: ايضه.

²⁰⁹ ح: في الثلاثة.

²¹⁰ ح: قالوا.

لزمّن إمكان الحيض يجب التزام أحكامه، ثم إن انقطع قبل يوم وليلة بآن أنّه لا شيء فلتقض²¹¹ صلاة ذلك الزمن وإلا بآن أنّه حيض. "212 انتهى.

وفي الشرواني: " (قوله قبل خمسة عشر) أي قبل مجاوزتها"213

وفي سم:

"(قوله فالثلاثة الاخيرة دم فساد) شامل للمبتدأة"214 أيضا²¹⁵ وكتب شيخنا

البرلسي بهامش شرح المنهج²¹⁶ ما نصّه²¹⁷ انظر هذا مع قولهم آخر الباب في

مسئلة الدماء المتخللة بالنقاء²¹⁸ إذا زادت على خمسة عشر بالنقاء فهي إستحاضة آه

فأقول يخص ذلك بهذا،

[السؤال] وانظر لو كان الدم المرثي بعد النقاء ستّة مثلا فهل يجعل الزائد على

تكلمة الطهرحيضا؟

[الجواب] لا يبعد أن يجعل.

²¹¹ م: فلقض.

²¹² تحفة المحتاج بشرح المنهاج للهيتمي، ١/٣٩٨-٤٠٠.

²¹³ م + سم. | حاشية الشرواني لعبد الحميد الشرواني ١/٣٩٩.

²¹⁴ ح: للمبتدأة.

²¹⁵ ح: ايضه.

²¹⁶ ح: المنهاج.

²¹⁷ ح: نصها.

²¹⁸ ح: بها للنقاء.

[السؤال] (قوله ما لو استمرّ) ستة فقط مثلا هل يكمل الطهر بثلاثة منها

والباقي حيض أو كيف الحال؟

[الجواب] ولا يبعد الأول.

[السؤال] (وقوله كما قالوه إلخ) لو كانت عاداتها خمسة من أول الشهر فرأت

ثلاثة دما من أوله، ثم أربعة عشر نقاء، ثم عاد الدم واستمرّ فهل نقول يوم وليلة من

أول العائد طهر، ثم تحيض ثلاثة ويستمرّ دورها ثمانية عشر وقد تغيرت عاداتها كما

متغيرة²¹⁹ في مثالهم المذكور؟

[الجواب] ينبغي نعم.²²⁰ انتهى.

وفي فتح الوهّاب على قول المنهج:

"ولم يعبر أكثره فهو مع نقاء تخلّله حيض"²²¹ مثل ما في التحفة وأما غير المميّزة الغير²²²

المعتادة وهي المبتدأة²²³ إذا رأت الدم يلزمها الاجتناب ممّا²²⁴ يحرم بالحيض إلى تمام خمسة عشر

فإن جاوزها فاللزم عليها أن تغتسل وقضاء عبادة أربعة عشر²²⁵/ [٧ ظ] يوما وفي الدور الثاني

يلزمها الغسل بعد مضي يوم وليلة.

²¹⁹ ح: كالمغيرة.

²²⁰ حاشية العبادي للعبادي ٣٩٩/١.

²²¹ فتح الوهّاب بشرح منهج الطلاب لذكريا الأنصاري ٥٠/١-٥١.

²²² ح - الغير.

²²³ ح: المبتدأت.

²²⁴ م: عما.

²²⁵ م: أربع عشر.

ففي البجيرمي على شرح المنهج في مبحث المبتدأة الغير المميّزة والمميّزة الفاقدة للشروط

على قول المنهج فحيضها يوم وليلة هذه العبارة:

"قوله فحيضها يوم وليلة) أي من كلّ شهر لأنّ سقوط الصلاة عنها في هذا

القدر²²⁶ متيقّن وفيما عداه مشكوك فيه فلا تترك اليقين إلا بمثله أو أماره²²⁷ ظاهرة

من تمييز أو عادة، لكنّها في الدور الأول تُمهّل حتى يعبُر الدم أكثره فتغتسل وتقضى

عبادته²²⁸ ما زاد على اليوم والليلة، وفي الدور الثاني تغتسل بمجرد مضيّ يوم وليلة

إن استمرت على فقد الشروط المذكورة ح ل.²²⁹ انتهى.

ومثل المبتدأة الغير المميّزة في أنّ حيضها يومٌ وليلةً وطهرها تسعٌ وعشرون المميّزة الفاقدة

للشروط.

وإن كانت المرأة متحيّرة وهي النّاسية لحيضها قدرًا ووقتًا²³⁰ سمّيت بذلك لتحيرها في أمرها

وسمّيت محيرة أيضا لأنّها حيّرت الفقيه في أمرها فإن كانت ناسية عاداتها قدرًا ووقتًا مع عدم كونها

مميّزة فكحائض في تمتّع وقراءة في غير صلاة ومسّ مصحف²³¹ والمكث في المسجد وعبوره

بشرط خوف التلوّث²³² وكظاهر في الصلاة والطواف والاعتكاف والصوم والطلاق والغسل.

²²⁶ أي اليوم والليلة. بجيرمي ٣٤٧.

²²⁷ م: امارت.

²²⁸ م: عبادة.

²²⁹ حاشية البجيرمي على شرح المنهج للّبجيريّ ١/١٣٨.

²³⁰ م: أو وقتًا.

²³¹ م: المصحف.

²³² م: التلوّث.

ففي البجيرمي على شرح المنهج على قوله: فكحائض في أحكامها السابقة كتمتع
إلخ:

"(قوله فكحائض) م ر ويستمرّ وجوب نفقاتها²³³ على الزوج وإن منع من الوطء
فلا خيار له في فسخ النكاح؛ لأنّ وطأها متوقّع سم.²³⁴ (قوله كتمتع وقراءة) أي
كحرمة تمتع وقراءة لأنّ التمتع ليس حكماً، ومرادُه بالتمتع المباشرة، فإنّها هي التي
تحرم ع ش أي لأنّ التمتع يصدق بالنظر بشهوة²³⁵ مع أنّه لا يحرم ويحرم وطؤها ما
لم يخش العنت بالطريق الأولى من جوازه مع الحيض المحقّق م ر.

والحاصل أنّها كحائض في خمسة أمور: مباشرة ما بين السرة والركبة، وقراءة
القرآن في غير الصلاة، ومسّ المصحف، والمكث في المسجد لغير عبادة / [٨] و
متوقّفة عليه، وعبوره بشرط، وكطاهر في سنّة؛ الصلاة، والطلاق،²³⁶ والاعتكاف،
والصوم، والطواف،²³⁷ والغسل²³⁸ انتهى.

ويحصل من صومها شهر رمضان أربعة عشر يوماً لاحتمال أن يكون ابتداءً حيضها في
أثناء اليوم²³⁹ الأول وانقطاعها في أثناء السادس عشر ففسد بحيضها سنّة عشر يوماً وبقيت لها

²³³ م: نفقتها.

²³⁴ ح: ثم.

²³⁵ م: بشهرة.

²³⁶ م: والطواف.

²³⁷ م: والطلاق.

²³⁸ حاشية البجيرمي على شرح المنهج للبجيريّ ١/١٤٠.

²³⁹ ح: يوم.

أربعة عشر يوماً ثم يلزمها بعد رمضان صوم شهر آخر ويحصل لها منه أيضاً²⁴⁰ أربعة عشر فبقي عليها من الصوم يومان إن اعتادت الانقطاع نهاراً أو شكت في زمن الانقطاع وإن اعتادت الانقطاع ليلاً فلا يبقى شيء.

ففي شرح المنهج في الجلد الأول في صحيفة ١٤٢:

"(فيبقى) عليها (يومان) بقيد زدته بقولي: (إن لم تعتد الانقطاع ليلاً) بأن اعتادته نهاراً أو شكت لاحتمال أن تحيض أكثر الحيض ويطرأ الدم في يوم وينقطع في آخر فيفسد ستة عشر يوماً من كل²⁴¹ الشهرين بخلاف ما إذا اعتادت الانقطاع ليلاً فإنه لا يبقى عليها شيء.²⁴² انتهى.

- وإذا صامت من ثمانية عشر يوماً فتلاثة أولها وثلاثة آخرها حصل لها اليومان الباقيان بكل حال ولا سبيل إلى إفساد²⁴³ جميعها²⁴⁴ قطعاً لأن أكثر الحيض خمسة عشر يوماً.
- فإذا فرض طرؤ الدم في أثناء يوم²⁴⁵ الأول سلم لها السابع عشر والثامن عشر لأن تمام أكثر الحيض ح. يكون في أثناء السادس عشر.
- وإن فرض طرؤه في الثاني يتم أكثر الحيض في السابع عشر فيسلم لها اليوم الأول والثامن عشر.
- وإن فرض طرؤه في الثالث يتم في الثامن عشر فيسلم لها اليومان الأولان.

²⁴⁰ ح: ايضه.

²⁴¹ ح - من.

²⁴² فتح الوهاب بشرح منهج الطلاب لذكريا الأنصاري، ص. ٥٢.

²⁴³ ح: افسادها.

²⁴⁴ ح - جميعها.

²⁴⁵ م: اليوم.

- وإن فرض طروّه في أثناء السّادس عشر من الشهر الذي قبل هذا الشهر يتمّ أكثر الحيض في أثناء اليوم الأول من هذا الشهر ففسد اليوم الأول ومن ذلك الوقت يكون طهرا إلى أثناء اليوم السّادس عشر ومن ح. يكون حيضا / [٨ ظ] ففسد السّادس عشر وتالياه فسلم لها اليوم الثاني والثالث.
- وإن فرض طروّ الحيض في أثناء السابع عشر من الشهر الأول يتمّ أكثر الحيض في أثناء الثاني من هذا الشهر ففسد الأول والثاني ومن أثناء يوم²⁴⁶ الثاني إلى أثناء اليوم السابع عشر يكون طهرا ثم يطرأ من أثناء يوم²⁴⁷ السابع عشر ففسد هو والثامن عشر أيضا فسلم الثالث والسّادس عشر.
- وإن كان طروّ الحيض في أثناء الثامن عشر من الشهر الأول يتمّ أكثره في أثناء²⁴⁸ اليوم الثالث من هذا الشهر فيفسد²⁴⁹ هو مع اليومين الأولين ومن ذلك²⁵⁰ الوقت يكون طهرا إلى أثناء الثامن عشر ثم يطرأ الحيض فيفسد هو ويسلم اليومان اللذان قبله.
- وإن فرض طروّ الحيض في أثناء يوم²⁵¹ التاسع عشر من²⁵² الشهر الأول يتمّ أكثر الحيض في أثناء يوم²⁵³ الرابع من هذا الشهر فتفسد الثلاثة الأول ومن ذلك الوقت يكون إلى أثناء

²⁴⁶ م: اليوم.

²⁴⁷ م: اليوم.

²⁴⁸ ح - أثناء.

²⁴⁹ م: ففسد.

²⁵⁰ ح: ذلك.

²⁵¹ م: اليوم.

²⁵² م: في.

²⁵³ م: اليوم.

التاسع عشر من هذا الشهر فيسلم²⁵⁴ لها السادس عشر والسابع عشر والثامن عشر فح قد أدت ما عليها مع زيادة يومٍ وهكذا الحكم فيما لو فرض طرّو الحيض في أثناء اليوم العشرين من الشهر الأول وكذا ما بعده إلى آخر الشهر تكون المرأة مستوفية ما عليها مع زيادة يوم.

وإنما يحصل للمرأة من صوم شهر رمضان أربعة عشر إذا كان كاملاً وإن كان ناقصاً فالحاصل لها ثلاثة عشر والمقضيّ منه بكلّ حال ستّة عشر يوماً فإذا صامت بعد ذلك شهراً كاملاً بقي عليها يومان، ولبراءة ذمّة المرأة منهما طرائق إحداها ما ذكرناه وطولنا الكلام فيه والأخرى²⁵⁵ ما حواه عبارة النهاية حيث قال:

"ويحصل اليومان أيضاً بأن تصوم لهما أربعة: أول الثمانية عشر، واثنين آخرها أو بالعكس، أو اثنين أولها واثنين وسطها، وبأن تصوم لهما خمسة الأول والثالث والخامس / [٩ و] والسابع عشر والتاسع عشر، ولا يتعين هذا المذكور في تحصيل ذلك كما هو مبسوط في المطولات، بل بالغ بعضهم فقال: يمكن تحصيلها بكيفيات تبلغ ألف صورة وواحدة.²⁵⁶ انتهى.

ومثله في التحفة وقريب منه مافي شرح المنهج ويمكن قضاء يوم عليها بنذر مثلاً بصوم يوم ثم الثالث من الأول والسابع عشر منه لوقوع يوم من الثلاثة في الطهر بكلّ تقدير.

²⁵⁴ م: فسلم.

²⁵⁵ م: والآخر.

²⁵⁶ نهاية المحتاج إلى شرح المنحاج للرملي، ٣٥٢/١.

ففي النهاية بعد قول المنهاج " (ويمكن قضاء يوم بصوم يوم ثم الثالث والسابع عشر) لأن الحيض إن طرأ في الأول سلم الأخير أو في الثالث سلم الأول، وإن كان آخر الحيض الأول سلم الثالث أو الثالث سلم الأخير إلى آخر.²⁵⁷ ما في النهاية.

وإن كانت المرأة²⁵⁸ ناسية للقدر دون الوقت بأن كانت تعلم أنها كانت تحيض²⁵⁹ في أول الشهر ولكن لا تعلم مقدار حيضها حكم على يوم وليلة من أول كل شهر بالحيضية فيجري عليها أحكام الحائض ومن أول يوم²⁶⁰ الثاني إلى تمام الخامس عشر يحتمل أن تكون حائضا وأن تكون طاهرا فيجري عليها أحكام الحائض في الوطء ومسّ المصحف والقراءة في غير الصلاة وأحكام الطاهر في العبادة²⁶¹ المحتاجة للنية وكلّ جزء من هذا الزمن يحتمل الانقطاع فيجب عليها الغسل لكلّ فرض ومن أول السادس عشر إلى نهاية الشهر هي طاهرة بيقين لما هو معلوم أن أكثر الحيض خمسة عشر يوما بلباليها فيجري عليها أحكام الطاهر.

وإن كانت ناسية للوقت دون القدر بأن كانت تعلم أنّ حيضها كان ستّة من عشر الأول من كلّ شهر فهي في الخامس والسادس حائض يقينا وفي الحادي عشر إلى نهاية الشهر طاهر يقينا وحكمها معلوم ومن السابع إلى العاشر يحتمل الانقطاع فتغتسل لكلّ فرض ومن الأول إلى

²⁵⁷ نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج للرملي، ٢٢١/١.

²⁵⁸ ح: المرأة.

²⁵⁹ ح: تحيض

²⁶⁰ م: اليوم.

²⁶¹ ح: العبادات.

الخامس يحتمل طرؤ الحيض دون الانقطاع فلا غسل، ولا بدّ في الحافظة للقدر لأجراء²⁶² هذه الأحكام المذكورة من حفظها قدرّ الدور بابتدائه أيضاً²⁶³ / [٩ ظ] وإلا فهي متحيّرة مطلقاً.

ففي التحفة في صحيفة ٤١١: 264

"فمن حفظ القدر فقط كأن قالت كان حيضي ستّة أيام من العشر الأول من كلّ شهر الخامس والسادس حيض يقينا وما بعد العاشر طهر يقينا ومن السابع للعاشر يحتمل الانقطاع فتغتسل لكلّ فرض ومن الأول للخامس يحتمل الطرؤ فلا غسل قالوا ولا تخرج هذه أي الحافظة للقدر فقط عن التحير المطلق إلا بحفظ قدر الدور وابتدائه وقدّر الحيض كهذا المثال بخلاف قولها حيضي خمسة وأضللتها في دوري ولا أعرف سوى هذا أو ودوري ثلاثون ولا أعرف ابتداءه فهي متحيّرة مطلقاً لأنّ كلّ زمن يمرّ عليها محتمل²⁶⁵ للثلاثة الطهر والحيض والانقطاع²⁶⁶ انتهى.

²⁶² م: لأجزاء

²⁶³ ح: أيضاً.

²⁶⁴ ح: ٤١ .

²⁶⁵ ح: محتمل.

²⁶⁶ تحفة المحتاج بشرح المنهاج للهيتمي، ٤١١/١.

[النفاس]

[أقلّ النفاس وأكثره وغالبه]

وأقلّ النفاس لحظة، وأكثره ستون يوماً،²⁶⁷ وغالبه أربعون باستقراء الإمام الشافعي رضي الله تعالى عنه. وعند تجاوزه أكثره فينظر²⁶⁸ أمبتدأه في النفاس أم معتادة مميّزة أم غير مميّزة ذاكرة أم ناسية، فترد المبتدأه²⁶⁹ المميّزة إلى التمييز إن لم يزد القويّ على ستّين ولا يأتي هنا بقية الشروط، وغير المميّزة إلى مجّة، والمعتادة المميّزة إلى التّمييز لا العادة وغير المميّزة الحافظة إلى العادة وتثبت إن لم تختلف بمرة وإلا ففيه التفصيل السابق في الحيض، والمتحيّرة تحتاط.

ففي التّحفة في صحيفة ٤١٤ :

"(وعبوره ستّين) يوماً (كعبوره) أي الحيض (أكثره) فيأتي هنا أقسام المستحاضة

بأحكامها،

فإن اعتادت نفاساً وحيضاً فنفاسها العادة وبعد قدرها إلى مضيّ²⁷⁰ قدر طهرها

المعتاد من الحيض طهرٌ، ثم بعده حيضها كعادتها،

أو نفاساً فقط فهي مبتدأة في الحيض فطهرها بعد نفاسها المعتاد تسعة

وعشرون يوماً، ثم تحيض أقلّه وتطهر تسعة وعشرين²⁷¹ يوماً ومثلها فيما ذكر مبتدأة

فيهما، وإن تكرّرت ولادئها بلا دمٍ، ونفاسُ المبتدأة مجّةً.

²⁶⁷ م - يوماً.

²⁶⁸ م: ينظر.

²⁶⁹ م: المبتدئة.

²⁷⁰ م: بمضيّ.

أو حيضاً فقط رُدَّتْ في الحيض لعادتها فيه وفي النفاس لمحة كما تردُّ مميّزةً فيه لتمييزها ما لم ترد على ستّين ولا شرطاً للضعيف هنا ولو / [١٠ و] نسيت عادة نفاسها احتاطت أبداً سواءً المبتدأة في الحيض والناسية لعادتها فيه.

[السؤال] وأما قول ابن الرفعة: ²⁷² لا يُتصوّر التّحيّر في النفاس إذ المذهب أن من عادتها أن لا تراه أصلاً إذا رأت الدم وجاوزت الستّين تكون كالمبتدأة وح فابتداء نفاسها معلوم وبه ينتفي التّحيّر؟

[الجواب] ففيه نظر، إذ ²⁷³ ما ذكره لا يدل على انتفاء مطلق التّحيّر عن النفاس لما تقرّر في الناسية، ومن ثمة قال الجلال البلقيني ²⁷⁴ النّساء الناسية إن نسيت ²⁷⁵ قدر عادة نفاسها وعلمت وقت ولادتها وجاوز الدم تحتاط أبداً إن كانت

²⁷¹ ح: وعشرون.

²⁷² وهو: أبو العباس نجم الدين أحمد بن محمد بن علي بن مرتفع الأنصاري ولد بالفسطاط سنة (٦٤٥هـ). واحد مصر، وثالث الشيخين: الرافعي والنووي، في الاعتماد عليه بالترجيح. قال الأسنوي: هو فقيه عصره في جميع الأقطار، ولا يعلم في الشافعية مطلقاً بعد الرافعي من يساويه. وصنف التصنيفين العظيمين: الكفاية في عشرين مجلداً، والمطلوب في ستين مجلداً. مات بمصر في سنة (٧١٠هـ/١٣١٠م). انظر: طبقات الشافعية الكبرى للسبكي ٢٤/٩-٢٧؛ حسن المحاضرة في تاريخ مصر والقاهرة للسيوطي، ١/٣٢٠.

²⁷³ ح: ان.

²⁷⁴ هو: جلال الدين أبو الفضل عبد الرحمان بن عمر البلقيني، الشافعي، الكناني، العصفلاني الأصلي (ت. ٨٢٤هـ/١٤٢١م). من العلماء الحديث بمصر. إنتهت إليه رئاسة الفتوى بعد وفاة أبيه، وولي القضاء بديار المصرية مرارا إلى أن مات. وكان حسن السيرة في القضاء، وكان إماما ذكيا، نحويا، مفتيا، مفسرا، فصيحا، بليغا. ومن تصانيفه: الإفهام بما وقع في صحيح البخاري من الإبهام، ونهر الحياة، ومعرفة الكبائر والصغائر. انظر: الضوء اللامع للسخاوي ٤/١٠٦-١١٤؛ حسن المحاضرة للسيوطي ١/٣٨-٤٣٩؛ طبقات المفسرين للدراودي ١/٢٨٢-٢٨٣؛ الأعلام للزركلي "فتح الله" ٣/٣٢٠.

²⁷⁵ ح - ان نسيت.

مبتدأة؛ لأنَّ ابتداء حيضها غير معلوم، وإن نسيت القدر والوقت بأن تقول وَلَدْتُ
مجنونة واستمرَّ بي الدم وأنا مبتدأة في الحيض احتاطت أبدا أيضا²⁷⁶ انتهى.

وفي الشرواني:²⁷⁷ "قوله ومثلها) أي المعتادة نفاسا فقط و(قوله فيما ذكر مبتدأة فيهما) قال
في الروض إلا أنَّ هذه أي المبتدأة فيهما نفاسها لحظة، انتهى.²⁷⁸ وهذا مراد الشارح²⁷⁹ بقوله الآتي
ونفاس المبتدأة مجة فهو²⁸⁰ كالاستثناء من قوله ومثلها الخ سم²⁸¹ انتهى.

ويجب على المستحاضة غسل فرجها وحشوه بنحو قطن وتعصبيه على الكيفية المشهورة إلا
أن تألمت بالحشو والتعصيب فلا يلزمانها أو كانت صائمة فيلزم عليها ترك الحشو نهارا والاقتصار
على التعصيب محافظة على الصوم ويلزمها الوضوء وقت الصلاة لا قبله والمبادرة²⁸² بها عقب
الوضوء إلا إن كانت²⁸³ تأخيرها لمصلحة الصلاة كستر العورة²⁸⁴ مثلا فلا يضر.

ويجب عليها الوضوء لكلِّ فرض تجديد غسل الفرج والحشو والعصابة وإن انقطع دمها بعد
الوضوء وكانت غير معتادة لانقطاع / [١٠ ظ] الدم وعوده أو كانت معتادة ووسع قدر الانقطاع

²⁷⁶ ح: ايضه. | تحفة المحتاج بشرح المنهاج للهيتمي، ١/٤١٤.

²⁷⁷ م: الشرواني.

²⁷⁸ م: آه.

²⁷⁹ أي: شهاب الدين أحمد بن حجر الهيتمي الشافعي.

²⁸⁰ ح: فهي.

²⁸¹ حاشية الشرواني لعبد الحميد الشرواني، ١/٤١٤.

²⁸² ح: المبادرة.

²⁸³ م: كان.

²⁸⁴ م: عورة.

وضوء والصلاة في ذلك الوقت وجب الوضوء وإعادة ما صلّت²⁸⁵ به أما لو عاد الدم قبل إمكان ما ذكر فوضوئها باق بحاله فتصلى به ولا يجب عليه تجديد الوضوء.

انتهى ما أردنا²⁸⁶ جمعه من الكتب المعتمدة في زمن انكدار الخلد والجنان بتصاريف الدهر ونائبات الزمان فالمرجو من الرفقة والإخوان إصلاح ما صدر منا من الخطأ والنسيان أصلح الله لنا ولهم الحال والشأن بحق فخر الكائنات سيّد ولد عدنان وصلى الله عليه وعلى آله وأصحابه كلّ حين وأنتمت.

تم الكتاب المسمّى: رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس للعالم الفطين محي الشريعة المتين أستاذي الملا محي الدين زيد قدرا وشرفا أمين، على يد الفقير صاحب الذنب الكثير رمضان الحقير، في سنة ١٤٨٠ هجري، لا إله إلا الله محمد رسول الله صلى الله تعالى عليه وعلى آله وصحبه وسلم، سَبِّقَى الخَطُّ مَنِّي فِي الكِتَابِ وَتُبِّلَى اليَدُ مَنِّي فِي التُّرَابِ. {²⁸⁷

²⁸⁵ م: صلته.

²⁸⁶ ح + من.

²⁸⁷ ح: تمت الرسالة على يد أحقر الورى بين العباد حسيب بن الملا ناصر الذوقيدي أصلا من ملحقة ولاية إسعرد الساكن الآن بوظيفة الإفتاء الغير الائقة به في قضاء نُصَيِّبين، اللَّهُمَّ اغفر له ولوالديه وأصله وفرعه بحرمة سيّد المرسلين وصلى الله على سيّدنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، سَبِّقَى الخَطُّ مَنِّي فِي الكِتَابِ وَتُبِّلَى اليَدُ مَنِّي فِي التُّرَابِ، في ١٣٩٤هـ/١٩٧٤م في شهر شباط ١٦ اليوم الجمعة. {

مصادر التحقيق

- الأعلام؛

خير الدين بن محمود بن محمّد الزركلي الدمشقي (ت. ١٣٩٦هـ/١٩٧٦م).

تحقيق: دار العلم للملايين، الطبعة الخامسة عشر، بيروت ٢٠٠٢م.

- الأنوار لأعمال الأبرار؛

جمال الدين يوسف بن إبراهيم الأربيلي (ت. ٧٧٩هـ/١٣٧٧م [؟]).

المطبعة الميمنية، مصر ١٣٢٦هـ.

- الدرر الكامنة في أعيان المائة الثامنة؛

أبو الفضل شهاب الدين أحمد بن علي بن محمّد العسقلاني (ت. ٨٥٢هـ/١٤٤٩م).

دائرة المعارف العثمانية - حيدر آباد، ١٣٤٩هـ.

- الحواشي المدنية على شرح المقدمة الحضرمية؛

محمّد بن سليمان الكردي (ت. ١١٩٤هـ/١٧٨٠م).

١٢٨٢هـ.

- الرسالة المستطرفة لبيان مشهور كتب السنة المشرفة؛

محمّد بن جعفر بن إدريس الحسني الكتاني (ت. ١٣٤٥هـ).

المحقق: محمّد المنتصر بن محمّد الزمزمي بن محمّد جعفر الكتاني، البشائر الإسلامية،

الطبعة الخامسة، بيروت ١٤١٤هـ/١٩٩٣م.

- الضوء اللامع لأهل القرن التاسع؛

شمس الدين محمد بن عبد الرحمن السخاوي (٩٠٢هـ/١٤٩٧م).

الناشر: دار الجيل، بيروت ١٤١٢هـ/١٩٩٢م.

- الطبقات الصغرى؛ (المسمى لوائح الأنوار القدسية في مناقب العلماء والصوفية)

عبد الوهاب بن أحمد بن علي الشعراني المصري (ت. ٩٧٣هـ/١٥٦٥م).

تحقيق: أحمد عبد الرحيم السياح، مكتبة الثقافة الدينية، القاهرة ١٤٢٦هـ/٢٠٠٥م.

- القاموس الفقهي لغة واصطلاحاً؛

سعدى أبو جيب.

دار الفكر، الطبعة الثانية، دمشق ١٤٠٨هـ/١٩٨٨م، تصوير ١٩٩٣م.

- الوافي بالوفيات؛

صلاح الدين خليل بن أيبك الصفدي (ت. ٧٦٤هـ).

تحقيق واعتناء: أحمد الأرنؤوط - تركي مصطفى، دار إحياء التراث العربي، بيروت

١٤٢٠هـ/٢٠٠٠م.

-إنسان العيون في سيرة الأمين المأمون (المعروف بالسيرة الحلبية)؛

أبو الفرج نور الدين بن علي بن إبراهيم بن أحمد الحلبي، (ت. ١٠٤٤هـ/١٦٣٥م).

دار الكتب العلمية، بيروت، الطبعة الثانية، ١٤٢٧هـ.

-أنوار التنزيل وأسرار التأويل؛ (المعروف بتفسير البيضاوي) (ت: المرعشلي)

عبد الله بن عمر بن محمد بن علي أبو الخير ناصر الدين الشيرازي البيضاوي (ت. ٦٨٥

١٢٨٧هـ/١٢٨٧م).

المحقق: محمد عبد الرحمن المرعشلي، دار إحياء التراث العربي - مؤسسة التاريخ العربي،

بيروت ١٤١٨هـ/١٩٩٨م.

- بداية المجتهد ونهاية المقتصد؛

محمد بن أحمد بن محمد بن رشد الحفيد (ت. ٥٢٠هـ).

تحقيق: محمد صبحي حسن حلاق، مكتبة ابن تيمية، القاهرة ١٤١٥هـ.

- تاريخ إربل؛

المبارك بن أحمد بن المبارك بن موهوب اللخمي الإربلي، المعروف بابن المستوفي

(ت. ٦٣٧هـ).

المحقق: سامي بن سيد خماس الصقار، وزارة الثقافة والإعلام، دار الرشيد للنشر، بغداد

١٩٨٠م.

- تحفة المحتاج بشرح المنهاج؛

شهاب الدين أحمد بن حجر الهيتمي الشافعي (ت. ٩٧٤هـ/١٥٦٧م).

المكتبة التجارية الكبرى، مصر ١٩٣٨م.

- حاشية البجيرمي على الخطيب؛ (المسمّى بتحفة الحبيب على شرح الخطيب)

سليمان بن محمد بن عمر البُجَيْرِمِيّ المصري الشافعي (ت. ١٢٢١هـ).

دار الفكر للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت ١٤٢٧-١٤٢٨هـ/٢٠٠٧م.

- حاشية البجيرمي على شرح المنهج الطلاب؛ (المسمّى التجريد لنفع العبيد)

سليمان بن محمد بن عمر البُجَيْرِمِيّ المصري الشافعي (ت. ١٢٢١هـ).

الناشر: مصطفى البابي الحلبي، مصر ١٣٤٥هـ.

- حاشية الشرواني؛

عبد الحميد الشرواني.

المكتبة التجارية الكبرى، مصر ١٩٣٨م.

- حاشية العبادي؛

شهاب الدين أحمد بن قاسم الصباغ العبادي (٩٩٢هـ-١٥٨٤م).

المكتبة التجارية الكبرى، مصر ١٩٣٨م.

- حسن المحاضرة في تاريخ مصر والقاهرة؛

أبو الفضل جلال الدين عبد الرحمن بن أبي بكر السيوطي (ت. ٩١١هـ/١٥٠٥م).

المحقق: محمد أبو الفضل إبراهيم، دار إحياء الكتب العربية، ١٣٨٧هـ.

- خلاصة الأثر في أعيان القرن الحادي عشر؛

محمد أمين بن فضل الله بن محب الدين بن محمد المحبي (١١١١هـ/١٦٩٩م).

الناشر: المطبعة الوهبية، ١٢٨٤هـ.

- ديوان الإسلام وبحاشيته أسماء كتب الأعلام؛

محمد عبد الرحمن بن الغزي شمس الدين أبو المعالي (ت. ١١٦٧هـ).

المحقق: سيد حسن كسروي، دار الكتب العلمية، بيروت ١٤١١هـ/١٩٩٠م.

- طبقات الشافعية؛

أبو بكر بن أحمد بن محمد عمر بن محمد تقي الدين ابن قاضي شبهة (ت. ٨٥١

هـ/١٣٣٨م).

تحقيق: عبد الحليم خان، ١٣٩٩هـ/١٩٧٩م.

- طبقات الشافعية الكبرى؛

تاج الدين أبو نصر عبد الوهاب بن علي بن عبد الكافي السبكي (ت. ١٧٧١هـ/١٣٧٠م).

تحقيق: محمود محمد الطناحي - عبد الفتاح محمد الحلو، الناشر: فيصل عيسى البابي

الخطي، د.م.، ١٣٨٣هـ/١٩٦٤م.

- طبقات المفسرين؛

شمس الدين محمد بن علي بن أحمد الداودي (ت. ٩٤٥هـ).

الناشر: دار الكتب العلمية، بيروت ١٤٠٣هـ/١٩٨٣م.

- فتح الوهاب بشرح منهج الطلاب؛

زكريا بن محمد بن أحمد بن زكريا الأنصاري (ت. ٩٢٦هـ/١٥٢٠م).

منشورات: محمد علي بيضون، دار الكتب العلمية، بيروت ١٤١٨هـ - ١٩٩٨م.

- قوت المحتاج في شرح المنهاج؛

شهاب الدين أبي العباس أحمد بن حمدان الأزرعي (ت. ٧٨٣هـ/١٣٨١م).

تحقيق: عيد محمد عبد الحميد، دار الكتب العلمية، بيروت ١٤٣٧هـ/٢٠١٥م.

- كشف الظنون عن أسامي الكتب والفنون؛

مصطفى بن عبد الله الشهير بحاجي خليفة وكاتب جلبي (ت. ١٦٠٧هـ/١٣٥٧م).

المحقق: محمد شرف الدين يالنتقايا، دار إحياء التراث العربي، بيروت د.ت.

- الكواكب السائرة بأعيان المائة العاشرة؛

نجم الدين محمد بن محمد الغزي (١٠٦١هـ).

المحقق: خليل منصور، دار الكتب العلمية، بيروت ١٤١٨هـ/١٩٩٧م.

- مجمع الأنهر في شرح ملتقى الأبحر؛

عبد الرحمن بن محمد بن سليمان الكليبولي (ت. ١٠٨٧هـ).

منشورات: محمد علي بيضون، دار الكتب العلمية، بيروت ١٤١٩هـ/١٩٩٨م.

- معجم التعريفات؛

علي بن محمد السيد الشريف الجرجاني (ت. ٨١٦هـ/١٤١٣م).

تحقيق ودراسة: محمد صديق المنشاوي، دار الفضيلة، القاهرة ٢٠٠٤م.

- معجم المؤلفين (تراجم مصنفى الكتب العربية)؛

عمر رضا كحالة (ت. ١٤٠٨هـ/١٩٨٧م).

مؤسسة الرسالة، بيروت، ١٤١٤هـ/١٩٩٣م.

- معجم المطبوعات العربية والمعربة؛

يوسف إيلان سرقيس (ت. ١٣٥١هـ/١٩٣٢م).

الناشر: مكتبة الثقافة الدينية، القاهرة ١٣٣٩هـ/١٩١٩م.

- مغنى المحتاج إلى معرفة معاني الفاظ المنهاج؛

شمس الدين محمد بن أحمد الخطيب الشربيني (ت. ٩٧٧هـ/١٥٧٠م).

تحقيق: محمد خليل خيطاني، دار المعرفة، بيروت ١٤١٨هـ/١٩٩٧م.

- مفردات الفاظ القرآن؛

أبو القاسم حسين بن محمد بن مفضل الراغب الأصفهاني (ت. ٤٢٥هـ).

تحقيق: صفوان عدنان داوودي، دار القلم، دمشق؛ دار الشامية، بيروت ٢٠٠٩م.

- المنجد في اللغة؛

لويس معلوف (ت. ١٣٦٥/١٩٤٦م).

المطبعة الكاثوليكية، ١٩، بيروت.

- منهاج الطالبين وعمدة المفتين؛

محي الدين أبي زكريا يحيى بن شرف النووي (ت. ٦٧٦هـ/١٢٧٧م).

تحقيق: محمد محمد طاهر شعبان، دار المنهاج للنشر والتوزيع، بيروت ١٤٢٦هـ / ٢٠٠٥م.

- موسوعة كشاف اصطلاحات الفنون والعلوم؛

محمد علي التهانوي (ت. ١١٥٨هـ/١٧٤٥م).

تحقيق: علي دحروج، مكتبة لبنان ناشرون، لبنان ١٩٩٦م.

- نظم العقيان في اعيان الاعيان؛

جلال الدين عبد الرحمان بن أبي بكر السيوطي (ت. ٩١١هـ/١٥٠٥م).

ناشر: فيليب حنّي، المطبعة السورية أمريكية، نيو يرك ١٩٢٧م.

- نهاية المحتاج إلى شرح المنهاج؛

شمس الدين محمد بن أبي العباس أحمد بن حمزة بن شهاب الدين الرملي الأنصاري (ت.

١٠٠٤هـ/١٥٩٦م).

منشورات: محمد علي بيضون، دار الكتب العلمية، الطبعة الثالثة، بيروت ٢٠٠٣م.

-هدية العارفين أسماء المؤلفين وآثار المصنفين؛

إسماعيل بن محمد أمين بن مير سليم الباباني البغدادي (ت. ١٤٩٩هـ).

دار إحياء التراث العربي، بيروت ١٩٥١.

- وفيات الأعيان وأنباء أبناء الزمان؛

أبو العباس شمس الدين أحمد بن محمد ابن خلكان البرمكي الإربلي (ت. ٦٨١هـ).

تحقيق: إحسان عباس، دار صادر، بيروت ١٩٧٢م.

صور من نسخ رسالة الأساس في أحكام الحيض والنفاس

(١)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حمد لمن جعل الانتفال بالعلم من افضل الطاعات وشكر لمن جعله مروة وثقى لمن
 يريد الاعتصام في الوضوء، وازكى الصلوات وانقى التسليمات عما ينجا
 بالمعزات الباهرات سيدنا محمد سيد السادات وافضل البريات وعلى آله
 من اعظم بهم فازر بالنجاة والايمان واصحابه من نكب عن ردفهم بقاء بالبور
 والخسران افاضنا الله بالذكورين في الآدم والاعادنا في الزبورين في الثاني
 آمين وبعد فلما رأيت كثرة التبلاء بالسؤال عن مسائل الحيض كما هي في شهر
 رمضان المبارك كما عاذا رأيت المرثم الدم اياما وانقطع اياما وهذا وكانت
 الكتب التي في ايدينا غير جامع لما يلزم في المسائل بل لا بعضها في بعضها والآخر
 في الآخر فالكمل للكمل غير شائل اردت جمع ما يلزم في هذا الباب تشريفا للطلاب
 وانا بم من الملك الوهاب فجمعت مسائل في الكتب المعتمدة وقف تقصيان
 فخصي وسميت ما جمعت رسالة الاسنان في احكام الحيض والنفاس فاقول
 وبالله التوفيق ان الدم الممرثم لانه اقسام حيض ونفاس و
 استفاضه **والحيض** في النفه السنبلا يقال حاض الوادي اى سال
 وشرعاً دم جبلي يخرج من عرق غده في اقصى رحم المرثم بعد البلوغ وهذا
 الدم عشرة ايام قد نظمها الفقير في سالف الزمان

فكل
تأمل

الرفيق
بسم الله الرحمن الرحيم
صلى الله عليه وسلم

وغيره

١٩١٧

الجم وعوده او كانت متادة ربيع قدر الأقطار وضوء الصلاة في
 ذلك الوقت وجب الرضوء وابعاده ما صلته به اما الوعاد الدم قبل امكان
 ما ذكر فوضوه باق بحاله فليس به ولا يجب عليه تجديد الرضوء التزم
 ما رواه جمع من الكتب المعتمدة في زمن ائمة الخلد والحنان بصاريف
 الدهر وثابت الزمان فالمرجى من الرفق والاخوان اصلا ما صدر
 من امر الخيرة والنسيان اصلح الله لنا ولهم الحال وتسان بحق فخر
 الكائنات سيد ولد عدنان وصلى الله عليهم وعيالهم واصحابه كل حين وان

تم الكتاب المسمى برسالة الاسئلة في احكام الحرفين
 والنطق للعالم الفطير محي الشريعة المتبين
 استاد الملا محي الدين زيد بدر وشرفا امين
 غايه التقدير صاحب الذنب الكثير ورضان الجند
 في ١٤١٠ هـ

سبق لي ان صدمتني في الكتاب ونبلي اليد التي في كتاب
 الاقارن ورا ذكر الاله ذاتها حيا ودمها قد غدا لا راج

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَبِهِ نَسْتَعِينُ

حمد لمن جعل الاشتغال بالعلم من افضل الطاعات ^و وشكراً لمن جعله عروة
وثقى لمن يربذ الاعتصام من الموبقات ^و اذكى الضلوة وانمى التسليمات على من
جاء بالمعجزات الباهرات سيدنا محمد سيد السادات وافضل البريات وعلى
آله من اعتصم بهم فان بالنجاة والامان واصحابه من نكب عن ردفهم باء
بالبور والخسران افاذنا الله بالمذكورين في الاول واعاذا من المذبورين في
الثاني آمين وبعد فلما كثر^ت الاقبلاء بالسؤال عن مسائل الحيض لاسيما
في رمضان المبارك لاسيما عما اذا رأت المرأة الدم اياما وانقطع اياما وهكذا
وكانت الكتب التي في ايدينا غير جامعة لما يلزم من المسائل بل كان بعضها في
بعضها والاخر في الاخر فكل لكل غير شامل اردت جمع ما يلزم في هذا الباب
تسهيلاً للطلاب واثابة من الملك الوهاب فجمعت مسائل من الكتب المعتمدة
وقفت نقصان فخصي ويسميت ما جمعت رسالة الأساس في احكام
الحيض والنفاس فاقول وبالله التوفيق ان الدم الذي تراه المرأة ثلاثة
اقسام حيض ونفاس واستحاضة والحيض في اللغة السيلان يقا^ل
حاض

(٤٤)

انكدار الخلد والجنان بتصاريف الدهر ونائبات الزمان فالمرصوم الرفعة والاخون
 اصلاح ما صدر منا من الخطأ والنسيان اصلح الله لنا ولهم الحار والشتان بحق فخر
 الكائنات سيد ولد عدنان وصلى الله عليه وعلى اله واصحابه كل حين وأن تمت
 تمت الرسالة على يد احقر الورى بين العباد حسيب بن الملا نصر الذوقيدي اصلا
 من ملحفة ولاية لمرور الساكن الان بوظيفة الاقفاء الغير اللاتمة في خفا
 نصيبين اللهم اغفر له ولوالديه واصلمه وفزع بجرته سيد المرسلين
 وصلى الله على سيدنا محمد وعلى اله وصحبه اجمعين
 سيبقى الخط منى في الكتاب سيبقى اليد منى في التراب

في شهر ربيع الثاني
 ١٦٧٣ هـ

١٦٧٣
 ١٦٧٣
 ١٦٧٣